

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

VOJENSKÁ MYSL

DVACÁTÝ DEVÁTÝ ROČNÍK

3

Velké vítězství

9. května 1979 je tomu 34 let od doby, kdy sovětské ozbrojené síly vítězně dokončily porážku fašistického Německa. Prapor vítězství vztyčený sovětskými vojáky na Reichstagu zvěstoval celému světu vítězství sil socialismu a pokroku nad reakcí a fašismem.

Hitlerovci zahájením války ohrožovali celé lidstvo. Snažili se ohněm a mečem proklestít si cestu ke světovládě. Jejich hlavním politickým a vojenským cílem bylo zničit první socialistický stát světa — Sovětský svaz. Právě v boji proti SSSR, ve snaze zničit jej jako stát, hledali fašisté klíč k panství nad světem. Proto ve válce proti fašistickému Německu se rozhodovalo o osudu socialistického státu, o budoucnosti světové civilizace, pokroku, demokracie, o osudu nynějších i budoucích pokolení. Sovětský lid šel k vítězství ohněm takových bitev a bojů, jaké dosud historie nepoznala. Velikost jeho hrdinství spočívá i v tom, že SSSR tváří v tvář hrozným zkouškám fašistické úderky nejen vydržel, ale zdrcujícím způsobem porazil německý fašismus, údernou sílu imperialismu, zbavil národy světa fašistické poroby a zachránil světovou civilizaci.

Imperialisté všech států světa usilovali od prvního dne existence Sovětského svazu o jeho zničení. Snažili se řešit i své základní rozpory na úkor sovětské země. Zvláště výrazně se to projevilo před zahájením druhé světové války, kdy vládnoucí kruhy Anglie, Francie a USA otevřeně napomáhaly a usměrňovaly agresi fašistického Německa proti Sovětskému svazu.

Doufaly v lákavou perspektivu oslabení a vyčerpání SSSR válkou.

V nacismu viděli buržoazní politikové i „ideového“ bojovníka proti komunismu. Avšak při hodnocení zámyslů Hitlera se západní velmoci silně přepočítaly. Nebraly v úvahu skutečnost, že válka se Sovětským svazem nebyla v plánech fašistického Německa oddělována od úkolu dosažení světovlády. I když německý fašismus prohlásil zničení komunismu a dobytí Sovětského svazu za svou „historickou misi“, přesto se zmocnil téměř všech zemí kapitalistické Evropy, jejich vojenských a ekonomických zdrojů. Hitlerovci již vládli v Rakousku, Československu, Norsku, Belgii, Holandsku, Řecku a Jugoslávii. Fašistický prapor vlál již téměř dva roky nad porobenou Varšavou, stejně tak na nejvyšší vlajkové žerdi Evropy, na Eiffelově věži. Ve svém vystoupení před pohlaváry wehrmachtu 22. srpna 1939 v Obersalzburku Hitler oznámil: „My zničíme Sovětský svaz. Nad světem bude nastoleno německé panství.“ („Druhá světová válka 1939—1945, Vojenskohistorický obzor“. Moskva, 1958 str. 118.)

Komunistická strana a Sovětská vláda usilovně a důsledně bojovaly proti vzniku druhé světové války, chránily věc míru. S veškerou rozhodností navrhovaly opatření ke zkrocení agresora, usilovaly o vytvoření systému kolektivní bezpečnosti v Evropě. Sovětský svaz vystoupil na ochranu španělského lidu v době německo-italské intervence. SSSR pomáhal španělské republice úvěry, vojenskou tech-

nikou a výzbrojí. Mnozí sovětští dobrovolníci bojovali v internacionálních brigádách.

Země Sovětů se v roce 1938 postavila za obranu Československa, které bylo mezi prvními oběťmi hitlerovské agrese. Ve dnech, kdy již hrozila fašistická okupace, sovětská vláda věrná svým spojeneckým závazkům jednoznačně stála na straně obrany celistvosti i nezávislosti Československa a oznámila svou připravenost poskytnout ČSR vojenskou pomoc. Vláda SSSR nařídila přisunout vojska k hranici západních vojenských okruhů. Kyjevský a Běloruský vojenský okruh byly uvedeny do bojové pohotovosti. Bylo pozastaveno propuštění tisíců vojáků po ukončení vojenské základní služby. Avšak tehdejší prezident Beneš a Československá vláda se této sovětské pomoci zřekli. Zbavili lid Československa možnosti uhájit svou svobodu a nezávislost. Vládnoucí kruhy západních zemí svou politikou přitom napomáhaly přípravě a rozpoutání druhé světové války.

Hitlerovci počítali s porážkou Sovětského svazu během několika měsíců. Když v červnu 1941 fašistická vojska pronikala do hloubky sovětského území, zdálo se miliónům zastrášených i oklamáných lidí na této planetě, že neexistuje síla, která může zastavit fašisty na jejich cestě ke světovládě. V těchto červnových dnech, kdy hořela sovětská města a vesnice, německé zpravodajství a goebbelsovské rádio hlásilo pouze úspěchy. Vypočítávalo města a trofeje, kterých se fašisté zmocnili. Situace byla velmi těžká. Nepřítel se dostal k Leningradu, Moskvě, Rostovu. Avšak sovětský lid vydržel. V krutých bojích nepřítel vyčerpal. Jeho porážka začala u Moskvy prvním protiúderem Sovětské armády v zimě a přelomu let 1941—1942. Vychvalovaná hitlerovská vojska poprvé za druhé světové války okusila tíhu porážky. Plán „bleskové“ války podlehl zkoušce pravdy. Fašisté ustupovali, zahazovali bojovou techniku a zbraň. 38 divizí, včetně 11 tankových, utrpělo porážku.

Ustupující nepřítel vybíjel svůj hněv na civilním obyvatelstvu a zajatcích, hanobil zvyky ruského lidu, starodávné památky, muzea i chrámy. Sovětští vojáci spatřili následky strašlivých hitlerovských zločinů — zničený rodný dům P. I. Čajkovského v Klínu, spalenou Istru, do vzduchu vyhozený klášter Nový Jerusale, který byl památkou staré architektury, vykradená muzea i zhanobený hrob L. N. Tolstého v Jasně Poljaně, šibenice s pověšenými komсомолci ve Volokolamsku apod. To vše u sovětských

lidí vyvolalo nikoli strach z nepřítele, ale nenávist vůči fašistickým zvrhlíkům.

Zásadní přelom ve Velké vlastenecké válce nastal v průběhu historické bitvy u Stalingradu. Byla to nejkrutější a nejdelší bitva minulé války. Dvě stě dní a nocí probíhala bitva mezi Volhou a Donem. Fašisté ničeho nelitovali, zběsile vrhali do útoku vše, jen aby ovládli město. Avšak hrdinští obránci vořížské pevnosti urputný tlak nepřítele nejen odrazili, ale na hlavu porazili i elitní hitlerovské divize. V této bitvě fašistický blok ztratil čtvrtinu všech sil, které na sovětsko-německé frontě bojovaly.

Vítězství sovětských vojsk u Stalingradu se stalo dobrým prostředkem pro postupné vystřízlění německého lidu ze šovinistického opejení. Poprvé od počátku války uslyšeli obyvatelé německých měst a vesnic místo vítězných pochodů smuteční zvuky.

V létě roku 1943 Sovětská armáda získala ještě jedno velké vítězství po porážce fašistů v kurském oblouku. V této bitvě byl navždy pohřben fašistický mýtus o „sezónnosti“ sovětské strategie. Pro všechny bylo zřejmé, že fašistické Německo je silou sovětských zbraní postaveno před nevyhnutelnou katastrofou.

Bok po boku se sovětskými vojsky bojoval proti fašistickým okupantům již v březnu roku 1943 v prostoru Sokolova 1. samostatný československý prapor pod velením internacionalisty, podplukovníka, nyní armádního generála Ludvíka Svobody. Vojáci československého praporu se zúčastnili společných bojů proti fašismu jako první vojáci zahraničních útvarů formovaných na území SSSR. Na bojišti byly položeny základy, pevné, nerozborné sovětsko-československé bojové spolupráce.

Rok 1944 byl rokem vynikajících vítězství sovětských vojsk u Leningradu a Novgorodu, na pravobřežní Ukrajině a Krymu, v Bělorusku a Západní Ukrajině, Moldavsku a Pobaltí. Sovětská vojska vyhnala vojska za hranice Sovětského svazu.

Sovětská armáda i vojáci 1. československého armádního sboru v SSSR vstoupili na hranice ČSR na podzim roku 1944 s vírou ve vítězství. V říjnu 1944 1. čs. armádní sbor v SSSR spolu se sovětskými vojáky dobyl dukelský průsmyk. S výjimkou sovětských vojsk k hranicím rozvinul lid Československa protifašistický boj do velkých měřítek. V srpnu 1944 povstal proti okupantům a tisovským klérofašistům slovenský národ. Sovětský svaz mu poskytoval materiální, vojenskou, politickou a morální pomoc od samotného počátku. Před povstáním i v jeho průběhu sovětské velení vyslalo na Slovensko zkušené

partyzány a přepravilo 2. čs. paradesantní brigádu. V tutéž dobu probíhala východo-karpatská operace. To byla největší pomoc bojujícímu Slovensku, protože útočící sovětská vojska vázala na frontě hlavní nacistické síly a tím umožnila slovenským bojovníkům udržovat povstalecký boj.

Obovskou pomoc poskytla Sovětská armáda všelidovému povstání českého lidu. Tím, že zahájila pražskou operaci dříve než bylo plánováno, zabránili sovětské vojsko potlačení povstání. Vítězství 9. května bylo kulminačním bodem osvobozené mise Sovětské armády v Československu.

V závěrečné fázi války sovětské ozbrojené síly úspěšně uskutečnily rovněž viselsko-oderskou operaci, která vedla k úplnému osvobození Polska a příchodu sovětských vojsk na přístupy k Berlínu, k likvidaci nepřítelů ve východním Pomořansku i Slezsku, v Berlíně i v Praze.

Sovětská armáda poskytla při plnění své internacionální povinnosti pomoc mnoha národům Evropy, jejich osvobozenec-kému zápasu. Ozbrojené síly SSSR úplně nebo zčásti osvobodily kromě vlastního území i území deseti států Evropy se 113 milióny obyvatel a částečně území dvou zemí Asie s téměř 70 milióny obyvatel.

V noci z 8. na 9. května 1945 podepsali v berlínském předměstí Karlshorst představitelé fašistického Německa bezpodmínečnou kapitulaci všech ozbrojených sil na zemi, na moři i ve vzduchu. Těžká a krvavá válka skončila úplným vítězstvím nad fašistickými agresory. 9. května 1945 se stal prvním světovým dnem Evropy, na který netrpělivě čekali obyvatelé naší země více jak pět let. 9. květen, den vítězství nad fašismem se stal i dnem osvobození Československa Sovětskou armádou. Bojů za osvobození Československa se velmi aktivně zúčastnil bývalý náčelník politického oddělení 18.A, nyní generální tajemník ÚV KSSS, předseda prezidia nejvyššího sovětu SSSR, maršál Sovětského svazu L. I. Brežněv; náčelník politického oddělení 38. A, nyní náčelník Hlavní politické správy Sovětské armády A. A. Jepišev, maršálové Sovětského svazu R. J. Malinovský, I. S. Koněv, K. S. Moskalenko, generál armády D. D. Leljušenko a další. Zároveň v té době se společného boje zúčastnil v řadách československých vojsk i v řadách vlasteneckého hnutí odporu generální tajemník ÚV KSČ a prezident ČSSR Gustáv Husák, armádní generálové L. Svoboda, M. Džur a další.

V květnu 1945 byl fašismus rozdrčen. Válka skončila tam, odkud přišla. Vítězný konec války proti německým fašistickým

okupantům znamenal především úplný krach druhého válečného napadení socialistické země ze strany imperialismu a je mu hrozným varováním pro budoucnost.

Zkušenosti druhé světové války ukazují, že v zájmu dosažení svých cílů se nezastaví agresor před ničím. Minulá válka ukázala pro imperialismus charakteristický a mimořádně nebezpečný způsob zahájení války nenadálým napadením. Způsob, při kterém počítají s tím, že mírumilovné síly nebudou připraveny k odražení agrese. Proto má mimořádně důležitou úlohu bdělost států Varšavské smlouvy, neustálé sledování příprav možného nepřítele, jednota a semknutost bratrských národů i armád, jejich vysoká bojová a mobilizační připravenost, vybavení souborou výzbrojí a technikou, výtečný bojový výcvik.

Velmi důležitá je dovednost a připravenost velitelského sboru, schopnost všech generálů a důstojníků hluboce analyzovat situaci, zjišťovat příznaky příprav pravděpodobného nepřítele na válku a v souladu s tím připravovat vlastní vojska, procvičovat způsoby přechodu vojsk z mírového stavu na válečný, být v pohotovosti k neprodlenému zahájení boje, začne-li agresor válku.

Události minulé války potvrdily, že žádná válka se nepodobá předešlé. Liší se způsoby přípravy a vedení. Tato skutečnost platí i v soudobých podmínkách a zavazuje vojenské kádry k tomu, aby na základě výsledků vojenské vědy, zkušeností z operačních a taktických cvičení, včas a zdůvodněně rozpracovávali a v průběhu cvičení prověřovali odpovídající způsoby použití jednotek, útvarů i svazků všech druhů vojsk v budoucí mezinárodní válce. Vyplývá to z toho, že jestliže omyly a nedostatky teorie bylo dříve možné v průběhu války napravit, tak v soudobých podmínkách to možné nebude. Opomenutí může vést k porážce.

Důležitým poznatkem, který vyplývá ze zkušeností minulé války je i to, že k vítězství se musí armáda připravovat na aktivní útočnou manévrovou činnost, k předejití nepřítele v zahajování palby, k včasnému zesilování úderu využitím záloh, přeskupováním vojsk z vedlejších směrů, k soustředování sil a prostředků na úsech průlomu. Dovedné zvyšování úsilí umožnilo ve válečných letech dosáhnout zásadního zlomu v situaci, rozhodným způsobem ovlivňovat průběh bojové činnosti, neustále udržovat převahu nad nepřítelem na hlavních směrech a zabezpečit sílu úderu do velké hloubky

Pro vítězství v soudobé válce, jak nás učí historie, má velký význam úroveň rozvoje taktiky. V minulých válkách i v současné době závisel a bude záviset úspěch operací na taktické připravenosti vojsk, na dovedném vedení vševojskového boje. Proto je zcela zákonitý požadavek zvyšovat polní připravenost vojsk, připravovat je na vedení boje ve složitých podmínkách, v dynamické situaci se silným nepřítelem.

Zkušenosti války rovněž ukazují, že velký význam pro úplné využití bojových možností vojsk má spolehlivé velení vojskům. Neřízená, či špatně řízená vojska, i když by byla v převaze, byla vždy poražena.

Hitlerovské velení velelo vojskům především směrnicemi, které vydávalo na celou kampaň. Nezřídka se snažilo přizpůsobit skutečnost vlastním teoretickým závěrům a válečným plánům, úporně pokračovalo v jejich realizaci i tam, kde sku-

tečnost prokázala jejich nesprávnost. Taková metoda řízení nebrala v úvahu vzniklou situaci.

Velení sovětských vojsk se vyznačovalo velkou pružností, přísnou centralizací se současným umožňováním široké iniciativy podřízených stupňů velení v závislosti na konkrétní situaci. Tato zkušenost zasluhuje trvalou pozornost a jistě nalezne co nejširší uplatnění i v budoucnosti.

Zkušenosti z minulé války široce využívají bratrské armády zemí Varšavské smlouvy ve své každodenní činnosti. Československá lidová armáda je pevným článkem Varšavské smlouvy. Je vybavena nejnovější bojovou technikou a výzbrojí, má dobře připravené vojenské kádry, učí se ze zkušeností sovětských ozbrojených sil. Příslušníci armády jsou věrni svému lidu a jsou připraveni kdykoli splnit svou nejvyšší povinnost lidu a obraně historických vymožeností našeho lidu, který buduje rozvinutou socialistickou společnost.

Význam IX. sjezdu KSČ pro výstavbu ČSLA

Před třiceti lety, ve dnech 25. — 29. 5. 1949, se konal v Praze IX. sjezd Komunistické strany Československa. Sjezd vytyčil generální linii budování socialismu, která byla ve své nejstručnější podobě formulována v deseti bodech zprávy ústředního výboru strany. Na sjezdu ji přednesl předseda Klement Gottwald. Zpráva obsahovala všechny otázky strategie a taktiky pro přechodné období od kapitalismu k socialismu. Tato linie představovala vnitřně sklobený program, který určoval základní úkoly a směr, jakým má strana za nejširší účasti lidu rozvinout budování socialismu.

Mimořádný význam IX. sjezdu spočíval především v tom, že to byl první sjezd v dějinách strany i českého a slovenského lidu, kdy se strana stala činitelem plně odpovědným za další osudy našich národů a československého státu.

Význam sjezdu nebyl omezen jen na naši republiku. Jeho jednání se zájmem sledovaly pokrokové síly za hranicemi. Sjezd se konal v době zostřujícího se boje sil míru proti silám války a reakce. Vinou západních velmocí byla rozbita protifašistická koalice z druhé světové války. Militaristické imperialistické kruhy USA a

dalších zemí prosadily založení agresivního Severoatlantického paktu a netajily se svým úsilím o změnu režimu v lidově demokratických státech. Proto jeho jednání a zejména plnění linie, kterou vytyčil, bylo důležitým přínosem k upevnění míru a růstu pokrokových sil ve světě.

Cestu k realizaci hlubokých socialistických přeměn československé společnosti otevřel předcházející boj dělnické třídy a dalších pokrokových složek našich národů pod vedením komunistické strany. Strana dokázala využít všech příznivých objektivních a subjektivních podmínek, které přineslo osvobození Československa Sovětskou armádou, porážka fašismu, rozvoj národně demokratické revoluce v revoluci socialistickou, odrazit všechny pokusy reakce o narušení tohoto vývoje a přivést pracující k rozhodnému vítězství v únoru 1948.

Únorové vítězství dělnické třídy a všeho pracujícího lidu vešlo do historie našeho státu jako rozhodující, třídní a politické střetnutí o charakter dalšího rozvoje v Československu a jako neoddelitelná součást světového zápasu mezi socialismem a kapitalismem. V únoru 1948 komunistická strana, dělnická třída a pracující

úspěšně odrazili pokus o kontrarevoluční puč a o návrat ke starým předválečným poměrům, vítězně dovršili svůj boj za svržení moci buržoazie a vytvořili rozhodující předpoklady, aby v naší zemi mohla být uskutečněna rozsáhlá socialistická přestavba a výstavba společnosti.

Místo Vítězného února 1948 v dějinách našeho lidu, našich národů a národností, československého státu je dáno tím, že definitivně uzavřel epochu jejich života a existence ve vykořisťovatelských společenských řádech a otevřel před nimi perspektivu budování nové, spravedlivé společnosti, zbavené všech forem sociálního a národnostního útlaču, společnosti socialistické a v další perspektivě komunistické.

Tato vpravdě historická skutečnost je dalekosáhlým důsledkem toho, že v únoru 1948 byla dovršena hlavní otázka revoluce — otázka moci — ve prospěch dělnické třídy a jejich spojenců. Vítězný únor dovršil proces přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou v politické oblasti a umožnil, aby socialistická revoluce, která uchopením moci začíná, se rozšířila do plné šíře a hloubky. V souladu s touto politicko-mocenskou změnou a jejími vnitropolitickými důsledky se rozhodlo současně o mezinárodním postavení Československa. V zahraničně politické oblasti šlo v Únoru o to, půjde-li náš stát dále cestou spojenectví a spolupráce se Sovětským svazem a ostatními lidově demokratickými státy, nebo bude-li tato nastoupená cesta přerušena a republika se stane opět objektem politiky západních imperialistických států. I v této oblasti padlo jednoznačné rozhodnutí. Československo upevnilo a prohloubilo spojenectví se Sovětským svazem a lidově demokratickými státy, které se daly rovněž cestou socialismu. Tím současně posílilo svou obranyschopnost.

Únor 1948 se stal prvořadým mezníkem nejen celospolečenského významu, ale též zásadním předělem ve vývoji vojenské politiky strany, ve výstavbě ČSLA a obranyschopnosti státu v celku. Únorové vítěz-

ství dělnické třídy změnilo zásadním způsobem postavení ozbrojených sil ve společnosti a vytvořilo podmínky pro výstavbu československé armády nového typu. Byla otevřena cesta, aby se armáda jako páteř vojenské síly státu stala spolehlivým mocenským nástrojem obrany diktatury proti vnějšímu i vnitřnímu nepříteli.

Význam Února 1948 pro budování armády nového typu vyjádřil výstižně Klement Gottwald ve svém prvním armádním rozkaze ze dne 16. června 1948: „Únorovým vítězstvím lidu vstoupilo budování branné moci do rozhodujícího období.“ (KSC o ozbrojených silách. Dokumenty 1918—1976. Praha 1976, str. 241.) A dále Klement Gottwald rozvedl obsah tohoto období: „Naši snahou musí být vybudovat naprosto spolehlivou armádu, věrnou lidu, zcela oddanou lidově demokratickému řádu, vyspělou politicky, prodchnutou uvědomělou kázní, vládoucí vysokým vojenským uměním a vybavenou moderními zbraněmi a technickými prostředky. Musíme se stále zdokonalovat a učit zejména pak od našeho největšího spojence, armády sovětské. Naši povinností bude jít vždy s požadavkem doby a s pokrokem vojenského vývoje. Úkolem je dosáhnout, aby se armáda stala pevnou a spolehlivou záštitou svobody, nezávislosti a lidově demokratického řádu.“ (Tamtéž, str. 241—242.)

Rozkaz prvního dělnického prezidenta Klementa Gottwalda znamenal jednoznačnou orientaci a současně nástup k výstavbě socialistické armády na základě leninských principů výstavby armády nového typu, které teoreticky rozpracoval V. I. Lenin, rozvíjela a prakticky prověřovala KSSS ve své činnosti při výstavbě Sovětské armády. Jejich význam spočívá v tom, že to jsou ve své podstatě závěry zobecněných vojenskohistorických zkušeností boje pracujících proti vykořisťovatelům, zkušenosti z proletářských revolucí a občanských válek a praxe socialistického budování. Tyto principy mají obecnou platnost pro výstavbu armády všech socialistických států, které je tvůrčím způsobem uplatňují a rozvíjejí.

Přes obrovský význam únorové vítězství pracujícího lidu znamenalo teprve počátek cesty k výstavbě socialismu a armády socialistického státu. Vyřešilo základní otázku revoluce — otázku moci. Dělnická třída v čele s komunistickou stranou se stala vládnoucí třídou. Nastolení diktatury znamenalo historický mezník v dějinách Československa. Umožnilo dělnické třídě pod vedením KSČ přistoupit k realizaci hlubokých socialistických přeměn československé společnosti a zabezpečit na kvalitativně novém stupni obranu této společnosti. Československým ozbrojeným silám připadl velmi odpovědný a čestný úkol — stát se pevnou a spolehlivou záštitou svobody, nezávislosti a lidově demokratického řádu, stát na stráž proti případným útokům nepřátelských sil a chránit výsledky budovatelské práce našeho lidu.

Některá opatření pro výstavbu armády přijala strana krátce po únoru 1948. Šlo zejména o očistu velitelského sboru od reakčních živlů, která byla nedostatečně uskutečněna po roce 1945 a stala se vážnou brzdou výstavby lidové armády. Z dalších významných opatření můžeme uvést vytvoření útvarových organizací v armádě v říjnu roku 1948 a příslušných řídicích orgánů (divizní, oblastní a armádní velení stranické práce). V téže době v říjnu 1948 zahájily svou činnost školy důstojnického dorostu, které začaly připravovat nové velitelské kádry zejména z řad dělnické a rolnické mládeže. Tím byla sledována lidovost, demokratičnost a uvědomělost velitelského sboru. Uvědomělost velitelského sboru byla posílena rovněž zavedením pravidelné politické výchovy, která byla zahájena na podzim roku 1948.

Tyto změny představovaly významný pokrok ve výstavbě československé armády po vzoru Sovětské armády, jak to vyžadoval již Košický vládní program v dubnu v roce 1945. Přes svou závažnost znamenaly pouze první praktická opatření v revoluční přestavbě československých ozbrojených sil v socialistickém duchu. Dlouhodobě koncipovanou směrnicí, začleněnou

do komplexní — generální linie výstavby socialismu, přinesl IX. sjezd KSČ.

Pro přípravu IX. sjezdu je charakteristická široká účast členů strany, včetně vojáků. V březnu 1949 se ústřední výbor KSČ obrátil na všechny členy strany s dopisem, v němž vyjadřoval všechny základní úkoly spojené s výstavbou socialismu. Členové strany prodiskutovali ve svých základních organizacích jednotlivé části dopisu a v tisících rezolucích vyjádřili své připomínky i souhlas s navrhovanou generální linií. U příležitosti IX. sjezdu se rovněž neobyčejně rozvinula iniciativa pracujících. Byla to tak známá „Akce darů IX. sjezdu KSČ“. Pracující lid tak vyjadřoval svou důvěru ke straně a svůj kladný vztah k poúnorovým změnám. Tyto akce darů na počest IX. sjezdu se rozvíjely i v armádě. Vojáci vypomáhali v patronátních závodech, odpracovali desetitisíce hodin v průmyslu i v zemědělství, rozvíjeli i nový vztah k plnění úkolů vojenské služby, ke zvyšování bdělosti a ostražitosti.

Pro generální linii IX. sjezdu je příznačné spojení dlouhodobých cílů s aktuálními úkoly, které stály bezprostředně před stranou a společností. Na první místo sjezd postavil vybudovat materiálně technickou základnu socialismu. To znamenalo

- rozvinout výrobní síly v celém národním hospodářství na základě prvního pětiletého plánu;

- uskutečnit socialistickou industrializaci Slovenska jako součást jednotné materiálně technické základny socialismu i jako jeden z důležitých aspektů řešení národnostní otázky;

- vybudovat socialistické výrobní vztahy rozšiřováním a upevňováním socialistického sektoru národního hospodářství na základě omezování a zatlačování kapitalistických prvků, jež bylo spojeno s nástupem k socialistické přestavbě vesnice;

- zvyšovat životní úroveň lidu především odstraněním nedostatku potravin a

spotřebního zboží a vytvářet podmínky pro zrušení přídelového zásobovacího systému.

V souvislosti s úkolem vybudovat sociálně ekonomickou základnu socialismu řešil IX. sjezd i úkoly v oblasti politické nadstavby. Zdůraznil, že je nutné upevňovat a rozvíjet socialistický stát jako nejdůležitější nástroj dělnické třídy v boji za socialismus, že cesta k socialismu je a bude i po únorovém vítězství cestou třídního boje. Znovu vyzdvihl funkci obrozené Národní fronty jako politického výrazu třídního svazku pracujícího lidu měst a venkova.

Velkou pozornost věnoval IX. sjezd otázkám kulturní revoluce. Revoluční přeměny v oblasti ideologické a v kulturním životě společnosti znamenaly zejména:

- zpřístupnit kulturu a vzdělání nejširším vrstvám pracujících;
- umožnit studium na vysokých školách dětem dělnické třídy a pracujícího rolnictva;
- bojovat proti buržoazní ideologii za vítězství marxistického světového názoru, za vítězství idejí socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu nad buržoazním nacionalismem a kosmopolitismem;
- vytvářet a vychovávat vlastní inteligenci, ideologicky a třídně spjatou s dělnickou třídou.

Sjezd zdůraznil, že základem zahraničně politické koncepce je dějinnou zkušeností prověřené přátelství a všestranná spolupráce se Sovětským svazem a zeměmi socialistického společenství. Tato zahraniční politika směřuje k upevnění míru, jehož udržení je jednou z rozhodujících podmínek k budování socialismu.

Nedílnou součástí generální linie bylo budování silné, ideově jednotné a akceschopné Komunistické strany Československa podle leninských principů výstavby, života a činnosti revoluční dělnické strany.

IX. sjezd měl fundamentální význam v celém dalším vývoji a činnosti strany. Určoval její postup v celém dalším období budování socialismu v naší vlasti. Zna-

menal velký nástup KSČ do boje za vybudování socialismu.

IX. sjezd v souladu s generální linií výstavby socialismu a objektivními podmínkami řešil současně též zajištění bezpečnosti, nezávislosti a obranyschopnosti země. KSČ tvůrčím způsobem uplatnila leninskou tezi o jednotě budování a obrany socialistické vlasti.

IX. sjezd se tak stal též nástupem do další etapy za vybudování lidově demokratické armády jako spolehlivého mocenského nástroje dělnické třídy, schopného zajistit svobodu a samostatnost našich národů a pokojné budovatelské úsilí našeho lidu. Jako taková mohla sehrát i úlohu pevného spojení bratrské Sovětské armády a lidově demokratických států a být účinným nástrojem boje za světový mír.

Vojenskopolitické závěry IX. sjezdu tak organicky navázaly a dále rozvinuly předchozí úsilí strany v boji o lidovou armádu, závěry Košického vládního programu, armádní rozkaz Klementa Gottwalda ze 16. června 1948 a rovněž praktická opatření, jež strana přijala po Únoru 1948. Vojenskopolitické závěry IX. sjezdu byly realizovány a dále tvůrčím způsobem rozvíjeny po celé historické období přechodu od kapitalismu k socialismu, období budování základů socialismu. Položily tak základy pro úspěšnou výstavbu ČSLA v období budování rozvinuté socialistické společnosti všestranně koncipované v usnesení XIV. sjezdu strany.

Třicet let, která uplynula od historického IX. sjezdu strany, budou nesporně příležitostí k hodnocení dosavadní cesty, současného stavu i zamyšlení nad dalšími perspektivami a zlepšováním práce. Důkazem toho je i obsah vystoupení ministra národní obrany ČSSR armádního generála Martina Džúra na Hradě u příležitosti 30. výročí Dne Československé lidové armády. Ve svém vystoupení uvedl, že „letošní oslavy Dne Československé lidové armády se uskutečňují ve znamení úspěšné bilance výsledků třicetileté cesty naší společnosti k socialismu, k nimž se důstojně řa-

dí i výsledky, jichž příslušníci naší lidové armády dosahují při zajišťování obrany republiky a mírového života našeho lidu.“ (Vojáci splní své úkoly, Rudé právo 7. 10. 1978.) Zdůraznil dále, že „Československá lidová armáda věnuje vysokou pozornost soustavnému prohlubování internacionálního spojení a spolupráci se slavnou Sovětskou armádou a ostatními armádami členských států Varšavské smlouvy, jako významné zbraně proti militaristické poli-

tice světového imperialismu, především zemí NATO... Příslušníci ČSLA splnili náročné úkoly, které na tento výcvikový rok pro naši lidovou armádu vyplynuly z usnesení XV. sjezdu KSČ. Dosažené výsledky mají svůj základ v upevnění morálně politického stavu příslušníků armády. Jsou výrazem její oddanosti k socialistickému zřízení, vysoké důvěry v politiku KSČ, kterou svou obětavou činností prací aktivně podporují.“ (Tamtéž.)

Filozofické aspekty vojenské kázně

Kázeň je objektivní determinantou společenského života. Prostupuje všemi póry společenských vztahů, je nevyhnutelným předpokladem existence a fungování jakékoli společensko-ekonomické formace stejně, jako konec konců života člověka.

Vyjadřuje ve své obecné podstatě objektivní nutnost respektování principů, norem a zásad chování a jednání lidí při zabezpečování individuálních, skupinových i celospolečenských potřeb ve všech oblastech života společnosti.

Společenským subjektem, který dbá nad společenskou kázní, jsou v třídní společnosti státní, mocenskopolitické instituce a organizace, řídicí orgány státu, politické strany, společenské instituce a organizace a nezanedbatelnou úlohu plní také veřejné mínění.

Systém principů, norem a zásad chování a jednání lidí v třídní společnosti, který je obsahem kázně a předpokladem společenského soužití, není neměnný, stálý, ale konkrétně historicky podmíněný, je ekonomický, politický, třídní, ideologický i mocensky determinovaný.

K historickým zásluhám klasiků marxismu-leninismu patří formulování základních teoretických a metodologických východisek pro analýzu všech společenských jevů, tedy i kázně. Klasikové marxismu dokázali, že pochopit obsah a sociální funkci kázně jako společenského jevu je možné jen na základě její ekonomické podmíněnosti a závislosti na společensko-ekonomické struktuře společnosti, třídních vztazích, charakteru státního a politického života v té či oné konkrétní historické etapě vývoje společnosti.

Kázeň je nevyhnutelnou podmínkou ekonomických vztahů, ale i vztahů politických, právních, třídních, sociálních, kulturních, ideologických, vojenských, aj.

Požadavek společenské kázně a povinnosti je fakticky tak starý, jak lidstvo samo. Kázeň a povinnost vznikají všude tam, kde přichází člověk do styku s druhými lidmi.

Člověku jako společenskému tvorů je jeho společenský život zprostředkován společenskými institucemi, které vytvářejí (v rozporné době) prostor pro plnění celospolečenských i parciálních zájmů, ale i pro jeho zájmy a potřeby. Tuto regulační funkci v třídní společnosti plní konkrétně historicky podmíněná politická organizace společnosti, jejíž nejdůležitější součástí je stát.

Z toho je zřejmé, že objektivní, materiální základ kázně vyplývá ze způsobu výroby jako určující hybné síly vývoje společnosti.

Kázeň v třídně antagonistických vztazích je kázní nadvlády a podřízenosti, disciplínou strachu, strohého administrativního. Zbavuje lidi důvěry a iniciativy. Vyvolává u nich přetvářku a neřest.

Socialistická — uvědomělá kázeň se rodí v podmínkách práce, osvobozené od vykořisťování. Tato nová kázeň prohlubuje neustále svůj socialistický charakter v závislosti na ekonomických, politických, sociálních, kulturních a ideologických podmínkách a předpokladech.

Politika socialistického státu usiluje o soulad subjektivní činnosti lidí s objektivními zákonitostmi společenského vývoje. To ovšem neznamená, že proletářská politika tím, že respektuje objektivní zá-

konitosti společenského vývoje, stanoví vědecké a reálně splnitelné cíle a určuje racionální postupy a prostředky k jejich dosažení, vede k automatickému souladu činnosti příslušníků společnosti s objektivními zákonitostmi společnosti. Proces výstavby socialismu vede ke sjednocování zájmů, kterému však brání nejrůznější nespolečenské tendence a rozpory v činnosti lidí, které jsou konkrétně historicky podmíněny: společenskou dělbu práce, rozpory mezi celospolečenskými, skupinovými a individuálními zájmy, přežitky starého myšlení a morálky, nevzdělanosti, lenosti, konzervatismem a jiným nespolečenským jednáním lidí v nejrůznějších formách.

Proto soustava politických a mocenských opatření socialistického státu směřuje ke sladování individuálních a partiálních zájmů se zájmy celospolečenskými a k omezování nespolečenských tendencí. Proti nespolečenským, protispolečenským tendencím vystupuje nejen politicko-výchovní práce strany, státu a společenských organizací (odborů, mládeže aj.), ale i státní moc jako hrozba donucení a násilí.

Akt donucení a násilí se po vybudování socialismu stává ojedinělým až po vyčerpání politických a přesvědčovacích metod státních orgánů ve prospěch zájmů pracujících, společnosti vůči jednotlivcům, kteří porušují socialistickou zákonnost a nadřazují individuální zájmy zájmům společenským.

Nutnost kázně v podmínkách socialismu neapremi z potřeb zabezpečení třídní nadvlády a noroby, ale naopak z potřeb jejího odstranění, z potřeb zabezpečení jednotné vůle při realizaci ekonomických, politických a ideologických proměn společnosti. „Je třeba jednotné vůle, je třeba, aby v každé praktické otázce postupovali všichni jednotně“, zdůraznil V. I. Lenin na III. všeruském sjezdu odborů. „Jednotná vůle nesmí zůstat frází, symbolem. Vyžadujeme, aby se to usku-

tečnilo v praxi... Dnes je naším úkolem pokusit se vrlatnit tuto jednotnou vůli v průmyslu a zemědělství.“ (Lenin, V. I.: Projev na III. všeruském sjezdu odborů. In: Spisy, sv. 30, Praha 1955, s. 517). V jiné souvislosti V. I. Lenin zdůraznil: „Každý velký strojový průmysl — tj. právě materiální, výrobní zdroj a základ socialismu — vyžaduje bezpodmínečnou a nejpřísnější jednotu vůle, řídicí společnou práci set, tisíců a desetitisíců lidí... Jak může být zajištěna nejpřísnější jednotka vůle? — Podřízením vůle tisíců vůli jednotlivce.“ (Lenin, V. I.: Nejbližší úkoly sovětské moci. In: Spisy, sv. 27, Praha 1955, s. 264.) V další části konkrétně rozvedl, jakou úlohu musí plnit odbory, sověty, sovětské soudy při upevňování společenské kázně. „Hysterické záchvaty nepotřebujeme. Potřebujeme vyrovnaný krok železných pluků proletariátu“, zdůraznil V. I. Lenin v citovaném díle, str. 272.

Význam společenské uvědomělé kázně vzrůstá s narůstajícími úkoly budování rozvinuté společnosti. „Je pravda“, zdůraznil L. I. Brežněv na XXV. sjezdu KSSS, „že se staráme o všestranný rozvoj osobnosti a občanských práv, ale že zároveň věnujeme náležitou pozornost také problémům upevňování společenské kázně, tomu, aby všichni občané plnili své povinnosti vůči společnosti. Neboť bez kázně a pevného společenského řádu je demokracie neuskutečnitelná.“ (XXV. sjezd KSSS. Dokumenty a materiály. Praha 1976, s. 77.)

Socialistická kázeň je konkrétně historicky, ekonomicky podmíněným, politickým třídním vztahem, je nevyhnutelným předpokladem: fungování socialistického výrobního způsobu, neustálého rozvoje socialistické demokracie a socialistických vztahů, řízení socialistické společnosti i zabezpečení obranyschopnosti socialistických států a celého socialistického společenství. Konkrétně historické, ekonomické, mocensko-politické a třídní determinanty se promítají ve specifické podobě do kázně v socialistické armádě.

Podstata vojenské kázně v socialistické armádě

Budování a obrana socialismu jsou od sebe neoddelitelně a dialekticky spjaté. Bez spolehlivé obrany socialistické vlasti a socialistického společenství není možné úspěšně budovat socialismus. Bez všestranného rozvoje socialistické ekonomiky a rozvoje ostatních oblastí není možné zabezpečit obranu socialismu. Poznání těchto objektivních souvislostí je klíčovým východiskem politiky komunistických

a dělnických stran a určuje také místo a úlohu kázně ČSLA v životě našeho socialistického státu.

Pro ozbrojené síly je objektivně nevyhnutelné neustálé upevňování vojenské kázně jako základního předpokladu neustálého zvyšování všestranné bojové pohotovosti a připravenosti. Tento požadavek se promítá i do vojenské přípravy, řádů, rozkazů a směrnic.

Předpokladem fungování jakékoliv instituce, a platí to ve výrazné podobě pro armádu, je kázeň. Pevná vojenská kázeň je jednou ze základních podmínek fungování vojenského organismu.

Domínace společenského před osobním vystupuje v armádě ve výraznější podobě než v občanském životě. Má ve vztahu k vojenské službě podobu imperativního příkazu, který vyjadřuje zájem společnosti na tom, aby byl každý občan připraven na obranu vlasti. Proto se po něm požaduje, aby se podrobil všeobecné vojenské povinnosti, která je vojenskopolitickou a vojenskoodbornou přípravou k obraně vlasti. Tento požadavek není svůlný, je vynucený konkrétně historickou situací potřebami obrany socialistické vlasti a celé socialistické soustavy.

Je základní občanskou povinností, která v hierarchii společenských hodnot zaujímá čelní místo a dostává se jí od společnosti i nejvyššího mravního ocenění.

Formulované stanovisko ke kázni vyjadřuje objektivní nutnost, potřebu v armádě socialistické společnosti. Jednoznačně vyslovené imperativy vyjadřující cíl, smysl vojenské kázně v konkrétně historické situaci v souvislosti se sociálně politickou a třídní skutečností.

Kázeňský řád ozbrojených sil ČSSR definuje vojenskou kázeň jako „přísné a přesné dodržování pořádku a pravidel stanovených zákony a vojenskými řády a předpisy“. [KŘ, s. 7.]

Marxisticko-leninská filozofie strhává falešnou roušku abstraktní povinnosti vůči společnosti, vlasti i její obraně. Chápe kázeň i povinnost v jejich objektivních, sociálně politických a třídních vztazích, které slouží společenskému pokroku.

Výrazně třídně politický profil armády se promítá do všech sfér mezilidských vztahů v armádě, požadavků splnění vojenské povinnosti, kázně a v případě potřeby i oběti. Tyto požadavky nejsou projevem falešné konformity nebo obětování individua kolektivu, společnosti. Jsou nevyhnutelným a nezbytným prostředkem fungování armády jako politickomocenské instituce, nezbytným předpokladem realizace obranné funkce armády. V praxi jsou také nejvyšším projevem mravnosti.

Vojenská kázeň v socialistické armádě je **uvědomělou kázni**. Je založena na vysoké politické uvědomělosti a na osobní zodpovědnosti každého vojáka za obranu své vlasti. Spočívá ve výchově vojáků k vysokým morálním, politickým a bojovým vlastnostem, v přísném dodržování pořádku stanoveného řády a předpisy a také ve vysoké náročnosti nadřízených

vůči podřízeným, spojené s trvalou péčí o ně.

V uvědomělem charakteru vojenské kázně se promítají socialistické vztahy, založené na vzájemné pomoci a spolupráci. Velitelé i vojáci v socialistické armádě spojuje jednotu třídních zájmů, společná ideologie, společné cíle i úkoly. Vztah nadřízených a podřízených má v armádě socialistický obsah. Velitelská náročnost je spojována s všestrannou péčí o podřízené. Velitel s nedílnou velitelskou pravomocí je ústřední postavou veškeré činnosti u útvarů a jednotek. Při uplatňování nedílné velitelské pravomoci na stranickém základě si musí být vědomý, že svou řídicí činností naplňuje politickou linii strany ve všech oblastech života jednotky, že je garantem a realizátorem vojenské politiky strany u své jednotky či útvaru. To však neznamená, že jeho podřízení jsou jen pasivní pozorovatelé nebo vykonavatelé jeho rozhodnutí. Velitel ve své řídicí činnosti přihlíží ke společenskopolitickým souvislostem a výchovným aspektům svých rozhodnutí, která musí prokazovat jeho morálně politické, vojenskoodborné a charakterové kvality, které se projevují ve velitelské náročnosti, ale i v pozornosti k lidem, k jejich potřebám a názorům. Stranické a svazácké organizace jsou nejbližšími pomocníky velitelů při upevňování vojenské kázně, při mobilizování příslušníků jednotky k plnění vojenské povinnosti.

Uvědomělá kázeň je základním znakem vojenské kázně v armádě socialistického státu. Je to kázeň, která pramení z pevného třídně sociálního základu jeho nositele, je výrazem poznání i přesvědčení o nutnosti plnění vojenské povinnosti. V. I. Lenin po vítězství VŘSR zdůrazňoval, že je potřebné rozbít starou kázeň, založenou na hladu a strachu a vytvořit novou kázeň. „Kázeň na zcela nových základech, kázeň důvěry..., kázeň soudružskou..., kázeň všeobecné úcty, kázeň samostatnosti a iniciativy.“ [Lenin, V. I.: V. všeruský sjezd sovětů. In: Spisy, sv. 27, Praha 1955, s. 515.]

Dalším rysem vojenské kázně je **kolektivnost**. Zkušenosti z mírových podmínek života armády i z Velké vlastenecké války SSSR proti fašismu potvrzují, že kolektivnost, soudružství i vzájemná pomoc patří ke zdrojům síly a neporazitelnosti socialistických armád. Historické kořeny vojenského soudružství se rodily v obětavém boji dělnické třídy a pracujících mas proti kapitalistickému vykořisťování i při obraně vymožeností socialismu. Závislost jednoho bojovníka na druhém vzrůstá v etapě vědeckotechnické re-

voluce ve vojenství. Úspěchy v bojové činnosti závisí daleko více než dříve na přísné, koordinované, sladěné práci celých kolektivů.

Představa o vojákovi — pěšákovi s puškou již patří nenávratně minulosti. Voják je členem osádky bojového vozidla, tanku, obsluhy různých systémů dělostřelectva, raketového vojska, vojska protivzdušné obrany státu, příslušníkem obsluhy radio- lokátorů apod. Na činnosti jednotlivce v ne- jednom případě závisí úspěch či neúspěch bojového kolektivu. Pozdní předání zprávy, porušení vojenské bdělosti a ostráživosti, opomenutí nebo podceňování časové ká- zně, protichemické ochrany vojsk, povrch- nost při údržbě bojové techniky mohou zmařit splnění bojového úkolu, způsobit zbytečné ztráty na lidech, materiálu a technice.

Uvědomělá kázeň se projevuje nejen v kolektivním rázu, ale i v **aktivitě a iniciativě**. Vojenská přísaha zavazuje kaž- děho příslušníka ČSLA, že bude důsledně a iniciativně plnit ustanovení vojenských řádů, předpisů a rozkazů velitelů. V pod- mínkách soudobého vojenství si můžeme těžce představit splnění úkolů bojové a politické přípravy, zvládnutí složitě bojové techniky i požadavků, které vyplývají ze složitosti vedení soudobé války bez zod- povědného, uvědomělého a iniciativního vztahu ke každodenním povinnostem. No- vá technika i změny ve vojenství i naho- dilosti v možné válce zvyšují morální zodpovědnost vojáků za splnění bojového úkolu.

Výchova k uvědomělé kázní

Základní metodou formování uvědo- mělé kázně je účinná, komplexně usku- tečňovaná komunistická výchova v celém procesu bojové a politické přípravy vojsk. Spolupodílí se na ní také organizátorská a ideologická práce velitelů, politických pracovníků, stranických a svezáckých organizací.

Smyslem společenskoideologické moti- vace je dosáhnout toho, aby se společen- sky důležité potřeby staly nezbytnými po- třebami jednotlivce, aby se do jisté míry prolomila bariéra subjektivity, individua- lity, osobního zájmu a změnila se ve státně politický zájem a zodpovědnost, v uvědomělou plnění úkolů bojové a poli- tické přípravy.

Společenskoideologická motivace ke splnění vojenské povinnosti a kázně není jen záležitostí branné přípravy. Její zá- klad je v objasňování světónázorových, politických i mravních vztahů jednotlivce

Uvědomělá kázeň předpokládá dialek- tickou **jednotu kázně a sebekázně**. Sebe- kázeň je neoddělitelnou součástí uvědo- mělé kázně. Předpokládá vedle správného chápání vojenské povinnosti sebekontrolu, sebekritičnost při hodnocení vlastní ká- zně, své vojenskoodborné a politické při- pravivosti, iniciativnosti, příkladnosti, ko- lektivnosti, pozornosti k lidem a jejich potřebám apod.

Vojenská kázeň je **všestrannou kázní**. Kázeň prolíná všemi stránkami činnosti a života vojsk jak v mírové době, tak i ve válce. Dnes již jen ojediněle pře- žívají představy, že kázeň se projevuje jen ve vnějším projevu vojáků — v ústro- jové a pořadové kázní. V současné etapě vývoje vojenství jen komplexně, všestranně pojatá kázeň činí fakticky útvary bo- jeschopnými.

Požadavek všestranné kázně není vý- mysl, ale výrazem objektivních podmínek soudobého vojenství. Kázeň v jed- notce, tvaru, kázeň ústrojová, pořadová, materiální, technická, maskovací, bezpeč- nostní, časová, letová, kázeň při plnění úkolů bojové a politické přípravy, roz- kazů a nařízení, při plnění úkolů strážní a dozorcí služby, bojové pohotovosti, při přesunech, na dovolené aj. jsou jen ne- úplným výčtem oblastí kázně.

Podmínky současné bojové činnosti zvý- razňují všechny základní črty uvědomělé kázně, vtiskují jí nový obsah, který se stává širším a hlubším a klade zvýšené nároky na výchovu k uvědomělé kázní.

a společnosti, které představují výchozí postuláty motivace k vojenské službě. Z řešení rozporu objektivního, subjektiv- ního, individuálního, parciálního a spole- čenského, politického a mravního, vzni- kají pohnutky, které určují více či méně povahu jednání a chování člověka při plnění vojenské povinnosti.

Proces výchovy k uvědomělé vojenské kázní, k formování vědomí povinnosti není bezkonfliktní. Fetišizovali bychom objek- tivní společenské potřeby a zájmy a za- stírali některé skutečnosti, problémy a konflikty, které při praktickém upevňo- vání kázně především z nepochopení vzni- kají.

Proces upevňování uvědomělé kázně je vnitřně konfliktní proces, v němž se v teorii i praxi v různých rovinách stře- távají individuální, parciální a společen- ské potřeby a zájmy, hodnotové systémy civilní-vojenské, individuální-společenské,

mravní a politické apod. Obecně formulované cíle, zvolené prostředky modifikují jednotlivce stejně, jako jednotlivci modifikují očekávané výsledky. Tam, kde vědomí vojenské povinnosti neexistuje, nevylučuje se ani použití donucovacích prostředků vůči těm, kteří nedbají svých povinností.

Postih, sankce za neplnění úkolů je ve vojenské praxi v socialistických armádách krajní metodou. Velitelé se nesmí chovat nevšímavě k neplnění rádd, předpisů, rozkazů, v nichž jsou zakotveny i základní principy mravních vztahů. Porušení principů vojenské kázně a povinnosti předpokládá použití donucovacích prostředků. Právní, kázeňský postih je na první pohled operativnější, rychlejší, pro velícího snadnější. Nemusí být ale vždy nejlepší. Žádné přinucení samo o sobě nemění vojákovo vnitřní přesvědčení, strach z trestu nenahradí uvědomělé plnění povinnosti. Lidé, kteří nemají ideové a mravní přesvědčení, mohou být jevově poslušnými a nejukázněnějšími vojáky, ale vnitřně slabými, líceměrnými a neschopnými samostatně plnit úkoly, schopnými kdykoli porušit jakoukoli právní a mravní normu.

V souvislosti s výchovou ke kázní vystupují některé problémy, které nejsou vzhledem k řešenému problému zanedbatelné.

Socialistická armáda, která se připravuje na možnou válku, se neobejde bez vypěstování některých mechanických návyků, podvědomé činnosti vojáků, určité automatickosti při obsluze bojové techniky nebo při reakci na bojovou situaci. Prostředkem, nástrojem k vypěstování těchto návyků je dlouhodobý, často opakováný nácvik.

Praktická činnost v soudobých bojových podmínkách vyžaduje určitou automatiku v reflexi nebo v činnosti, která musí být v podmínkách míru procvičena. Není libovolná. Je determinována charakterem bojové činnosti, kvalitou subjektu, který musí splnit úkol v jakékoli stresové situaci. Automatickost vedle jiných předností, je protizbraní proti výkyvům psychiky.

V buržoazních armádách vedle shora uvedené funkce plní kázeň a s ní spojený drill ještě kvalitativně jinou funkci. Nahrazovala a také nahrazuje v současné době pozitivní motivaci k vojenské službě. Protidůvový charakter buržoazní armády zneumožňuje vytváření trvalých společensko-ideologických motivů ke společensky nutné činnosti. Vládnoucí třídy se snaží získat masy vojáků cestou falešné ideologické motivace, která působí jako dočasný faktor. Armády využívají vojenské kázně, drillu, bezdůvěrné poslušnosti v duchu „Maul halten und weiter dienen“, zpravidla v kultivovanější roušce i psychologického zpracování vojáků k naplnění vojenské povinnosti. Tak chtějí paralyzovat rozumově psychický faktor, který by mohl jinak negativně působit na vojenskou činnost. Ideologická motivace armád, které plní protidůvové cíle, směřuje k tomu, aby se vojáci nezamýšleli nad příčinami a důsledky své činnosti.

Při výchově k uvědomělé kázní se opíráme o bohaté zkušenosti Sovětské armády. L. I. Brežněv ve své knize „Malá země“ zevšeobecnil poznatky a zkušenosti z výchovné práce za války. O výchovném působení politických pracovníků ke kázní mimo jiné napsal: „V podobných mimořádných případech, ať je to v boji nebo v době klidu, má politický vedoucí právo a povinnost velet. Ale v každodenní práci pro něho nesmí rozkaz existovat — má jen vysvětlovat a přesvědčovat. I to je však třeba dělat rozumně a taktně. I když se člověk mylí, nikdo nemá právo urážet ho okřiknutím... Ani hospodářský, ani stranický funkcionář nesmí zapomínat, že jeho podřízení jsou podřízenými jen v práci, že neslouží fediteli nebo vedoucímu, ale věci strany a státu. A v tomhle ohledu jsou si všichni rovni. Ti, kdo si dovolují porušovat tuto neochvějnou zásadu našeho zřízení, se sami beznadějně kompromitují a ztrácejí autoritu. Ano, kdo se dopustil přestupku, musí nést odpovědnost: stranickou, administrativní nebo i soudní — jakoukoli. V žádném případě nesmí však být urážena hrdost lidí a snižována jejich důstojnost.“ (Brežněv, L. I.: Malá země. Praha 1978, s. 52—53.)

SPP a taktická cvičení

Velitelé, političtí pracovníci, organizace Komunistické strany Československa a Socialistického svazu mládeže a ostatní příslušníci Československé lidové armády soustřeďují trvalé úsilí na komplexní a důslednou realizaci závěrů XV. sjezdu KSČ. Hlavní pozornost věnují plnění strategické linie sjezdu, kterou zdůraznilo 11. zasedání ÚV KSČ slovy: „požadavek vysoké kvality a efektivnosti veškeré práce se plně vztahuje na všechny úseky života společnosti“.

Aktiv velitelů, politických orgánů a stranických funkcionářů k projednání závěrů 11. zasedání ÚV KSČ zhodnotil odpovědnost komunistů za zdokonalování obrany socialistické vlasti a naplňování vlasteneckých a internacionálních povinností od XV. sjezdu. Kromě dosažených pozitivních výsledků v bojové pohotovosti a připravenosti ČSLA upozornil na nedostatky, které spočívají v tom, že „základním z nich je požadavků a nároků neodpovídající růst kvality a efektivnosti veškeré činnosti“.

Cílevědomá, soustavná a konkrétní stranickopolitická práce velitelů, politických pracovníků, stranických a svazáckých

organizací vytváří příznivé předpoklady k správnému chápání a odpovědnému plnění současných úkolů bojové a politické přípravy.

Od XV. sjezdu KSČ získala ČSLA bohaté zkušenosti z rozvoje stranickopolitické práce ve složitých a náročných podmínkách výcviku vojsk ve výcvikových prostorech, na taktických a velitelsko-štabních cvičeních a při každodenním výcviku v posádkách.

Úsilí velitelů a politických pracovníků za aktivního podílu organizací KSČ a SSM směřuje v souladu s požadavky Směrnice ministra národní obrany a náčelníka hlavní politické správy ČSLA pro stranickopolitickou práci ve výcvikovém roce 1978 až 1979 k realizaci dalšího zdokonalování obsahu, metod a forem stranickopolitické práce při plnění úkolů polní přípravy vojsk a štabů.

Článek o stranickopolitické práci na taktických cvičeních zobecňuje některé osvědčené zkušenosti z roku 1978. Jejich širší uplatňování v konkrétní praxi denního života vojsk je jednou z možných cest jejího zvyšování kvality, efektivnosti i účinnosti.

Každé taktické cvičení vyžaduje zvláštní přípravu. Její zaměření vychází z cílů, hlavních úkolů a předpokládané dynamiky bojové činnosti, z počtů a úrovně přípravenosti cvičících štábů, vojsk a zabezpečovacích jednotek, z rozsahu a délky cvičení.

Hlavním cílem přípravného období je zpravidla všestranná politická a vojensko-odborná příprava velitelů, štábů, vojsk a bojové techniky na splnění náročných a složitých bojových úkolů. Stranickopolitická práce se zaměřuje na ideové politickou přípravu cvičících, na upevňování jejich vysokého morálního politického stavu a zabezpečení vysoké úrovně a kvality vojenskoodborné přípravy.

Značná pozornost se věnuje objasňování objektivní nutnosti vojenské obrany socialismu a jejího internacionálního charakteru, komplexního zabezpečování nepřetržité bojové pohotovosti a připravenosti ČSLA, socialistického vlastnictví a internacionalismu, třídní a politické bdělosti, nutnosti svědomitého, obětavého a iniciativního plnění vojenských povinností, upevňování bojové družby a zkušenosti bratrských armád států Varšavské smlouvy, zejména Sovětské armády.

Společné úsilí velitelů, politických pracovníků, stranických a svazáckých organizací směřuje k realizaci stanovených cílů a opatření plánů stranickopolitické práce. Jsou především orientovány na rozhodující oblasti a otázky činnosti, na nichž závisí vysoká úroveň kvality připravenosti a úspěšné splnění předpokládaných úkolů cvičení. Plány politických orgánů a politických skupin útvarů věnují potřebnou pozornost a péči všestrannému materiálně technickému, týlovému a zdravotnickému zabezpečení cvičících štábů a vojsk, zabezpečení pracovního režimu, hygieny, kvalitního a pravidelného stravování.

V přípravném období probíhá intenzivní a bohatá stranickopolitická práce. Její významnou součástí je obsahově metodická příprava propagandistického a funkcionářského aktivu KSČ a SSM. Postupně se stává pravidlem, že se na ní aktivně podílejí vedoucí funkcionáři příslušných stupňů velení. Pomáhají hluboce a kvalifikovaně objasňovat cíle a charakter cvičení a prohlubují konkrétnost obsahu stranickopolitické práce.

Političtí pracovníci věnují hlavní pozornost diferencované práci s příslušníky štábů a konkrétní pomocí štábním stranickým organizacím při přípravě cvičících. K jednotlivým oddělením a sku-

pinám štábů přistupují diferencovaně. V popředí jejich zájmu je vysoká úroveň vojenskoodborné připravenosti každého důstojníka a kvalitní osvojení vlastních povinností.

Osvědčuje se zkušenost, že náčelníci politických orgánů osobně pracují s náčelníky oddělení a skupin štábů, zabývají se konkrétní úrovní připravenosti těch úseků, za které odpovídají a operativně řeší vzniklé problémy. Jde zejména o funkcionáře, kteří pracují na operačním, zpravodajském, spojovacím, týlovém a technickém směru, o zvyšování jejich vlastního podílu na usměrňování práce stranické organizace na základní a rozhodující úkoly a využití jejich zkušeností k rozvoji intenzivní stranickopolitické práce i v podřízených útvech.

Mimořádnou pozornost v tomto období věnují všestranné politické a vojensko-odborné přípravě politických pracovníků. Důraz správně kladou na hlubokou znalost nepřítelů a jeho možností vojensky, ideologicky a psychologicky působit na morálně politický stav našich vojsk. Pozornost věnují pochopení důsledku vědeckotechnického rozvoje a z toho vyplývajících nových požadavků na obsah, formy i metody stranickopolitické práce, na styl práce politických orgánů a politických pracovníků. Pozornost soustřeďují na znalost taktických a operačních zásad vedení soudobého boje, úkolů jednotlivých druhů vojsk a zbraní a způsobů jejich efektivního použití. Nejlépe se osvědčují besedy a semináře s pracovníky operačních, zpravodajských, technických a týlových pracovišť. S méně zkušenými politickými pracovníky a veliteli jednotek se konají semináře, na kterých jsou zobecňovány nejlepší zkušenosti ze stranickopolitické práce z dřívějších cvičení.

Zvláštní místo a úlohu v tomto období má péče o rozvoj socialistického soužití cvičících vojsk a cílem konkrétně ovlivnit aktivní a iniciativní přístup o nejlepší splnění konkrétních cílů a úkolů cvičení. Mobilizující úlohu sehraává příkladnost komunistů a členů SSM, rozvíjení různých hnutí jako např. „jízda bez nehody“, soutěž o „získání rudé hvězdičky na bojovou techniku“ a další.

Významnou pomocí v přípravách na cvičení je využívání zkušeností ze stranickopolitické práce Sovětské armády. Političtí pracovníci, velitelé, funkcionáři stranických a svazáckých organizací cílevědoměji využívají uveřejněných materiálů ze života a činnosti sovětských

ozbrojených sil a zkušeností z rozvoje stranickopolitické práce. Nejúčelnější je osobní účast velitelů, politických pracovníků, stranických a svazáckých funkcionářů naší i Sovětské armády na společných pracovních besedách, na kterých dochází ke konkrétní výměně nejlepších zkušeností. Např. při přípravě spojeneckých taktických cvičení se tradičně usku- tečňuje společná obsahově metodická pří- prava tohoto aktivu.

Osvědčují se formy setkání funkcionářů SSM a VLKSM, vzájemné návštěvy celých jednotek v družebních útvarech, besedy s veterány Velké vlastenecké války, vý- měnné lektorské cesty, vystoupení kulturních souborů aj. Zkušenosti ukazují, že tato společná opatření mají mimořádně pozitivní vliv jak na prohloubení interna- cionálního cítění, třídního svazku a bojo- vého přátelství se Sovětskou armádou, tak i na formování odpovědného vztahu ke splnění úkolů v přípravném období i v průběhu cvičení.

Na spojeneckých cvičeních se usku- tečňuje celá řada pracovních setkání mezi veliteli, politickými pracovníky, řidiči, spojaři a dalšími vojáky. Dochází k vy- tváření smíšených jednotek, osádek, ke změně podřízení jednotek, k vzájemnému soupeření o dosažení nejlepších úspěchů v plnění bojových úkolů, k vzájemné po- moci při odstraňování poruch bojové techniky a k dalším projevům úzké bra- trské spolupráce.

Politické orgány se obohacují o nové zkušenosti, na jejichž základě soustavně upřesňují dokumentaci pro řízení stranic- kopolitické práce v polních podmínkách. Vytvářejí předpoklady k účinnějšímu ře-

šení všech rozhodujících otázek stranic- kopolitické práce v podmínkách soudobé- ho boje. Cílevědomě rozmísťují síly poli- tického aparátu a funkcionářského akti- vu. Politické pracovníky zpravidla vysí- lají na nejobtížnější úseky bojové čin- nosti s úkolem rozvíjet konkrétní stranic- kopolitickou práci k mobilizaci cvičí- cích štábů a vojsk k důslednému splnění všech bojových úkolů.

Cílům cvičení se promyšleně přizpůso- buje organizační struktura stranických organizací, zejména ve štábech. Uskuteč- něná taktická a velitelsko-štábní cvičení potvrdila správnost vytváření ucelených stranických kolektivů i dočasných stranic- kých skupin. Tím se vytvářejí příznivěj- ší podmínky pro důsledné uplatňování příkladnosti komunistů, jejich konkrétní, operativní a cílevědomou práci. Tím se také vytváří možnost lépe řídit, kontrolo- vat a vyhodnocovat plnění uložených stranic- kých úkolů.

Politické orgány, stranické a svazácké organizace prokázaly v přípravě taktic- kých a velitelsko-štábních cvičení schop- nost cílevědomě organizovat stranicoko- politickou práci ke zvýšení odpovědnosti a aktivity příslušníků štábů, útvarů i zabez- pečovacích jednotek. V procesu zkvalit- ňování stranickopolitické práce se pro- hlubuje diferencovaný přístup k práci s vojenskými specialisty, zejména řidiči, veliteli vozů a příslušníky regulační služ- by, s veliteli jednotek, ženisty, průzkum- níky, spojaři a týlovými specialisty. Tou- to činností jsou pověřováni zkušení veli- telé, političtí pracovníci, odborní a stranic- tí funkcionáři.

Nepřetržitost, cílevědomost a konkrétnost stranickopolitické práce

Z praxe taktických cvičení vyplývá, že vysoká úroveň účinnosti stranickopolitic- ké práce plně závisí na vysoké ideovosti, důsledném spojení se specifikou a kon- krétními úkoly jednotlivých druhů vojsk nebo útvarů.

Průběh taktických a velitelsko-štábních cvičení potvrdil oprávněnost i nutnost po- žadavku, aby politické orgány, stranické a svazácké organizace ve své činnosti cit- livě reagovaly na změny, ke kterým do- chází v technickém vybavení naší armá- dy, v dynamice a ve způsobech vedení bo- jové činnosti s ohledem na rychle se mě- nící operačně taktickou a bojovou situaci v podmínkách oboustranného použití ja- derných zbraní. Nepřehlížet k těmto strán- kám bojové situace by znamenalo zaostá-

vat v rozvoji stranickopolitické práce za potřebami a úkoly vojsk.

Na cvičeních politické orgány proká- zaly plnou schopnost plánovat, řídit a roz- víjet stranickopolitickou práci ve složitých bojových situacích.

Aktivní a cílevědomou stranickopoli- tickou práci v plné šíři a intenzivně or- ganizovaly nejen v přípravném období, ale i po celou dobu taktických cvičení a plně respektovaly konkrétní situaci a úko- ly bojové činnosti, včetně zvláštností jed- notlivých skupin cvičících.

Velkou pozornost věnovaly objasňová- ní zasedání ÚV KSČ a významných vý- ročí. Zejména 30. výročí vítězství pracují- cího lidu nad reakcí v únoru 1948 a 60. výročí zrodu Sovětské armády využily

k mobilizaci cvičících vojsk a prohlubování internacionální a vlastenecké výchovy. Široce rozvíjely masovou politickou práci mezi štáby a vojáky, zejména politické informace, vojenské schůze, besedy, přehledy denního tisku, působení agitátorů a využívání prostředků názorné agitace.

Mobilizující účinek na všechny cvičící štáby a vojska mělo příkladné a obětavé plnění stanovených bojových úkolů komunisty, funkcionáři SSM, vzornými vojáky a třídními specialisty. Závazky uzavřené jednotlivci nebo celými kolektivy v přípravném období byly cílevědomě plněny obětavou činností cvičících směřující k nejlepšímu splnění stanovených úkolů. Významným prvkem činnosti velitelů a zejména politických pracovníků bylo cílevědomé a soustavné zobecňování a popularizování nejlepších zkušeností, výsledků a příkladného plnění úkolů i vyhlášených závazků prostřednictvím letáků, bleskovek, tiskovek, názorné agitace, ale především osobní agitace mezi cvičícími vojsky a štáby.

Úspěšně se dařilo realizovat požadavek, aby v období, kdy štáby a vojska řeší nejobtížnější bojové situace a plní nejnáročnější bojové úkoly byla i činnost politických pracovníků, stranických organizací a jednotlivých komunistů neaktivnější. Nepřetržitost stranickopolitické práce a její výraznější vliv na činnost velitelů, štábů a vojsk v jednotlivých fázích cvičení zabezpečovala účinná, věcná a konkrétní opatření. Političtí pracovníci úspěšně nacházeli své místo a uplatňovali svou úlohu. Prohloubila se jejich schopnost i zkušenost operativně a správně organizovat stranickopolitickou práci a reagovat jí na rychle se měnící dynamiku bojové činnosti.

Zkušenosti z taktických a velitelsko-štabních cvičení potvrdily, že politické orgány ve snaze o cílevědomé řízení stranickopolitické práce nevystačí pouze se zpracováním plánů, které jsou předem připravené v posádkách nebo dokončené těsně před cvičením. Do popředí pozornosti výrazně vystupuje požadavek, aby v souladu s růstem vývoje dynamiky bojové činnosti denně plány upřesňovaly a doplňovaly o konkrétní opatření stranickopolitické práce, které by zabezpečovaly důsledné splnění stanoveného bojového úkolu štábů a útvarů.

Některá politická oddělení získala velmi cenné zkušenosti z plánování stranickopolitické práce na jednotlivé fáze bojové činnosti. Po stanovení obsahového cíle a vytyčení úkolů přijímal politický

orgán konkrétní opatření, která pomohla výrazně uplatňovat konkrétní politický vliv na činnost štábů, ovlivňovat práci podřízených politických pracovníků s důrazem na hlavní otázky a zabezpečovala pomoc při zvyšování účinnosti práce velitelů, štábů, stranických a svazáckých organizací.

Součástí kvalitního plánu musí být konkrétně stanovené úsilí o rozvoj vlastní činnosti politického orgánu, organizace včasného zpracování základních dokumentů pro řízení stranickopolitické práce, zabezpečení nepřetržité informace apod. Jde o to, aby plánovaná opatření rovnoměrně pokrývala politickoorganizační i ideologickou oblast činnosti politických pracovníků. Při tvorbě plánu politického zabezpečení taktického cvičení je důležité, aby politický orgán důsledně vycházel z rozhodnutí velitele a promyšleně volenými opatřeními zabezpečoval jeho důslednou realizaci. Osvědčují se jednoduché a přehledné plány, které mají všechny náležitosti základního dokumentu, jako nástroje cílevědomého řízení všech oblastí stranickopolitické práce příslušným politickým orgánem.

S požadavkem těsného přimknutí stranickopolitické práce ke konkrétním úkolům soudobého boje výrazně vystupuje do popředí požadavek operativně přeskupovat pracovníky politických orgánů podle významu a důležitosti úkolů. Přitom je vést k uplatňování metod a forem prohlubování soustavného politického vlivu na příslušníky cvičících štábů, vojsk a zabezpečovacích jednotek. Osvědčilo se soustředit rozhodující síly k nepřetržitému rozvoji stranickopolitické práce především v těch útvarech a svazcích, které tvoří hlavní údernou sílu a plní v dané fázi cvičení rozhodující bojové úkoly, které rozhodují o úspěchu. Toho není možné dosáhnout bez soustavné znalosti konkrétního vývoje bojové situace, bez hluboké znalosti zámyslu a rozhodnutí velitelů, což je zároveň nezbytným předpokladem věcné správnosti a cílevědomosti opatření stranickopolitické práce.

V průběhu cvičení plní významnou úlohu dobře připravená a účelná kontrolní činnost politických orgánů. V této oblasti dosud existují určité rezervy a možnosti jejího zkvalitnění. Kontrolní činnost bývá zpravidla poznamenána menší promyšleností obsahu a její cílevědomost bývá snižována živelností. Dosud převládá krátkodobý pobyt jednotlivých pracovníků politického orgánu v kontrolovaných součástech, který nezabezpečuje dostatek kvalitních, hlubokých a objektivních informací,

konkrétních poznatků o plnění stanovených bojových úkolů, účinnosti stranickopolitické práce, činnosti organizací KSČ a SSM, velitelů, štábů a útvarů, které jsou nutné a potřebné k dalšímu rozhodování. Podobný způsob kontroly zároveň nepřispívá k plnění zásady — měnit stav na místě. Dosud se nevěřila praxe, aby pracovník politického orgánu byl vyslán k útvaru nebo svazku, který plní rozhodující bojový úkol a pracoval tam po celou dobu jeho plnění. Více pozornosti si zaslouží i cílevědomé a důsledné vyhodnocování a využívání poznatků z kontrolní činnosti v kolektivech politických orgánů k vyvození konkrétních závěrů, které slouží k dalšímu prohloubení účinnosti stranickopolitické práce.

Některé politické orgány i politické skupiny zatím málo důsledně uplatňují v praxi náročné a hluboké vyhodnocení

kvality a účinnosti stranickopolitické práce v jednotlivých obdobích cvičení nebo po splnění jednotlivých základních úkolů bojové činnosti. Východiskem z této situace je obecné uplatnění zkušeností těch náčelníků politických orgánů, kteří v průběhu cvičení podle konkrétní situace svolávají operativní porady politických pracovníků nebo funkcionářského stranického aktivu. Věcně zhodnotí plnění úkolů, vyvodí závěry a upřesní další opatření stranickopolitické práce. Tím prohlubují její řízení, konkrétně řeší potřebné otázky stranické činnosti. Tato praxe rozšiřuje konkrétní znalost a přehled o situaci ve štábech a u vojsk, umožňuje cílevědomě soustřeďovat a zobecňovat nejlepší zkušenosti a poznatky z práce velitelů, politických pracovníků, stranických a svazáckých organizací i pohotově popularizovat nejlepší velitele a vojáky.

Tvůrčí přístup k uplatňování osvědčených zkušeností stranickopolitické práce

Při taktických a velitelsko-štábních cvičeních získali velitelé, političtí pracovníci a stranický funkcionářský aktiv mnoho dobrých zkušeností ze stranickopolitické práce ve složité a náročné bojové činnosti v podmínkách oboustranného použití zbraní hromadného ničení.

V praktické činnosti velitelé, štáby, politické orgány a stranické organizace správně pochopili, že základem úspěchu všech cvičení je vysoce kvalitní, náročný a nepřetržitý výcvik a důsledné plnění plánů bojové a politické přípravy. To proto, že v procesu výcviku a výchovy vojáků dochází k řešení celého komplexu otázek, které rozhodujícím způsobem ovlivňují úroveň bojové připravenosti útvarů. Výcvik a výchova zároveň upevňují vysoké morální, politické, bojové a psychologické vlastnosti vojáků nutné pro soudobý boj, prohlubují uvědomělý vztah k mistrovskému zvládnutí vojenské odbornosti, ovládnutí bojové techniky a k ukázněnému a důslednému plnění všech vojenských povinností.

Stranickopolitická práce je stále živý, vyvíjející a zdokonalující se proces, který je nutné na základě dosažených výsledků a získaných zkušeností neustále obohacovat, zvyšovat jeho kvalitu a účinnost tvůrčím způsobem. To vyžaduje cílevědomě vyhledávat efektivnější a účinnější metody a formy vlivu stranickopolitické práce na výcvik a výchovu vojsk, zejména na polní přípravu jako základní předpoklad dalšího zvyšování bojové pohotovosti a připravenosti ČSLA.

V souladu s těmito požadavky je nutné důkladně promýšlet všechny otázky stranickopolitické práce k uvádění vojsk do bojové a zejména mobilizační pohotovosti, její vysoké účinnosti v podmínkách použití zbraní hromadného ničení s důrazem na nepřetržitě plnění stanovených bojových úkolů vojsk a štábů, soustavnost a pevnost velení a rychlou obnovu bojovschopnosti.

Účinnost stranickopolitické práce úzce souvisí s tím, jak její organizátoři hluboce znají aktuální otázky soudobého vojenství, moderní bojovou techniku a zbraně, proces bojové a politické přípravy příslušného druhu vojska. Jen tak mohou stranickopolitickou práci rozvíjet cílevědomě a zabezpečovat její účinné působení na všechny stránky života, na vysokou kvalitu a efektivnost výchovy a výcviku vojsk.

Zvýšenou pozornost si zaslouží otázky obsahu a metod práce při formování těch morálně politických, bojových a psychologických vlastností vojáků, které rozhodují o plnění náročných úkolů soudobé bojové činnosti. Jde především o plnění obtížných úkolů v nesložitéjších situacích, aby i za těchto podmínek se neustále zvyšovala intenzita politického působení na cvičící štáby a vojáky.

Praktické řešení těchto otázek není jednoduchou záležitostí. Klade vysoké nároky na hluboké studium a praktické zvládnutí požadavků a zásad soudobého boje. Zároveň vyžaduje soustřeďovat nejlepší zkušenosti ze stranickopolitické práce velitelů, politických orgánů, stranických a

svazáckých organizací nejen z taktických a velitelsko-štábních cvičení a na základě tvořivého přístupu rozpracovat a uplatňovat nejúčinnější metody a formy stranickopolitické práce na nové podmínky.

Plně platí přitom slova generálního tajemníka ÚV KSČ s. Gustáva Husáka přednesená na 12. zasedání ÚV KSČ v závěrečném slově, kde mimo jiné uvedl: „Usilovat o to, aby do vědomí celé strany, především vedoucích pracovníků, proniklo pochopení nezbytnosti náročnějších požadavků, překonání rutiny, setrvačnosti a mnohde i pohodlnosti. Čím rychleji tyto požadavky každý pochopí a uplatní ve své činnosti, když se přestane jen mluvit a upozorňovat na nedostatky, ale každý při-

spěje k jejich konkrétnímu řešení, tím rychlejší bude postup vpřed.“

Taktická cvičení podstatně přispěla k dalšímu zdokonalení bojové připravenosti a růstu bojového mistrovství příslušníků CSLA. Výrazně přispěla k prohloubení obrany mírového socialistického rozvoje naší vlasti. Důkladně prověřila nejen připravenost a akceschopnost velitelů, štábů a politických orgánů, útvarů a svazků, ale i organizací KSČ a SSM. Znovu se potvrdilo, že clevědomá, dobře organizovaná stranickopolitická práce je důležitým činitelem k zabezpečení vysokého morálního politického stavu a kázně cvičících a vytváří nezbytné předpoklady k úspěšnému vedení soudobé bojové činnosti a splnění stanovených úkolů a cílů cvičení.

K NĚKTERÝM OTÁZKÁM VOJENSKÉ GEOGRAFIE

V období druhé světové války došlo k pronikavým kvalitativním změnám ve výzbroji, organizaci a výcviku ozbrojených sil nejvyspělejších zemí. Tyto změny představují skutečnou revoluci ve vojenství a zasahují všechny oblasti vědy. Důrazně se promítají v teorii vojenského umění a výrazně ovlivnily strategii, operační umění i taktiku. Rozvoj vojenské problematiky v oblasti technických i přírodních věd vede současně ke kvalitativním změnám řady vojenských speciálních věd, jako je vojenská geografie a ostatní.

Vojenská geografie (jako součást vojenské vědy) řeší konkrétní úkoly (potřeby) vojenské vědy a poskytuje věcné poznatky nezbytné pro strategii, operační umění a taktiku. Rozvíjí se v dialektické jednotě s vojenskou vědou v návaznosti na nové směry rozvoje zásad teorie vojenského umění, zbraňových systémů, výstavby ozbrojených sil i vojenské ekonomiky, výcviku a výchovy.

Studuje, rozebírá a hodnotí fyzickogeografické, komunikační, vojenskoekonomické a vojenskopolitické podmínky a rozmístění objektů operační přípravy území z hlediska jejich možného vlivu na přípravu a vedení ozbrojeného zápasu.

Na základě stanovených teorií vojenské geografie studuje, rozebírá a hodnotí stanovená území — strategické, operační a taktické prostory a směry jednotlivých států, vojenskopolitických koalicí a daných válčičšť. Je účelově zaměřena na zabezpečení informací pro potřeby velení, bez rozdílu, zda jde o znalosti zájmových prostorů, nebo informace o prostorech vedení možných bojových operací.

Ve své podstatě sleduje cíl **připravit reálné podklady k rozhodování, plánování a řízení vojenských operací a řešení složitých otázek obrany státu.**

V rozhodovacím procesu mají údaje vojenské geografie (na taktickém stupni pak údaje o terénu) své nezadatelné místo a uplatnění. Proto můžeme důsledným studiem vojenských geografických podmínek zájmových prostorů vy-

tvářet předpoklady k efektivnímu využívání vojenských informací s cílem zvýšit objektivnost v rozhodování a zajistit správné řízení ve snaze dosáhnout vítězství s minimálními ztrátami.

Charakteristickým rysem vojenského umění a zvláště soudobého operačního umění je neustále se prohlubující odhalování zákonitostí ve vojenství na podkladě marxisticko-leninského učení a podmínek růstu významu všestranného zabezpečení operací a velení vojskům.

Mnohostrannost přípravy, plánování a řízení operací je podmíněno širokou účastí různých druhů zbraní, sil a prostředků. To vede k vysoké komplexnosti soudobých operací a k nutnosti podrobného zplánování a rozpracování i samostatných operací a bojové činnosti vojenského letectva, vojsk PVO a dalších.

Neobyčejně roste význam zabezpečení operací nejen materiálem všeho druhu, ale také podklady, informacemi a kalkulacemi pro plánování, rozhodování a řízení operací, které se stává stále více kolektivní tvůrčí činností.

Rozech, mnohostrannost a komplexnost operací vyžaduje, kromě jiného, důslednou organizaci topografickogeodetického zabezpečení. Vojenská geografie spolu s vojenskou topografií a kartografií musí zabezpečit dostatek podkladů o podmínkách prostorů operací pro potřeby daného stupně velení.

V tomto smyslu je možné vojenskou geografii označit za disciplínu zaměřenou na hodnocení přírodních, vojenskoekonomických a vojenskopolitických podmínek jednotlivých prostorů a na vyhodnocení stavu jejich operační přípravy. K tomu využívá ostatních společenských, přírodních a technických vědních disciplín, různých údajů resortních, odborných a výrobních institucí jako zdrojů potřebných informací.

Značnou část vojenských geografických podkladů o prostorech možné operační činnosti můžeme připravit již v míru. Proto efektivní mírová činnost na tomto úseku vytváří předpoklady k úspěšnému vedení operací v době války. Tento cíl by měli při studiu vojenské geografie sledovat velitelé a štáby všech stupňů, aby se zvýšila schopnost velitelského sboru ve využívání vojenských geografických informací.

Spolu s kvalitativními změnami ve vedení operací narůstají i požadavky štábů a vojsk na kvalitu a množství informací o předpokládaném válčišti. To vyžaduje přizpůsobení potřebných návrhů tak, aby byl odstraněn jejich popisný charakter a tyto se více promítaly do potřebné formy **operačních (taktických) závěrů**. To ale vyžaduje, aby potřebný stupeň znalostí operačního umění a taktiky měli specialisté vojenské geografie a topografie. Jenom tím můžeme dosáhnout, aby obsah i forma zpracování vojenských geografických materiálů odpovídala sledovanému cíli a podmínkám jejich využití.

Splnění tohoto požadavku bude vyžadovat komplexní přístup k hodnocení válčiště a zpracování vojenských geografických podkladů v potřebné kvalitě a množství tak, jak narůstají požadavky štábů a vojsk. Tedy účelně měnit způsoby a formy získávání, ale i zpracování vyhodnocování a předávání geografických informací tak, abychom je mohli postupně využít při použití prostředků automatizace velení.

Použití nejvhodnějšího druhu vojenské geografické informace bude záviset především na požadavku velení, situaci, času a kvalitě informačních podkladů, které jsou vzhledem k prostoru nastávající operace k dispozici.

Rozhodující úloha při stanovení požadavku a kritérií na obsah, formu, rozsah a dobu zpracování vojenských geografických podkladů připadá náčelníkům štábů a operačním složkám na jednotlivých stupních velení. Tito jsou také hlavními uživateli vojenských geografických informací. Důslednou součinností a těsnou spoluprací orgánů topografické služby s ostatními pracovišti (skupinami, odděleními) můžeme pak dosáhnout vysoké kvality a reálnosti informací.

Z uvedeného vyplývá, že vojenská geografie má v podmínkách soudobých operací své nezadatelné místo a její význam roste. Svoji činností již v míru napomáhá zabezpečit dostatek údajů o podmínkách a operační přípravě zájmových prostorů (válčišť). Studium vojenské geografie rozšiřuje odborné a vojenskopolitické znalosti důstojnického sboru. Současně umožňuje hlouběji poznat podmínky některých kapitalistických, ale i socialistických zemí, a v tom spočívá i důležitý výchovný přínos vojenské geografie.

Hlavním předmětem vojenské geografie je kromě studia a vyhodnocování vojenských geografických podmínek jednotlivých zemí, nebo celých uskupení vojenskopolitických koalicí i rozbor a vyhodnocování jednotlivých válčišť, strategických prostorů a pásů a strategických a operačních směrů. Klasifikací a výkladem těchto pojmů se zabývá vojenská strategie, v operačním rámci pak operační umění. Vojenská geografie se podílí na jejich konkrétním vymezení, určuje jejich charakteristiku a uvádí jejich vojenský geografický rozbor.

Pro stanovení a vymezení předpokládaných válčišť mají zásadní význam vojenskopolitické, strategické, vojenskoekonomické a geografické faktory, v jejichž rámci je určující **rozmístění proti sobě stojících koalicí — případně jednotlivých států.**

K vymezení válčiště jsou určující tyto skutečnosti:

- rozmístění a koncentrace strategických prostředků napadení a uskupení vojsk obou stran (koalicí), podmínky a možnosti zasazení dalších strategických sil a prostředků,
- rozmístění a význam ekonomických a politickosprávních center, prostorů a objektů,
- rozmístění a charakter vojenských geografických objektů strategického a operačního významu, fyzickogeografické, komunikační a zásobovací podmínky pro vedení operací,
- stav, rozsah a úroveň operační strategické přípravy válčiště.

Vzhledem k faktu, že dosah účinků moderních bojových prostředků je v podstatě neomezený, určují se hranice válčišť strategickými a vojenskými geografickými hledisky podle charakteru kontinentů a oceánů. V podstatě to znamená vymezení velkých, geograficky uzavřených a strategicky výhodných územních celků v rámci předpokládaného prostoru války.

Z těchto hledisek lze stanovit i **obsah pojmu válčiště** jako určitou oblast zemského povrchu se vzdušným prostorem, popř. souhrn určité části kontinentů a přilehlých mořských prostorů, na nichž se připravují, soustřeďují, rozvinují a vedou činnost ozbrojené síly válčících stran k dosažení vojenskopolitických a strategických cílů, jež mají rozhodující vliv na výsledek války, nebo na zakončení některé její etapy.

Podle charakteru zemského povrchu a z hlediska použití různých druhů ozbrojených sil rozlišujeme válčiště pozemní, námořní a přímořská. Podle významu válčiště hlavní a podružná.

Válčiště se člení na **strategické směry**, na nichž mohou řešit strategické úkoly uskupení ozbrojených sil. Podle strategického významu a velikosti válčiště může toto pozůstat z jednoho, nebo několika strategických směrů.

Strategický směr je pásmo válčiště, zpravidla zahrnující několik strategických prostorů, které svými vojenskými geografickými podmínkami musí umožňovat vedení operací velkých uskupení ozbrojených sil k ovládnutí strategických prostorů a zničení uskupení nepřítelů strategického významu.

Prostory strategického významu mají z vojenského, hospodářského a politického hlediska význam pro obranyschopnost jednotlivých států, nebo koalice a jejich ovládnutí umožňuje splnění cílů operací.

Podle významu strategických prostorů mohou být jednotlivé strategické směry označeny za hlavní.

Z vymezení pojmu strategický směr a pásmo strategického významu logicky vyplývá i **pojem strategický cíl**. Tento formulujeme jako požadovaný (plánovaný), nebo dosažený výsledek činnosti ozbrojených sil, zpravidla koalice, který ovlivňuje další průběh, nebo i výsledek ozbrojeného zápasu na válčišti, průběh a výsledek války vcelku, nebo jejího období ovládnutím rozhodujících prostorů strategického významu.

Operační směr je pásmo terénu, které zahrnuje prostory a objekty operačního významu a umožňuje svými geografickými podmínkami sladění spojeného úsilí operačních svazů k dosažení určitých operačních cílů. Zpravidla je tedy součástí strategického směru a zahrnuje několik taktických směrů.

Pod pojmem **operační cíl** chápeme požadovaný (plánovaný), nebo dosažený výsledek činnosti operačního svazu, který ovlivňuje další průběh, nebo i výsledek operace.

Objekt operačního významu je místní předmět, nebo zařízení vojenského, hospodářského, nebo politického významu, jehož ovládnutí, blokování, nebo zničení (zatarasení) rozhodujícím způsobem ovlivní časově i prostorově průběh, popř. i výsledek operace.

V pásmu operačního směru zpravidla bývá několik **taktických směrů**. Tyto představují pásmo terénu s důležitými operačně taktickými objekty (prostory), jejichž ovládnutí vytvoří výhodné podmínky k dosažení cíle boje. Popis a vyhodnocení taktických směrů zabezpečují orgány vojenské topografie.

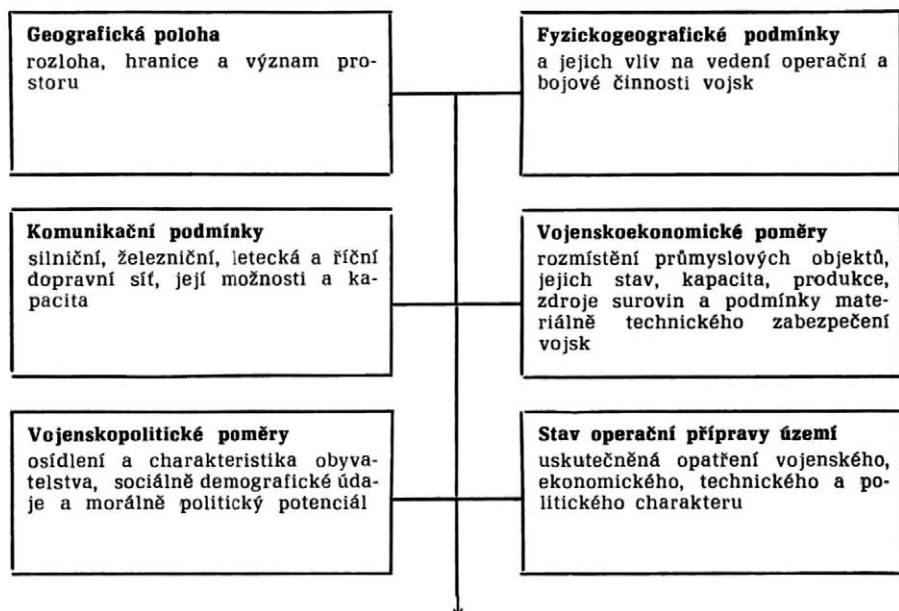
Tento stručný výklad základních pojmů vojenské geografie, který úzce souvisí se studiem a hodnocením válčišť pro potřeby operačního umění, chápeme s přihlédnutím ke skutečnosti možného vedení raketové jaderné války. V podmínkách vedení omezených válek bude hodnocení válčiště limitováno cíli omezené války a svým rozsahem se bude shodovat s hodnocením strategických, operačních směrů a prostorů.

Prostor působnosti vojenské geografie je značně rozsáhlý a různorodý. Obsah tvoří shromažďování, studium, rozbor, hodnocení a zpracování vojenských geografických podkladů, které sledují kromě jiného dvě základní hlediska, a to:

- jak vojenské geografické podmínky ovlivní rozsah, charakter, přípravu, zabezpečení a vedení operací a bojové činnosti vojsk,
- jak mohou ovlivnit zámysl a bojovou činnost ozbrojených sil protivníka.

Úplný přehled směrů hodnocení vojenských geografických podmínek nemůžeme přirozeně v článku uvést. K pochopení však dobře poslouží schéma základních oblastí hodnocení (viz schéma). Jaké oblasti, v jakém pořadí a v jakých podrobnostech budou v jednotlivých případech rozpracovány bude záležet na účelu, kterému má požadovaný materiál — dokument sloužit.

Základní oblasti hodnocení vojenských geografických podmínek

Získané informace se promítají do všech vojenských geografických pomůcek, dokumentů a návrhů

Kritériem kvality vojenského geografického dokumentu by měl být především stupeň jeho praktického využití v procesu velení, nebo přípravy velitelů, štábů a vojsk. Těžiště je třeba položit do operačních závěrů, abychom daného materiálu mohli využít i při nedostatku času. V tomto směru může sehrát rozhodující úlohu otázka součinnosti s orgány operačních a zpravodajských složek, politické správy (zejména se složkou speciální propagandy), druhů vojsk, letectva i týlu a to nejen v době vedení války, ale i v míru.

Z hlediska potřeby velitele a štábu v přípravě operace má velký význam **vojenská geografická informace** o pásmu (prostoru) operace. Jejím cílem je poskytnout veliteli a štábu dostatek konkrétních a ucelených geografických údajů pro rozhodování, plánování a řízení operace. Je žádoucí, aby předkláda-

ná informace byla zpracována účelově, přehledně, s požadovanou přesností a stručností. Přitom musí být zdůrazněny okolnosti vojenských geografických podmínek, které mají určující vliv na stanovení cílů dané operace, plánovaný manévř a konečný úspěch operace.

Dodržíme zásadu, že nadměrné množství a zbytečná podrobnost údajů ztěžuje hodnocení hlavních otázek, zvyšuje rozsah informace a vytváří podmínky k zastření hlavních údajů. V tom se plně projevuje lidová moudrost, že mnohdy méně je více.

Obsahová struktura vojenské geografické informace se bude měnit a bude záviset na období přípravy, nebo průběhu operace. Často ji budou tvořit jen hlavní závěry rozboru vojenských geografických podmínek. Zpravidla může obsahovat:

- celkovou charakteristiku pásma operace a význam rozhodujících prostorů,
- zvláštností fyzickogeografických podmínek a jejich vliv na bojovou činnost vojsk,
- komunikační podmínky v pásmu operace,
- charakteristika a stav operační přípravy území protivníka, rozhodující objekty operačního významu,
- vojenské ekonomické poměry prostoru a podmínky materiálního a zdravotnického zabezpečení vojsk,
- vojenské ekonomické poměry, osídlení a charakteristika obyvatelstva,
- operační závěry.

Analýza operačních závěrů z vojenských geografických podmínek pásma operace se musí opírat o konkrétní úkol, který daný operační svaz plní, konkrétní roční období a předpokládaný stav povětrnostních podmínek.

Operační závěry, jako nejsložitější část vojenské geografické informace, musí postihovat především ty zvláštnosti, které budou mít rozhodující vliv na splnění cíle dané operace, v podstatné míře mohou ovlivnit použití sil a prostředků operačního svazu, plánovaný manévř a skutečnosti, jenž mohou mít vliv na udržení vysoké bojeschopnosti a ochranu vojsk. V neposlední řadě mohou postihnout i rozhodující prostory, které zabezpečují nejúčelnější použití vojsk.

Závěrem chceme znovu připomenout, že úkoly vojenské geografie jsou značně široké a vzhledem k soudobým požadavkům jednotlivých druhů vojsk a služeb je jejich využití specifické. Efektivnost využití vojenských geografických podkladů bude záviset především na přesnosti formulace požadavku na tyto informace, dále pak na připravenosti velitelů a štábů. Proto studiu vojenské geografie musíme věnovat patřičnou pozornost a to nejen na operačním, ale i na taktickém stupni velení.

K PŘÍPRAVĚ DIVIZNÍ PROTIZTEČE

Základním druhem bojové činnosti vedle útoku, který je prvořadý, je obranný boj. Splnit v plném rozsahu cíle obrany podle Vševojsk-1-1 čl. 427 může jen aktivní obrana, jejímž hlavním vyjádřením je manévry silami a prostředky.

Důležitou formou aktivity v obraně divize a tedy jedním ze způsobů manévru silami a prostředky je manévry k zabezpečení protizteče.

Velitel divize bude vést protizteč zpravidla v situaci, ve které má možnost vklíněného nepřítele nejen zastavit, ale i zničit. Jedna z důležitých podmínek, která je rozhodující pro vedení divizní protizteče po jaderných úderech nepřítele, je bojeschopný druhý sled divize a zároveň schopnost pluků prvního sledu udržet důležité prostory terénu, které zabezpečují rozvinutí a přechod druhého sledu do protizteče. V důsledku činnosti nepřítele jsou určité předpoklady (podmínky) pro protizteč výhodné a naopak jestliže nejsou vytvořeny, je úspěšná realizace protizteče méně pravděpodobná. Mezi výhodné podmínky mohou patřit:

- odolnost obrany je ještě zachována (nepříteli se nepodařilo prolomit obranu divize v celé šířce, ale jen v určitém směru);
- první sled nepřítele byl v důsledku značných ztrát dočasně zastaven, ale ještě nepřešel k budování obrany;
- bližší zálohy nepřítele (zálohy brigády nebo divize) přisunující se z hloubky byly zdrženy nebo utrpěly značné ztráty jadernými údery, údery letectva a palbou v obraně;
- velení vojskům nepřítele je narušené.

Dalším z důležitých předpokladů úspěšné protizteče, zvláště v boji bez používání jaderných zbraní, je vytvoření dostatečné převahy sil a prostředků nad nepřítelem na směru protizteče.

Podle zkušeností Sovětské armády z let Velké vlastenecké války i z bojů na Blízkém východě je nutné dosáhnout při protizteči převahu sil a prostředků v poměru aspoň 1 : 1,5 až 1 : 2. Rozhodující bude zejména převaha v tancích (BVP). V dělostřelectvu se předpokládá podle posledních názorů 40—50 hlavních na 1 km fronty na směr protizteče.

Při využití jaderných úderů může být i vyrovnaný poměr sil s tím, že vytvoříme převahu použitím úderů jaderných zbraní i jiných prostředků ničení. Toto pak omezuje nutnost složitějšího přeskupování vojsk na směr protizteče a umožňuje ji vést z chodu na různých směrech a to jak do boku, tak i čelně. Jaderné údery vedeme tak, aby zamořené prostory neomezily manévry vojsk obránce.

K dosažení úspěchu při protizteči je dále třeba, aby:

- pluky prvního sledu zabezpečily čáru rozvinutí k protizteči (pokud se to nepodaří, musí si pluk sám vyslat čelní prvky a PTZ k zabezpečení čáry rozvinutí);

- část sil pluků prvního sledu zabezpečila boky pluku vedoucího protizteč. Toto dosáhneme udržením úseků na bocích průlomů, tím dojde též k narušení bojových sestav nepřítele, který se vklíní do obrany, čímž jsou vytvořeny výhodnější podmínky pro použití jaderných zbraní;

- část sil pluků prvního sledu se připojila k divizní protizteči.

Důležitý vliv na úspěšnost protizteče bude mít i správná volba směru protizteče. Nejčastěji to bude do boku a týlu nepřítele (zvláště do slabě krytého nebo i nekrytého boku). Avšak jak ukázaly zkušenosti z Velké vlastenecké války velkou účinnost měl i čelní úder protizteče. Zdůvodňuje se to tím, že nepřátelské útvary (jednotky), které útočí na čele uskupení, budou k době zahájení protizteče značně vyčerpány (v důsledku boje o první a druhé postavení se budou fyzicky i morálně vyčerpávat a jejich útočný tlak začne slábnout). Proto tuto dobu může být čelný úder výhodný.

Hlavní kritérium pro volbu směru a doby protizteče by mělo být **nejslabší místo** v bojové sestavě nepřítele. To může být jak na jeho bocích, tak i na čele vklínění, a to v době, kdy toto slabé místo nepřítel není schopen zesílit.

Obecně můžeme uvést, že nejvhodnější doba pro protizteč bude tehdy, když nepřítel vyčerpá všechny možnosti k pokračování v útoku, ale ještě se nestačí opevnit na dosažené čáře.

K některým otázkám metodiky práce velitele a štábu divize při organizaci a vedení protizteče

Součástí rozhodovacího procesu velitele divize při přijetí rozhodnutí pro obranu bude i rozhodnutí pro organizaci a vedení protizteče. Tato činnost bude zejména do doby zahájení nepřátelského útoku (v období organizace obrany) prolínat všemi obdobími přijetí rozhodnutí, až po organizaci součinnosti.

Již při **ujasnění úkolu** od velitele armády (ve kterém může být stanoveno na kterém směru připravit protizteč, popř. se připojit k armádnímu protiúderu) bere velitel divize eventualitu protizteče v úvahu.

Z **hodnocení situace** nepřítele mu vyplynou závěry pro stanovení pravděpodobného směru hlavního útoku nepřítele, předpokládané hloubky vstupu, možnosti použití jaderných zbraní a druhého sledu (zálohy) nepřítele apod. Při hodnocení situace vlastních vojsk vyplynou závěry o možnostech protizte-

če z hlediska vyčleněných sil a prostředků, pro učlenění bojové sestavy (druhý sled), úkoly pro pluky prvního sledu při vklínění nepřítele (co udržet). Štáb zpracovává možné poměry sil na směrech protizteče. Odborní náčelníci navrhnou jak využít k zabezpečení protizteče jim podřízené jednotky a útvary.

V **rozhodnutí** určí velitel divize v kterých prostorech ničit nepřítele protiztečemi a stanovit úkol druhému sledu k vedení protizteče ve variantách pro každý směr.

Štáb divize na základě rozhodnutí vydá bojové nařízení pro druhý sled, odborní náčelníci pro své podřízené útvary a jednotky, které se zúčastní nebo budou zabezpečovat a podporovat protizteč.

Rekognoskaci může zástupce velitele divize organizovat při nedostatku času s druhým sledem v hloubce ve stejné době jako velitel divize s prvním sledem. Přitom upřesní na každém směru osy přesunu, čáry rozvinutí k protizteči, palebné čáry PTZ k zabezpečení boků atd.

Při **organizaci součinnosti** budou tvořit otázky protizteče zpravidla samostatné období. Čím podrobnější a konkrétnější bude organizace součinnosti k protizteči, tím kratší dobu bude pak vyžadovat činnost velitele divize při rozhodování se k realizaci konkrétní protizteče.

Velitel divize může při organizaci součinnosti řešit i na taktickém stupni obdobné otázky, jaké uvádí plk. gšt. ing. Zdeněk Bažant v článku „Protizteč v obranné operaci“ — viz VM 1/1975, str. 35.

V době nepřátelského útoku, kdy veliteli divize bude jasné, kde vede nepřítel směr hlavního úderu, přijme **dílčí rozhodnutí** k protizteči pro určitý směr a čáru. Při něm zhodnotí konkrétní situaci nepřítele (směr hlavního úderu, síly a prostředky ve vlně a jejich další možnosti, včetně možnosti druhého sledu, použití jaderných zbraní) a situaci vlastních vojsk (čáru pluků prvního sledu, jejich možnosti k zastavení pronikajícího nepřítele, bojeschopnost a možnosti druhého sledu, oddílu vojskových raket, dělostřelectva apod.).

Štáb divize zpracovává poměr sil k dané situaci. Na základě toho velitel divize přijme rozhodnutí, ve kterém může uvést:

- sestavu a situaci nepřítele (kterého má zničit);
- čáru rozvinutí k protizteči;
- bojový úkol druhému sledu pro protizteč;
- palebnou podporu ve prospěch protizteče;
- kdo se k protizteči připojí z pluků prvního sledu a na kterém směru;
- kdo a jak zabezpečí boky jednotek při protizteči;
- dobu pohotovosti na čáře rozvinutí k protizteči.

Štáb zabezpečí předání úkolů veliteli pluku druhého sledu (pokud nebude přímo na VS divize).

Velitel divize pro zahájení protizteče z plánované čáry může vydat jen signál, jestliže uvedenou činnost vykonal již dříve a hlavní body zůstávají v platnosti. Rozsah dílčího rozhodnutí bude závislý na změnách, ke kterým došlo oproti původnímu rozhodnutí. Jde o protizteč na plánovaném směru a z plánované čáry. Nejsložitější situace nastane, když velitel divize bude muset přijímat rozhodnutí k protizteči na neplánovaném směru a z neplánované čáry. V tom případě si činnost velitele divize vyžádá daleko více času.

Velitel divize řídí protizteč z VS. Někdy může být výhodné, aby s užší operační skupinou vyjel na pozorovatelnou v blízkosti čáry rozvinutí k protizteči,

kde může velitel druhosledového pluku **upřesnit úkol** ještě přímo v terénu a organizovat podle potřeby krátkou **součinnost**. Při ní může upřesnit:

— čáru, na které byl nepřítel v dané době zastaven, situaci jeho druhého sledu (zálohy);

— sestavu vlastních jednotek v dotyku s nepřítelem s důrazem na pásmo protizteče;

— zabezpečení čáry rozvinutí k protizteči;

— způsob zabezpečení boků pluku druhého sledu po rozvinutí do bojové sestavy;

— vytvoření průchodů v záatarasech.

Tato činnost velitele divize bude záviset zejména na zprávách o situaci nepřítele a o situaci vlastních vojsk. Tyto zprávy mu musí nepřetržitě zabezpečovat jeho štáb.

Jeden z důležitých momentů, který značně ovlivní výsledek protizteče, je, že velitel divize se musí rozhodnout v **které době** (vzhledem k činnosti a postupu nepřítele a hloubce jeho vlonu) **k realizaci protizteče** na jednom nebo na druhém směru.

Podle zkušeností je nejvýhodnější přijmout rozhodnutí k protizteči s takovým předstihem, aby druhý sled mohl se přesunout, rozvinout a zahájit protizteč do doby, než nepřítel prolomí čáru (postavení), jejíž udržení je pro úspěch protizteče nutné. Za takovou výhodnou čáru považují druhé postavení v úseku obrany pluků prvního sledu divize. Nevylučujeme však možnost protizteče i při hlubším vklínění nepřítele. V tom případě budou však méně výhodné podmínky, protože druhý sled divize nebo jeho část už může být zavázána do boje. Proto za této situace uvažujeme o protizteči zpravidla tehdy, kdy ve druhém sledu divize budou dva pluky, z nichž jeden zaujme obranný úsek na směru hlavního úderu nepřítele a druhý pluk vykoná protizteč. Příznivá situace pro protizteč by mohla nastat při větším vlonu i tehdy, když část druhého sledu zastaví nepřítele a hlavní síly povedou protizteč, anebo nepřítele zastaví v hloubce prapory prvosledových pluků ze záložních rajónů obrany. Při hlubším vklínění nepřítele může druhý sled divize přecházet do protizteče i ze zaujaté palebné čáry (tp, msp na BVP).

Proto v zásadě bude velitel divize přijímat rozhodnutí pro protizteč v době, kdy se nepřítel vklíní do prvního postavení, nebo v krajním případě při prolamování tohoto postavení, avšak ne v celém pásmu, ale jen na některém směru. To bude v době, kdy můžeme reálně usoudit na směr hlavního úderu nepřítele.

Vycházíme-li z uvedených zásad a z předpokládané rychlosti postupu nepřítele při prolamování naší obrany, můžeme vypočítat dobu, kterou má **od rozhodnutí velitele divize pro protizteč až po rozvinutí se k protizteči** jak velitel divize, tak velitel druhosledového pluku, a učinit závěr, zda je protizteč časově reálná, či nikoliv.

Uvedu příklad možné kalkulace. Velitel divize se rozhodne pro protizteč v době, kdy nepřítel dokončuje prolamování prvního postavení:

— doprolomení prvního postavení (1 km, tempo 2 km/h)	—	30'
— překonání vzdálenosti mezi prvním a druhým postavením (3—5 km, tempo 5 km/h)	—	45— 60'
— boj o druhé postavení do hloubky 1 km (tempo 1—2 km/h)	—	30— 60'
Celkem		105—150'

Chce-li velitel divize zahájit protizteč do doby, než např. prolomí druhé postavení, musí ji realizovat za 105–150' od doby, kdy se pro ni rozhodl. Zároveň tento čas má velitel pluku pro přesun na čáru rozvinutí k protizteči a rozvinutí. Možné využití tohoto času:

— přesun na čáru protizteče (vzdálenost 10–15 km,		
střední rychlost 20 km/h)	—	30–45'
— rozvinutí do bojové sestavy a upřesnění úkolů	—	30'
— na činnost velitele divize a pluku zbývá	—	30–90'

Bude-li předpokládané tempo nepřítel vyšší, sníží se doba pro činnost velitele divize, anebo protizteč nestačí zahájit do doby, než nepřítel prolomí druhé postavení. Realnost protizteče ve větší hloubce musí pak posoudit z hlediska možností druhého sledu.

V současné době diskutujeme o tom, zda **pluk ve druhém sledu divize**, který plánujeme pro protizteč, **má zaujmout nejdříve obranný úsek** nebo má být **soustředěn v určitém prostoru**. Obecně je známo, že druhý sled divize je připraven k plnění těchto úkolů:

- ničení nepřítel ze zaujatého úseku obrany;
- ničení nepřítel protiztečí;
- odrážení zteče tanků z palebné čáry (tp, msp na BVP).

Tyto úkoly uvádí i Vševojsk-1-1 čl. 432. Kromě toho se předpokládá, že druhý sled divize nebo jeho část může ničit výsadek (diverzní skupiny) v hloubce obrany nebo vystřídat pluk prvního sledu, který utrpěl velké ztráty.

Je otázka, zda bude druhosledový pluk schopen zahájit protizteč, jestliže je rozmístěn v obranném úseku ve druhém sledu divize? Při hledání odpovědi jsme nuceni vyjít z doby, kdy se velitel divize bude rozhodovat pro protizteč na základě postupu nepřítel. Z ní vyplynulo, že vcelku optimální zahájení protizteče bude v době, kdy nepřítel ještě neprolomil druhé postavení a při vzniku dalších podmínek (odolnost obrany není narušena, druhý sled nepřítel byl zdržen atd.). V tom případě bude pak mít na veškerou činnost 105 až 150 minut (vycházíme-li z předpokladu, že k protizteči se velitel divize rozhodne v době, kdy se nepřítel vlomil do prvního postavení, což je nutné, aby byla protizteč realizována nejpozději do prolomení druhého postavení). Z tohoto času je na přesun druhého sledu a na jeho rozvinutí třeba 60 až 75 minut. To znamená, že jestliže velitel divize okamžitě po rozhodnutí se pro protizteč na určitém směru vydá veliteli pluku druhého sledu signál k vyvedení k protizteči a velitel pluku ihned vyvádění ze zaujatého úseku obrany zahájí, má na tuto činnost 30 až 90 minut, včetně upřesnění úkolu od velitele divize a přijetí a upřesnění vlastního rozhodnutí.

Vezmeme-li v úvahu nejkratší dobu (30 minut), pak tato doba na vyvedení pluku z obrany a zaujetí určitého prostoru bude krátká. Časová kalkulace ukazuje:

— proniknutí signálu (rozkazu od velitele divize až po družstvo)	—	5–10'
— soustředění družstva a přesun na určené místo	—	5'
— soustředění čety a přesun na určené místo	—	10'
— soustředění roty a přesun na určené místo	—	20'
— soustředění praporu	—	15'
Celkem je třeba		55–60'

V kalkulaci jsem vycházel z doby nutné na shromáždění jednotek a možné délky přesunu do prostoru soustředění nadřazené jednotky. I kdybychom jednotky vyváděli přímo na osy, je nutné minimálně soustředit prapory. Přitom jsem předpokládal, že úkoly budeme vydávat a upřesňovat za přesunu. Vzhledem k rozmístění obranného úseku druhého sledu divize na šířce 10 až 12 i více kilometrů, budou značné rozdíly ve vzdálenostech jednotek od čáry rozvinutí k protizteči, což bude vytvářet předpoklady pro nestejně vyjití na čáru rozvinutí a pro nejednotné zahájení protizteče.

I když rozhodnutí pro protizteč může velitel pluku obdržet na velitelském stanovišti divize, bude nucen své rozhodnutí předávat svým podřízeným v době, kdy už bude probíhat vyvádění z obranného úseku. Shrňme-li při odpovědi na položenou otázku klady i zápory, můžeme dojít k těmto závěrům:

a) Zaujetí obranného úseku bude mít výhody při upuštění od protizteče, protože je větší připravenost jednotek pluku k vedení obranného boje (znalost terénu, lépe organizovaný palebný systém, lépe ženižně vybudovaná obrana atd.).

b) Budeme-li organizovat protizteč, bude mít zaujetí obranného úseku tyto zápory:

- nedostatek času na včasné vyvedení jednotek ze zaujaté obrany a přesun na čáru rozvinutí k protizteči;
- nedostatek času pro vyslání čelních jednotek k zabezpečení čáry rozvinutí;
- postupné vyvádění jednotek na čáru rozvinutí k protizteči a obtížnost jednotného úderu;
- nedostatek času na vydání a upřesnění úkolů k protizteči pro všechny stupně;
- obtížnost velení.

Tyto zápory ještě více vyniknou, jestli jsme nuceni organizovat protizteč na neplánovaném směru.

Zkusme tento problém zkoumat i z druhé stránky. „**Kolik času bude potřebovat pluk ve druhém sledu divize na zaujetí obrany, jestliže předem nezaujal obranný úsek a od protizteče bylo upuštěno?**“

Vycházím z toho, že po celou dobu přípravy a organizace obrany část osádek a ženižní prostředky budovaly i úsek obrany. Kolik času bude mít pluk na zaujetí obrany, její dobudování, upřesnění palebného systému a upřesnění úkolů od doby, kdy velitel divize upustí od protizteče a rozhodne se pro zaujetí obrany. Kalkulace vychází z předpokládaného tempa postupu nepřítel:

— překonání vzdálenosti mezi prvním a druhým postavením (3—5 km, tempo 5 km/h)	—	45— 60'
— boj o druhé postavení (2—3 km, tempo 2 km/h)	—	60— 90'
— překonání vzdálenosti mezi druhým a třetím postavením (3—5 km, tempo 5 km/h)	—	45— 60'
Celkem do zahájení boje na třetím postavení		150—210'

Druhosledový pluk bude mít tedy na uvedenou činnost 2½—3½ hodiny. Přitom pro splnění prací prvního pořadí se předpokládá doba 5 až 6 hodin.

Z kalkulace vyplývá, že z hlediska času jakožto důležitého činitele je reálnější zaujetí obranného úseku ve druhém sledu divize plukem soustředěným v určitém prostoru, nežli vyvedení tohoto pluku ze zaujaté obrany k protizteči. Tento závěr jen z časového faktoru je nutné doplnit rozbořem při rozmístění pluku ve druhém sledu divize z hlediska účinků jaderných zbraní nepřítele (při předpokládaném použití).

Porovnejme předpokládané ztráty na živé síly motostřeleckého (tankového) praporu, rozmístěného v sestavě druhosledového pluku v prostoru a v obranném rajónu. Výchozí údaje — (viz **tabulku 1**).

- jaderný úder ráže 30 kt, vzdušný;
- uvedené procento ztrát je během prvního dne po výbuchu;
- údaje pro mspr na OT platí obdobně i pro mspr na BVP;
- předpokládané ztráty vychází z předpisu Oper-51-4.

Tabulka 1

Druh činnosti	Stupeň ukrytí	Ztráty v %	
		mspr	tpř
Prostor soustředění	v OT (T)	95	74
	v OT (T) v okopech	51	32
Obrana	v OT (T)	68	45
	v OT (T) v okopech	32	24
	v nekrytých okopech a zákopech	38	—

Předpokládané ztráty živé síly motostřeleckých jednotek v prostoru soustředění ukryté v OT (BVP), které nejsou umístěny v okopech, jsou značné (95 %) a oproti obdobnému rozmístění v obraně (68 %) vyšší téměř o 30 %. Příznivější je situace při rozmístění jednotek v prostoru soustředění v OT v okopech (5 %). Ztráty živé síly u tankového praporu jsou podstatně nižší, i když i zde jsou značné rozdíly mezi ztrátami na volném terénu a v okopech. Vliv na snížení ztrát bude mít i konkrétní terén, který jsme však pro účely porovnání nebrali v úvahu.

Rozdíly ve ztrátách mezi živou silou v OT (tancích), rozmístěných za stejných podmínek (tj. na volném terénu nebo v okopu) v prostoru soustředění nebo v obraně, vyplývají z rozdílné plochy rozmístění. V prostoru soustředění je předpokládaná plocha praporu 6 km² a v obraně 10 km².

Z tohoto mohu učinit závěr, že pokud bude reálné nebezpečí použití jaderných zbraní na druhý sled divize a pluk nebude schopen ani za pomoci divizních prostředků ženijně upravit prostor soustředění, bude jeho zaujetí nevýhodné (zejména u msp).

Na základě rozboru **časového faktoru a možných ztrát na živé síle** při použití jaderných zbraní nepřítelem budeme moci druhý sled divize při plánování protizteče rozmisťovat takto:

a) Jsou-li ve druhém sledu dva pluky (msp, tp).

Motostřelecký pluk zaujme obranný úsek na směru hlavního úderu nepřítele a tankový pluk ženijně upraví určitý prostor (vybudoje okopy pro tanky), který zaujme a odkud je připraven k protizteči nebo k vyjetí na palebnou čáru. Jestliže velitel divize předpokládá, že i tp může zaujmout úsek obrany v hloubce, pak podle časových možností částí sil a prostředků dá ženijně upravit a zčásti vybudovat úsek obrany na dalším směru.

b) Je-li ve druhém sledu jeden pluk (tp).

V době přípravy a organizace obrany vykoná rekognoskaci a upraví osy a čáry rozvinutí k protizteči, ženijně upraví jak prostor soustředění, tak i částečně obranný úsek, zabezpečí zde organizaci palebného systému a k době zahájení nepřátelského útoku zaujme připravený prostor v blízkosti obranného úseku, odkud je připraven plnit úkol podle nařízení velitele divize. Zde můžeme v případě potřeby volit ještě další variantu. Částí sil pluku obsadit třetí postavení (asi $\frac{1}{3}$) na předpokládaném směru hlavního úderu nepřítele a hlavní síly soustředit v prostoru, odkud vyjít do protizteče.

c) Je-li ve druhém sledu jeden pluk (msp).

Zaujme a ženijně vybudoje obranný úsek na směru hlavního úderu nepřítele a zabezpečí rekognoskaci a úpravu os a čáry rozvinutí k protizteči. V případě realizace protizteče vyvádí jednotky za zaujatého úseku obrany.

Pokud je vedení protizteče velmi pravděpodobné, můžeme volit i variantu b), jestliže se podaří maximálně utajit prostor rozmístění pluku.

Při rozhodnutí o rozmístění druhého sledu bude tedy velitel divize vycházet z předpokladu vedení protizteče, z možnosti použití jaderných zbraní ze strany nepřítele, z času a prostředků, které bude mít k dispozici na přípravu a ženijní budování prostoru soustředění a úseku obrany.

Pokud můžeme upravit ženijně jak prostor soustředění, tak částečně i úsek obrany, je výhodnější zaujmout prostor, protože v případě, že se protizteč neuskuteční, zůstane na dokončení budování obrany okolo 3 hodin. Velmi výhodné by toto bylo při dostatečném počtu ženijně technických prostředků k budování okopů pro bojovou techniku, zvláště u tp (buldozerové radlice apod.). Vývoj v tomto směru ukazuje na nutnost vybavit zvláště tankové jednotky větším počtem zařízení, která umožní tankům vlastními silami si vybudovat v co nejkratším čase okopy.

Příprava a organizace divizní protizteče je složitá otázka obranného boje. Při její realizaci musí velitel divize pečlivě zvážit podmínky, předpoklady a možnosti, které vyplývají z činnosti nepřítele i ze situace a možností vlastních vojsk. Aby divizní protizteč měla úspěch, musí být všestranně zabezpečená a vedená se souhlasem nebo na rozkaz velitele armády.

Její organizace kromě problémů, o kterých jsem se zmínil, přináší ještě řadu dalších otázek, které velitel divize musí znát, z nich vycházet a je řešit.

K POHYBLIVOSTI MÍST VELENÍ

Soudobý boj je bojem manévrovým. Vyznačuje se velkým vypětím, rychlou a dynamickou činností jednotek, útvary a svazků. Manévrovost a dynamičnost boje je nemyslitelná bez rychlého pohybu vojsk na bojišti a rychlý pohyb vojsk se neobejde bez zvýšeného pohybu (častějšího přemísťování) míst velení. Bez včasného a organizovaného pohybu míst velení nelze v soudobém boji zabezpečit nepřetržité velení vojskům a uchránit místa velení před zničením. Proto k základním požadavkům kladeným na místa velení jak na taktickém, tak i operačním stupni patří především **požadavek vysoké pohyblivosti míst velení.**

Při zkoumání problematiky pohyblivosti míst velení můžeme vycházet ze současného pojetí pohyblivosti vojsk (pohyblivost míst velení je její organickou součástí, kterou chápeme jako schopnost k rychlému přemísťování jak před zahájením operace (boje), tak i v jejím průběhu. Schopnost k rychlému přemísťování je synonymem schopnosti k rychlému pohybu. Tuto schopnost můžeme zkoumat jak u jednotlivých typů techniky, tak u celých vojenských systémů, k nimž patří i místa velení. Pohyblivost míst velení můžeme proto orientačně chápat jako **schopnost velení rychle se přemísťovat jak před zahájením boje (operace), tak v jeho průběhu.**

Sám výklad schopnosti však musí být poněkud širší. Pojem „schopnost“ (schopnosti) se běžně vztahuje jen na lidi. Za schopnosti považujeme vlastnosti osobnosti, které společně podmiňují úspěšnost splnění určité činnosti. Např. známý sovětský psycholog S. L. Rubinštejn definuje schopnosti jako „vlastnosti člověka, které ho činí vhodným k úspěšnému plnění určitého druhu veřejně prospěšné činnosti“ (Voprosy psichologii, 1960, č. 3). Schopností je celá řada, např. schopnost vníma-

ní, orientační schopnost a další. Schopnosti se formují, rozvíjejí a specifikují v procesu učení. Jsou jednak předpokladem úspěšného osvojování vědomostí, dovedností a návyků, jednak i jeho výsledkem. Schopnosti se projevují tvořivým řešením uložených úkolů v měnících se podmínkách, v nichž nelze jen opakovat naučené.

Místa velení všech stupňů se ale skládají ze dvou základních komponentů: z lidí a z různých technik, zejména automobilní a spojovací, která takové vlastnosti nemá. Technika má jen určité možnosti, které jsou jí dány konstrukčním řešením a docílenými technickými parametry a také schopnostmi, vědomostmi, dovednostmi a návyky lidí, kteří ji ovládají. Technika násobí a nahrazuje omezenou svalovou sílu člověka, rychlost jeho reakcí, jeho schopnost a odolnost. Pohyblivost míst velení je tedy především dána **syntézou schopností lidí a možností techniky k rychlému pohybu (přemísťování).** Pod pojmem „schopnosti“ budu proto v další části uvádět tuto syntézu.

Z uvedeného chci zdůraznit myšlenku **schopnosti k rychlému pohybu (přesunu, přemísťování)**, protože rychlost pohybu vojsk, sil a prostředků na bojišti se stala důležitým faktorem rozhodujícím o výsledku boje a operace. Schopnost k rychlému pohybu se projevuje ve skutečně dosažených rychlostech pohybu v různých terénních podmínkách, v různé roční a denní době.

Požadavek vysoké pohyblivosti míst velení vyplývá z charakteristických rysů soudobého boje a z možností nepřítele, který na ně může účinně působit svými prostředky ničení.

Organizovaný a rychlý pohyb míst velení se tak významně podílí nejenom na úspěšném splnění jejich funkce, ale i na

zabezpečení jejich maximální životnosti v boji a operaci tím, že znesnadňuje nepříteli jejich zjištění, umožňuje jim včas opustit ohrožené prostory, rychle překonávat zamořené a rozrušené úseky terénu ap. Pohyb míst velení se tak stal **objektivním a nezbytným atributem jejich existence v soudobém boji.**

Zkoumání pohyblivosti míst velení musí postihovat konkrétní pohyby uskutečňované místy velení a podmínky, za nichž se tyto pohyby realizují. U všech míst velení můžeme pozorovat dva druhy pohybů: vnitřní a vnější.

Vnitřní pohyb spočívá v organizovaném rozmístování a přemísťování živé síly a techniky při rozvíjení a svinování míst velení. Tento druh pohybu existuje i při činnosti míst velení po rozvinutí (při práci na místě), kdy dochází k omezenému pohybu osob a techniky v zájmu výměny informací, střežení ap.

Za vnější a rozhodující druh pohybu běžně považujeme přemístění místa velení z jednoho prostoru do druhého. Nemůžeme však zužovat pozornost jen na něj. Oba druhy pohybu jsou nezbytné pro existenci míst velení, existují v dialektické jednotě a jsou potřebné k tomu, aby byla naplněna funkce míst velení a aby místa velení mohla uniknout před úderu nepřítelů. Proto musí být maximálně organizovány, nacvičeny a vytvořeny pro ně technické a organizační předpoklady.

Každý druh pohybu je vyjádřen různě rychlým, prostorově a časově limitovaným přemístěním živé síly a techniky míst velení. Při pohybu míst velení převládá mechanický pohyb, který se skládá z velkého množství složitých i jednoduchých pohybů, uskutečňovaných určitými rychlostmi.

Hovoříme-li o rychlosti pohybu míst velení, máme zpravidla na mysli rychlost přesunu míst velení vyjádřenou počtem ujetých kilometrů za časovou jednotku. Jenže tato rychlost představuje jen jeden druh rychlosti. Kromě ní existují při přesunech míst velení i jiné zjevné latentní rychlosti, často nesouměřitelné, ale ve svém souhrnu vytvářející výslednou rychlost pohybu míst velení. Jde o takové rychlosti, jako jsou např. rychlost rozhodování, rychlost předání úkolu ke svinutí místa velení, rychlost svinutí a rozvinutí místa velení, které se rovněž skládají z mnoha dílčích rychlostí jednotlivých komponentů, a další. Každý přesun míst velení tedy v sobě zahrnuje komplex různých rychlostí. Překonaná vzdálenost za jednotku času ukazuje tak nejenom rychlost pohybu vozidel míst velení, ale i možné jiné dílčí rychlosti, které měly svůj vliv

na výslednou rychlost přesunu míst velení. Všechna opatření vedoucí ke zvýšení rychlosti přesunů jsou vlastně opatřeními ke zvýšení pohyblivosti.

Rychlé přesuny (přemístění) míst velení se neobejdou bez plné motorizace míst velení, která je hlavním, nikoli však jediným, předpokladem vysoké pohyblivosti. Současná místa velení jsou plně motorizována, ale přesto proti jejich pohyblivosti jsou vznášeny kritické námitky. Je to z důvodu, že pohyblivost míst velení je omezovala velkým množstvím osob a techniky a zastaralým technickým vybavením.

Při rychlém a častém pohybu míst velení bývají výkony štábů ovlivňovány některými negativními jevy pohybu, např. omezenými možnostmi práce, osobního styku ap. Vysoká pohyblivost míst velení však nesmí být příčinou omezování nebo ztráty schopnosti velitelů a štábů nepřetržitě velet. Proto zvyšování pohyblivosti míst velení se rovněž neobejde bez dalšího zkvalitňování vnitřního technického vybavení vozidel míst velení a případného zavádění nových výkonných spojovacích prostředků.

Na základě uvedených myšlenek můžeme dříve formulovaný výchozí orientační pojem pohyblivosti míst velení zpřesnit a rozvést do širší definice pohyblivosti míst velení. Tuto můžeme definovat jako **schopnost míst velení za všech okolností uskutečňovat rychlé přesuny (přemístění) v zájmu jejich funkce nebo ochrany před ničivým působením nepřítelů při zachování možnosti nepřetržitě velet.**

Tuto definici považují za neoficiální a pracovní, umožňující zkoumání problému pohyblivosti míst velení z určitého hlediska. Má tu výhodu, že je použitelná pro kterýkoli stupeň velení a dává dostatečný prostor pro další rozpracování.

Dosahovaná pohyblivost míst velení je výslednicí mnoha faktorů, opatření a vlivů, jejichž konkrétní dopad a podíl se mění, vzájemně umocňuje, nebo eliminuje. Nejdůležitějším faktorem pohyblivosti míst velení je kvalita lidského činitele, jeho schopnosti, dovednosti a návyky a dále kvalita techniky, její možnosti působit v jakýchkoli terénních podmínkách. Zvyšování pohyblivosti míst velení je nemožné bez poznání a hluboké analýzy všech faktorů, které se k této problematice vztahují. Teprve na základě takové analýzy můžeme přijímat vhodná organizační a technická opatření, jejichž výsledkem bude znatelný kvalitativní posun. Soudobá technika totiž dosáhla takových takticko-technických parametrů, že možnosti zvyšování pohyblivosti míst velení pozemní cestou jsou již omezené (proto i snahy

ve vyspělejších armádách zvyšovat pohyblivost některých prvků míst velení, celých jednotek a techniky vzdušnou cestou, ale ne vyčerpané. I v této oblasti zůstává dosti rezerv.

V jednom článku nemohu rozebrat všechny faktory, které mají k pohyblivosti míst velení realizované pozemní cestou bezprostřední vztah. Jde o celou řadu subjektivních a objektivních faktorů, z nichž za nejvýznamnější můžeme považovat: **organizační schopnosti velitele a štábu daného stupně; kvalitu obsluhy vozidel (řidičů), morálně politický stav a bojové zkušenosti příslušníků míst velení; kvalitu a technický stav vozidel; organizační strukturu, množství a různorodost techniky; materiální, technické a zdravotnické zabezpečení; charakter bojové činnosti a účinnost palebného působení nepřítele; terén; počasí, denní a roční dobu.** Podívejme se alespoň stručně na roli jednotlivých faktorů.

Organizační schopnosti velitele a štábu

Vysoká pohyblivost míst velení je neuskutečnitelná bez odpovídajících forem a prostředků velení jim samotným. Významnou úlohu sehrává organizační práce velitele a štábu, zejména náčelníka štábu, který organizuje chod služby a přemísťování místa velení. Při cvičeních místa velení zpravidla přemísťujeme po známých osách a do známých prostorů. Přesuny míst velení v boji jsou podstatně náročnější a budou vyžadovat od velitele a náčelníka štábu předvídatost, rychlou reakci na vzniklou situaci, včasná opatření pro různé varianty činnosti a efektivní metody práce. Rozkazy pro přesun musí být stručné, řízení přesunu pružné a operativní.

Kvalita obsluhy vozidel (řidičů), morálně politický stav a bojové zkušenosti příslušníků míst velení

Kvalitou obsluhy rozumíme souhrn jakýchkoli činností subjektu na vozidle. Kvalita obsluhy je dána: kvalitou řízení (vhodností individuální řidičské techniky) a kvalitou předchozích údržbářských a opravárenských prací. Zabezpečení vysoké pohyblivosti míst velení se proto neobejde bez náročného výcviku těch vojáků, kteří mají k pohybu bezprostřední vztah, tj. především řidičů vozidel. Oprávněnost náročného výcviku řidičů je potvrzena vojenskou praxí. Při stejné vybavenosti míst velení jsou při cvičeních dosahovány různé výsledky vlivem kvality, délky praxe

a zkušeností řidičů. Zkušenosti ukazují, že pro místa velení je nutné vybírat nejlepší řidiče, kteří budou schopni řídit vozidla nejenom na silnici, ale i v terénu, ve dne i v noci a za zhoršených podmínek.

Pohyblivost míst velení je snižována i únavou lidí. Při cvičeních i v boji může docházet k haváriím techniky v důsledku únavy řidiče. Proto je potřeba poskytovat řidičům maximální možnost odpočinku a již při konstrukci vozidel počítat s takovým vybavením, které vytvoří optimální podmínky pro výkon funkce řidiče. V tomto ohledu některá technika, především automobily PV3S, již zastarala. Hlučnost a otřesy zvyšují fyzickou vyčerpanost řidičů, snižují jejich odolnost a ve svých důsledcích snižují i pohyblivost míst velení.

Morálně politický stav a bojové zkušenosti vždy měly a mají pro úspěšné vedení jakékoli bojové činnosti mimořádný význam. Každé narušení morálně politického stavu působí nepříznivě i na pohyblivost míst velení. Bojové zkušenosti se rovněž promítají do této problematiky a jejich nedostatek můžeme, alespoň pro počátek války, částečně nahradit přípravou a cvičenostmi.

Kvalita a technický stav vozidel

Posuzování kvality vozidel je složité. Jde o poměrně široký obsah tohoto pojmu a proto kvalitu vozidel různě chápeme a vyjadřujeme. Obdobně i technický stav vozidel můžeme charakterizovat soustavou vhodně volených parametrů, přičemž se tyto parametry většinou mění v závislosti na čase, resp. na průběhu vozidla. S technickým stavem úzce souvisí spolehlivost a provozuschopnost vozidel, které se pak bezprostředně odrážejí na celkové pohyblivosti míst velení.

Současná technika míst velení již prokazuje známky morální i technické zastaralosti. Není tajemstvím, že skříňová vozidla míst velení jsou snadno zranitelná a že neposkytují důstojníkům štábů téměř žádnou ochranu. Při jejich konstrukci bylo sledováno hledisko určitého pracovního pohodlí, ale nebylo přihlíženo k tomu, že většina míst velení vybavená touto technikou se pohybuje a rozmisťuje v dosahu dělostřelectva a dalších prostředků nepřítele. Minimální odolnost této techniky by v boji měla krajně negativní dopad na životnost míst velení. Je proto žádoucí, zejména na taktických stupních velení, zavést kvalitativně nový typ techniky, který bude vyhovovat jak požadavkům pohyblivosti, tak i požadavkům odolnosti. Nejrychlejší a neekonomičtější cesta k no-

vému technickému vybavení míst velení na taktických stupních velení je cesta modifikace současně používaných obrněných transportérů na štábní vozidla. Je však třeba jí realizovat uvážlivě, respektovat specifika jednotlivých míst velení a maximálně eliminovat negativní dopady na práci v této technice.

Organizační struktura, množství a různorodost techniky

Organizační struktura je jedním z důležitých činitelů ovlivňujících pohyblivost míst velení. Velká místa velení, nasycená množstvím různorodé techniky, jsou těžkopádná a pro soudobý boj nevhodná. Základním kritériem, určujícím organizační strukturu míst velení, musí být reálná představa o jejich funkci v boji a zejména o podmínkách, za nichž se tato funkce realizuje. Jednou z cest vedoucích ke zvýšení pohyblivosti je snížení počtu osob a zejména celkového množství a různorodosti vozidel míst velení. Dosavadní množství vozidel u míst velení svazů a svazků ztěžuje pohyblivost a utajení míst velení.

Pohyblivost jednotlivých míst velení negativně ovlivňuje i různorodost techniky, protože z ní vyplývají i různé rychlosti vozidel na komunikacích a v terénu. Rychlost přesunu míst velení je udávána nejpomalejšími vozidly a vozidla rychlejší a výkonnější nemohou být k vůli nim plně využita. Různorodá technika zvyšuje rovněž nároky na technické zabezpečení míst velení. Proto i struktura míst velení se musí ubírat ke snížení počtu techniky a osob na místech velení a k vyšší homogenosti ve vybavení technikou.

Materiální, technické a zdravotnické zabezpečení

Vliv tohoto faktoru na pohyblivost míst velení vyplývá ze závislosti vozidel na plynulém zásobování pohonnými hmotami, náhradními díly ap. Mimo toho musíme místa velení plynule zásobit stravou, vodou a vším potřebným k jejich činnosti. Aby tyto složky mohly tento úkol splnit bez narušování funkce míst velení a bez jejich zdržování při činnosti na místě, musí se i ony vyznačovat takovou organizační strukturou a technickým vybavením, které jim samotným umožní vysokou pohyblivost a efektivnost jejich činnosti.

Velký význam pro pohyblivost míst velení má technické zabezpečení. Udržování techniky míst velení v požadovaném technickém stavu je náročné a v současné situaci je navíc komplikováno různorodou

a zastaralou technikou. Oprávněnou snahou velitelů a štábů je, aby poškozená technika míst velení byla co nejrychleji opravena a vrácena svému účelu. To se rovněž neobejde bez zvýšení pohyblivosti a výkonnosti samotných dílen, popř. i bez vytvoření určité zálohy vozidel.

Nelze opomenout i význam zdravotnického zabezpečení. Pohyblivost míst velení může značně ovlivnit zdravotní stav řidičů, který se bezprostředně odráží na jejich výkonech při řízení vozidel, a dále nutnost odsunu raněných. Náhrada raněných řidičů by mohla být dočasně řešena i tak, že řízení vozidel převzou vojáci jiné odbornosti, kteří již byli předem k tomu procvičeni.

Charakter bojové činnosti a účinnost palebného působení nepřitele

Manévrovost a dynamičnost boje se odráží i v činnosti míst velení. Rychlé přenášení bojové činnosti z jednoho prostoru do druhého si vynucuje, především na taktickém stupni, i častější přemísťování míst velení. Ne vždy bude dostatek času na jejich rozvinutí. Organizační struktura a technické vybavení musí jim proto umožnit účinné velení i z nerozvinutých sestav (proudů).

Velká ničivost používaných palebných prostředků se odráží i v tom, že stupeň rozrušení komunikací, rozsah a množství zatarasených prostorů, požárů a různých devastací bude podstatně vyšší, než tomu bylo v minulé válce. Vzhledem k rozrušeným komunikacím, zamořeným, zapáleným a zataraseným úsekům terénu, bude nutné místa velení většinou přemísťovat po komunikacích nižších tříd a v některých úsecích terénu i mimo cesty. Technika míst velení se proto svou průchodivostí musí vyrovnat technice bojových jednotek.

Současná místa velení se dále vyznačují tím, že mohou být snadno znehybněna palbou pěchotních zbraní, minometů, dělostřelectva a dalších prostředků. To je závažný nedostatek zvláště u míst velení na taktickém stupni, u nichž řešení pohyblivosti musí být účelně spojeno i s řešením jejich odolnosti. Možnost jsem naznačil: vybavit místa velení pluků a divizí obrněnou technikou. Živá síla těchto míst velení pak bude oproti střelám a střepinám a dalším prostředkům ničení chráněna pancířem a místa velení budou schopna pohybu i v prostorech postřelovaných palbou ručních zbraní, minometů a dělostřelectva.

Terén

Členitost, pokrytost a množství různých překážek charakterizuje terén v našem zájmovém prostoru. Úměrně s množstvím překážek vzrůstají i obtíže při přesunu. Pohyb techniky je zpravidla omezen jen na některé úseky terénu. Značné výškové rozdíly a skutečnost, že většina míst velení nebo alespoň jejich prvky se rozmísťují na vyvýšených místech, kladou vysoké nároky na stoupavost vozidel. Rovněž překonávání terénních stupňů, různých příkopů a podobných překážek bude častým jevem při pohybu, rozvíjení a svízení míst velení.

Dalším velmi nepříznivým činitelem, který omezuje pohyblivost míst velení, je samotný povrch terénu. Rozblácený, písčitý, různě rozrušený a zasněžený povrch terénu bývá častou příčinou uvážení techniky.

Zvlášť se chci zmínit o zalesněném terénu, protože místa velení všech stupňů často umísťujeme v lesích. To má své výhody a nevýhody a v době míru i závažné důvody. Vzrostlý a hustý les však tvoří překážku pro pohyb míst velení, omezuje jejich pohyb jen na lesní cesty, průseky a paseky a navíc v něm existuje hrozba znehybnění (vznik závalů po jaderných

úderech, požáry ap.). Jednotlivá vozidla jsou často nucena zdolávat šikmé svahy o různém sklonu, projíždět po úzkých cestách s hluboce vyjetými kolejiemi a mezi stromy. Technika o velkých rozměrech je pro takové podmínky nevhodná.

Velkou nevýhodou současných skříňových automobilů míst velení je, že nejsou schopné plavby a nechrání živou sílu proti působení otravných látek. Pobyt v zamořených prostorech, časté překonávání vodních toků a různě zamořených prostorů se netýká jen bojových jednotek, ale i míst velení, která na tyto podmínky musí být náležitě vybavena odpovídající technikou.

Počasí, denní a roční doba

Počasí může ovlivňovat pohyblivost míst velení kladně i záporně. Působí jak na techniku, tak na lidi. Nepříznivě na pohyb působí zejména déšť, mlha, sněžení a nízké teploty. Vliv dne a noci na pohyb je všeobecně známý. Z ročních období je nejnáročnější zima, která svými nepříznivými projevy bude pohyb ztěžovat. Vozidla míst velení musí být natolik výkonná a vnitřně vybavená, aby mohla maximálně eliminovat negativní působení těchto činitelů.

Požadavek dalšího zvyšování pohyblivosti míst velení je zcela oprávněný. Pohyblivost míst velení musí být na takové úrovni, aby umožňovala rychlé přesuny nejen po komunikacích, ale i ve složitých terénních a povětrnostních podmínkách a aby se plně vyrovnala pohyblivosti podřízených vojsk. K naplnění tohoto požadavku musíme věnovat pozornost vědeckému zkoumání problematiky pohyblivosti a vynaložit i značné finanční a materiální prostředky. Jedině cílevědomým zpracováním a využíváním vědeckých poznatků i nashromážděných praktických zkušeností se můžeme dopracovat k ekonomicky i technicky reálným opatřením, umožňujícím vytvořit ze všech míst velení kompaktnější, pohyblivější, odolnější a lépe ovladatelné celky. Požadovaná pohyblivost míst velení může být dosažena jen harmonickým spojením lidského činitele s optimálním počtem moderní výkonné techniky, včetně racionálního poměru velkých složek a zabezpečovacích jednotek.

K TOPOGRAFICKO-GEODETICKÉMU PŘIPOJENÍ OPERAČNĚ TAKTICKÝCH RAKET

Požadovaná přesnost topograficko-geodetického připojení prvků bojové sestavy operačně taktických raket závisí především na kvalitě a kvantitě výchozích podkladů a na druhu topograficko-geodetického připojení, způsobech a podmínkách určování souřadnic a směrů. Obojí limituje čas a tudíž proto i požadovaná přesnost je závislá na čase.

Mezi těmito vzájemnými vztahy existují zcela zákonitě rozpory – viz **obr. 1**. Tyto jsem podrobně vysvětlil v článku čísla 9/1977.

Rozpory mezi požadovanou přesností topograficko-geodetického připojení a disponibilním časem jsou na **obr. 1** označeny *C*. Tyto rozpory jsou důsledkem prvotních rozporů *C*₁ mezi časem a kvalitou a kvantitou výchozích podkladů a rozporů *C*₂ mezi časem a druhem, způsoby a podmínkami. Jsou dány skutečností, že nedostatek času (časová tíseň) je jedním z charakteristických rysů řízení i vedení soudobého boje a operace. Oba prvotní rozpory budu zkoumat souhrně jako rozpor *C*.

Určení času pro topograficko-geodetické práce (disponibilního času)

Nejdříve si ujasníme, s jakým časem můžeme pro topograficko-geodetické práce vůbec počítat. Úvahu volím pro prostor bojového rozmístění po přemístění v průběhu útočné operace, kdy bude časová tíseň zřejmě větší.

Čas *T*, s kterým mohu počítat pro topograficko-geodetické práce (disponibilní čas), závisí především na tempu *v* operace, na plánované vzdálenosti *s*₁ čelních sledů vlastních vojsk od palebných (základních) postavení v době, kdy má být v těchto postaveních dosaženo pohotovosti, a na čase *t*, potřebném pro přípravu prvků střelby. Tuto závislost vyjádřím vztahem

$$T = \frac{s_1}{v} - t, \quad (1)$$

který platí pro případ, že topograficko-geodetické práce zahájíme současně s dosažením prostoru čelními sledy vlastních vojsk.

Jestliže tomu tak nebude, to znamená, že se

topograficko-geodetické jednotky z jakýchkoli důvodů opozdí za čelními sledy, musíme o toto zpoždění ΔT zkrátit čas *T*, vypočítaný podle vzorce (1). Hodnotu zpoždění ΔT vypočítáme ze vztahu

$$\Delta T = \frac{s_2}{v}, \quad (2)$$

kde *s*₂ je vzdálenost čelních sledů vlastních vojsk od palebných (základních) postavení v době zahájení topograficko-geodetických prací.

Po dosazení do vzorce (1) dostaneme

$$T = \frac{s_1}{v} - \frac{s_2}{v} - t. \quad (3)$$

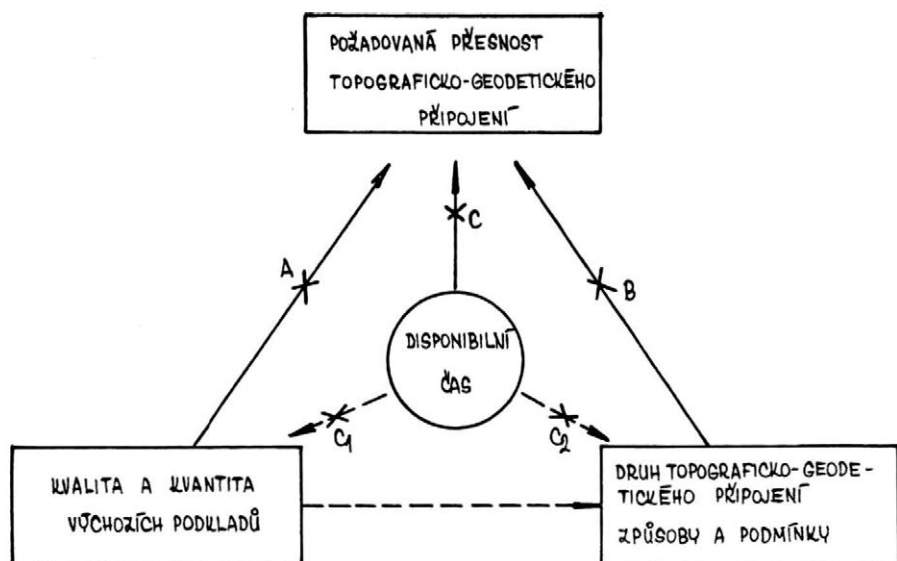
Výpočet času *T* usnadní **tabulka 1**, která obsahuje tabulkové veličiny *A*, *B*, *C*. Tabulková veličina *A* je závislá na *s*₁ a *v*, tabulková veličina *B* je závislá na *s*₂ a *v*, zatímco tabulková veličina *C* je pro daný raketový systém konstantní.

TABULKA 1

VÝPOČET ČASU T PRO TOPOGRAFICKO - GEODETICKÉ PRÁCE V HODINÁCH
($T = A - B - C$)

$C \approx 0,5 \text{ až } 1$

		A												B											
		VZDÁLENOST s_1 V km												VZDÁLENOST s_2 V km											
		10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
TEMPO OPERACE V v km / 24 h	10	24	48	72	96	120	144	168	192	216	240	264	288	2	5	7	10	12	14	17	19	22	24		
	20	12	24	36	48	60	72	84	96	108	120	132	144	1	2	4	5	6	7	8	10	11	12		
	30	8	16	24	32	40	48	56	64	72	80	88	96	1	2	2	3	4	5	6	6	7	8		
	40	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60	66	72	1	1	2	2	3	4	4	5	5	6		
	50	5	10	14	19	24	29	34	38	43	48	53	58	-	1	1	2	2	3	3	4	4	5		
	60	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40	44	48	-	1	1	2	2	2	3	3	4	4		
	70	4	7	10	14	17	21	24	27	31	34	38	41	-	1	1	1	2	2	2	3	3	4		
	80	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	36	-	1	1	1	2	2	2	2	3	3		
	90	3	5	8	11	13	16	19	21	24	27	29	32	-	-	1	1	1	2	2	2	2	3		
	100	2	5	7	10	12	14	17	19	22	24	26	29	-	-	1	1	1	1	2	2	2	2		

Obr. 1 VZÁJEMNÉ VZTAHY A ROZPORÝ

Pomocí veličin A , B , C , vypočítáme T ze vzorce

$$T = A - B - C. \quad (4)$$

Během disponibilního času T je třeba obvykle vytvořit (rozvinout nebo zhustit) nezbytný výchozí podklad i vykonat topograficko-geodetické připojení. Skládá se tedy celkový čas T jak z času pro topograficko-geodetické jednotky topografické služby ČSLA, vytvářející výchozí podklad – tento čas označíme T_{TS} , tak i z času pro topograficko-geodetické jednotky raketského vojska a dělostřelectva, který označíme T_{RVD} . Takže platí vztah

$$T = T_{TS} + T_{RVD}. \quad (5)$$

Správné proporcionální rozdělení času T mezi obě složky, které se podílejí na topograficko-geodetické přípravě operačně taktických raket, patří mezi základní předpoklady úspěšného splnění společného úkolu. Podrobný návod, který by byl obecně platný v každé situaci, můžeme jen těžko stanovit. Při nedostačující kvantitě či kvalitě výchozích podkladů musíme se snažit dát maximum času topograficko-geodetickým jednotkám topografické služby, A naopak, čím lepší bude kvantita a kvalita výchozích podkladů, tím více času budeme moci dát topograficko-geodetickým jednotkám RVD pro topograficko-geodetické připojení.

Maximální hodnoty času T_{TS} můžeme vypočítat např. takto: ze vztahu (5) je zřejmé, že pro $T_{TS} \rightarrow \max$ musí platit $T_{RVD} \rightarrow \min$ a naopak. Stanovíme proto minimální hodnotu času T_{RVD} , potřebného pro topograficko-geodetické připojení a pak již snadno pomocí vztahu (5) vypočítáme

$$T_{TS_{\max}} = T - T_{RVD_{\min}}.$$

Čas T_{RVD} , potřebný pro topograficko-geodetické připojení v jednom prostoru bojového rozmístění, je závislý na druhu připojení, na způsobu určování souřadnic a zejména směrniců a na počtu palebných (základních) postavení pro baterii v tomto prostoru. Dostaneme jej jako součet časů, potřebných pro jednotlivá postavení. Minimální potřebná doba pro jedno palebné (základní) postavení při topografickém připojení, určují-li se směrníky orientačních směrů gyroskopickou a astronomickou orientací, činí 1,5 až 2 hodiny. Minimální hodnotu času $T_{RVD_{\min}}$ dostaneme pak ze vztahu

$$T_{RVD_{\min}} = 2p, \quad (6)$$

kde p je počet palebných (základních) postavení pro baterii v jednom prostoru bojového rozmístění. Ve vzorci počítám se dvěma hodinami na jedno postavení, čímž beru v úvahu i nezbytný přesun jednotek mezi postaveními.

Příklad: Při plánované vzdálenosti $s_1 = 40$ km, vzdálenosti $s_2 = 5$ km a tempu operace $v = 50$ (100) km/24 hodin, bude se disponibilní čas T , vypočítaný podle tabulky 1 rovnat 16 (8) hodinám. Bude-li třeba připojovat tři postavení pro baterii, je minimální potřeba času $T_{RVD_{min}}$, vypočítaná podle vzorce (6), 6 hodin. Maximální hodnota času $T_{1s_{max}}$, určená podle vzorce (5) je pak 10 (2) hodin. Jestliže však bude v některém postavení použito geodetické orientace, na niž je zapotřebí 6 až 8 hodin na jedno postavení, je zřejmé, že hodnota času T_{TS} se změní tak, že může dosáhnout teoreticky až záporné hodnoty.

Čas T_{TS} , potřebný pro vytvoření výchozího

podkladu v jednom prostoru bojového rozmístění, je závislý na velikosti prostoru, na výchozí i požadované (konečné) hustotě geodetické sítě a na počtu měřických skupin.

Nebude-li celkový disponibilní čas T vyhovovat souhrnné potřebě času, potom jakékoliv rozdělení tohoto času mezi T_{TS} a T_{RVD} má v sobě rozpor C_1 mezi časem a výchozími podklady, nebo rozpor C_2 mezi časem a druhy, způsoby a podmínkami topograficko-geodetického připojení, nebo někdy dokonce oba dva. Kterýkoli z těchto rozporů se pak ve svých důsledcích projevuje jako rozpor C mezi požadovanou přesností topograficko-geodetického připojení a časem.

Možnosti řešení rozporů mezi požadovanou přesností topograficko-geodetického připojení a časem

Možnosti řešení rozporů mezi požadovanou přesností topograficko-geodetického připojení prvků bojové sestavy operačně taktických raket spadají jak do oblasti plánovací a organizační, tak i do oblasti technické.

Radikální řešení, znamenající kvalitativní skok v oblasti technické, může přinést jen zavedení nových autonomních prostředků pro topograficko-geodetické připojení, což je stále ještě opatření dlouhodobého charakteru. Naproti tomu drobná zlepšení v oblasti technické, která spočívají v kvalitnější přípravě topograficko-geodetických jednotek a v dokonalejším využití dosavadní techniky, nepřinášejí podstatnou úsporu času.

Prozkoumáme proto další řešení, která mohou přispět k odstranění nebo alespoň zmírnění uvedených rozporů, dříve než dojde ke kvalitativnímu skoku v technické oblasti. Všechna tato řešení spadají do plánovací a organizační oblasti.

Cíl jednotlivých řešení můžeme formulovat stručně takto: **zvětšit čas, se kterým lze počítat pro topograficko-geodetické práce (disponibilní čas), nebo zmenšit čas, kterého je pro tyto práce zapotřebí (potřebný čas).**

Možnosti zvětšení disponibilního času

V současné praxi řízení bojové činnosti operačně taktických raket jsou skryty některé objektivní možnosti (a ne zrovna malé) zvětšení času, se kterým můžeme počítat pro topograficko-geodetické práce (disponibilního času). Při nízké hustotě výchozího geodetického podkladu a zejména při větším tempu operace se tato objektivní možnost často změní v objektivní nutnost.

Zvětšení disponibilního času T můžeme dosáhnout:

- snížením počtu p připojovaných palebných (základních) postavení v prostoru bojového rozmístění oddílů;
- zvětšením plánované vzdálenosti s , čelních sledů vlastních vojsk od palebných (základních) postavení v době, kdy má být v těchto postavech dosaženo pohotovosti;
- prodloužením lhůt pro ukončení topograficko-geodetické přípravy.

Snížení počtu připojovaných postavení

Počítáme-li při plánování a organizaci bojového použití operačně taktických raket s volbou dvou palebných a jednoho základního postavení pro baterii v každém prostoru bojového rozmístění, bude pro **topografické** připojení všech tří postavení zapotřebí - v závislosti na použitých způsobech určování směrů - minimálně 4,5 až 6 hodin, maximálně 18 až 24 hodin. Připočteme-li k tomu ještě záložní prostor bojového rozmístění, je to dvojnásobek, tj. minimálně 9 až 12 hodin, maximálně 36 až 48 hodin. Disponibilní čas jen stěží bude moci dosáhnout uvedených hodnot času potřebného. Pro **geodetické** připojení by potřeba času byla ještě větší.

Kdybychom srovnali počet jaderné munice pro operačně taktické rakety např. v armádní útočné operaci s maximálním počtem palebných (základních) postavení připravovaných během celé operace, došli bychom k závěru, že na to, abychom odpálili jednu raketu, připravujeme někdy 5 až 10 palebných postavení. Nemusíme ani zkoumat, zda je to nutné, když to v daném disponibilním čase nebude ani možné.

Možnost snížení počtu palebných (základních) postavení pro baterii v jednotlivých storech bojového rozmístění je samozřejmě závislá především na plánovaných či předvídaných palebných úkolech. Naskytá se však i řešení

kva litativně zcela nové, které vychází ze zásady že každá baterie by měla pouze základní postavení, zatím co palebná postavení v jednom prostoru bojového rozmístění oddílů by byla společná – pro dvě nebo pro všechny baterie. Některé z možných variant základních palebných postavení – viz **obr. 2**.

Varianta *A* dovoluje přejít i na variantu *B*, jestliže se to ukáže v průběhu bojové činnosti (po použití palebného postavení) potřebným. Varianta *A*, resp. *B* je vhodná zvláště při nízkém počtu raket, které jsou v dané situaci k dispozici.

Jestliže stačí pro oddíl jedno nebo dvě palebná postavení, avšak nelze vyloučit, že později jich může být zapotřebí i více (až čtyři), je výhodné použít varianty *C* – viz **obr. 3**. Tuto variantu považují pro praxi za nejčastější.

Varianta *C* zobrazuje postavení ve tvaru šestiúhelníka, v němž jednotlivá palebná postavení jsou společná pro dvě až tři baterie. Čárkované šipky znamenají použití palebného postavení příslušnými bateriemi jen v případě nutnosti.

Ponecháme-li vzdálenosti mezi postaveními např. 2 až 3 km, můžeme prostor bojového rozmístění oddílů v jednotlivých variantách úměrně zmenšit, což může druhotně usnadnit i topograficko-geodetické práce. Zachováme-li však obvyklé rozměry prostoru bojového rozmístění oddílů, můžeme naopak vzdálenosti mezi postaveními zvětšit, zejména do šířky.

Snížení počtu připravovaných (tj. i připojovaných) postavení je logické a jisté i možné. Každé snížení počtu o jedno postavení na baterii znamená vlastně zvětšení disponibilního času pro ostatní topograficko-geodetické práce v daném prostoru bojového rozmístění o 1,5 až 2 hodiny, popř. o 6 až 8 hodin v závislosti na použitých způsobech určování směrnic.

Zvětšení plánované vzdálenosti

Při plánování a organizaci přemístění operačně taktických raket se doba pohotovosti v nových postaveních určuje především v závislosti na plánované vzdálenosti s_1 čelních sledů vlastních vojsk od těchto postavení. V praxi používáme na stupni armády hodnoty $s_1 = 40$ až 50 km, na stupni frontu hodnoty $s_1 = 60$ až 70 km, i když v závislosti na palebných úkolech nebo na situaci nebude někdy nutné ani možné dosáhnout pohotovosti při uvedených vzdálenostech.

Z tabulky 1 snadno vypočítáme zvětšení disponibilního času, zvýšíme-li plánovanou vzdálenost s_1 např. ze 40 km na 60 km. Zvětšení času je samozřejmě závislé i na tempu operace, takže např. při tempu operace 30 (60) km/24 hodin činí $48 - 32 = 16$ hodin ($24 - 16 = 8$ hodin).

Každé zvětšení plánované vzdálenosti, které bude v konkrétních situacích ještě možné, znamená nemalé zvětšení disponibilního času.

Prodloužení lhůt pro ukončení topograficko-geodetické přípravy

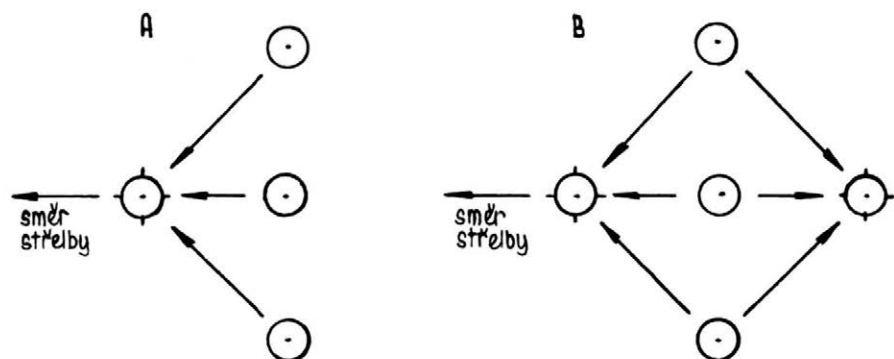
Při topograficko-geodetické přípravě se v praxi stále ještě setkáváme s tím, že topograficko-geodetické práce končí v nařízené lhůtě pohotovosti, resp. určitou dobu před ní, ačkoliv v čl. 10 služebního předpisu Děl-6-6 Topograficko-geodetická příprava RVD je zcela jednoznačně stanoveno, že... „připojování nesmí být ukončeno dříve, pokud není zcela využito nej přesnějších dodaných podkladů nebo pokud se jednotka nepřemístí“.

Srovnáme v praxi využívaný disponibilní čas T s časem T_s , po který setrvávají jednotky operačně taktických raket v jednom prostoru bojového rozmístění. Použijeme k tomu grafikonu **obr. 4**, na němž je znázorněna část plánovaného časového průběhu činnosti brigády operačně taktických raket v armádní útočné operaci v jedné z možných variant.

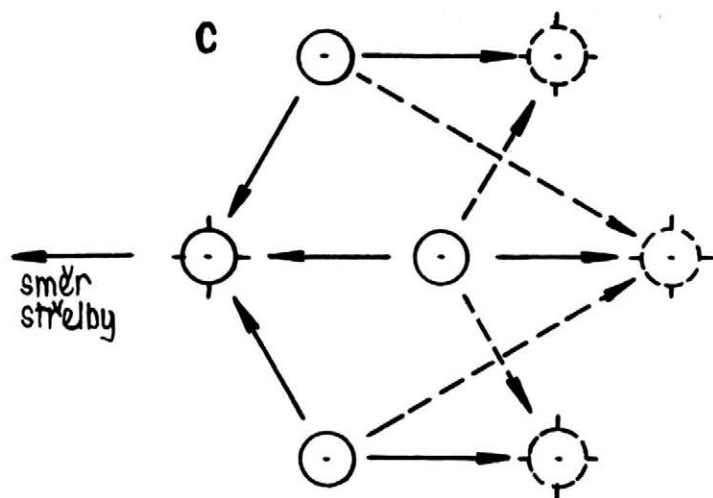
Variantu na grafikonu můžeme charakterizovat takto: Plánované tempo operace první dva dny $v = 40$ km/24 h, další dny $v = 60$ km/24 h. Brigáda se přemísťuje po částech a to nejdříve jeden oddíl a pak dva oddíly, pokračováním. Doba na svinutí sestavy 30 minut, průměrná rychlost během přemístění $v_p = 20$ km/h, doba na rozvinutí bojové sestavy 1 hodina. Plánovaná vzdálenost $s_1 = 40$ km, $s_2 = 5$ km.

Disponibilní čas T pro topograficko-geodetické práce např. v prostoru č. 2 se rovná 13 hodinám, zatímco čas T_s , po který setrvávají jednotky v tomto prostoru se rovná 37,5 hodinám. Srovnáme-li hodnoty obou časů T a T_s , vidíme, že čas, který dáváme k dispozici pro topograficko-geodetické práce, je neúměrný času, po který budeme výsledky těchto prací vlastně používat. Je tedy logické řešení převést část prací do doby po zaujetí prostoru bojového rozmístění jednotkami, tj. pokračovat v topograficko-geodetických pracích ještě v době, kdy už jejich první výsledky musíme být s to používat. Toto řešení předpokládá rozdělit topograficko-geodetické práce topograficko-geodetických jednotek jak RVD tak i topografické služby do dvou i více pořadí.

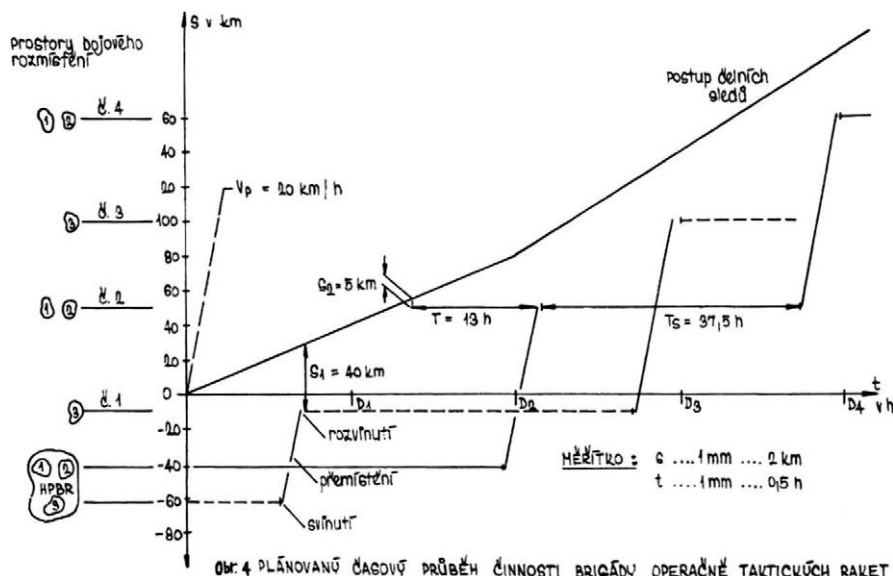
Značná hodnota času T_s , která může být při menším tempu operace v nebo při větší rychlosti přemístění v_p dokonce ještě větší, signalizuje potřebu změnit prostor bojového rozmístění po 24 hodinách nebo lépe řečeno přísti noc po jeho zaujetí. To ovšem znamená volbu a přípravu záložního prostoru bojového rozmístění a tím i zvětšení objemu topograficko-geodetických prací. Práce v tomto prostoru budou typickými pracemi druhého či dalšího pořadí.

Obr. 2 JEDNO NEBO DVĚ PALEBNÁ POSTAVENÍ U ODDÍLU

Obr. 3 JEDNO AŽ ČTYŘI PALEBNÁ POSTAVENÍ U ODDÍLU

Prodloužení lhůt pro ukončení topograficko-geodetické přípravy stanovením dvou a více pořadí topograficko-geodetických prací, které vychází ze zásad předpisů a z reálných časových úvah, znamená značné zvětšení disponibilního času pro topograficko-geodetické práce.

Možnosti zmenšení potřebného času

Možnosti zmenšení potřebného času nejsou v současné praxi tak velké jako možnosti zvětšení disponibilního času.

Zmenšení potřebného času můžeme dosáhnout:

- volbou optimálních prostorů bojového rozmístění a os přemístění z hlediska výchozích podkladů pro topograficko-geodetické připojení;
- zvětšením počtu topograficko-geodetických jednotek topografické služby a RVD;
- změnou součinností vztahů topograficko-geodetických jednotek topografické služby raketového vojska a dělostřelectva ve vztah podřízenosti.

Volba optimálních prostorů a os

Při plánování a organizaci přemístění operačně taktických raket je výhodné v praxi přihlídnout ke kvalitě a kvantitě výchozích podkladů a volit – pokud to situace a palebné úkoly dovolí – prostory bojového rozmístění i osy pře-

místění tam, kde jsou výhodnější buď samy výchozí podklady, nebo alespoň předpoklady pro jejich vytvoření. V té části zájmového prostoru, kde je kvalita a kvantita výchozích podkladů homogenní, nemá na volbu prostorů a os praktický vliv.

Mimo čs. státní území jsou homogenní víceméně jen výchozí podklady topografické, tj. československé topografické mapy 2. vydání měřítek 1:50 000 a 1:100 000, které pokrývají celý zájmový prostor Čs. lidové armády v jižní části středoevropského válčiště. Do jisté míry můžeme však za nehomogenní považovat přesnost těchto map. Rozbor přesnosti tohoto mapového díla zatím nemáme.

Výchozí podklady geodetické (body zahradních geodetických sítí, které máme k dispozici) mají zejména ve východní polovině zájmového prostoru velmi rozdílnou hustotu, což značně ovlivňuje volbu optimálních prostorů a os z hlediska topograficko-geodetické přípravy.

Každé použití optimálních prostorů bojového rozmístění nebo os přemístění znamená vždy určité zmenšení potřebného času pro topograficko-geodetickou přípravu, nehledě na zvětšení její přesnosti.

Zvětšení počtu topograficko-geodetických jednotek

Tato možnost zmenšení potřebného času pro topograficko-geodetické práce má charakter organizační.

Počet topograficko-geodetických jednotek topografické služby odpovídal v době jejich vzniku poměrně dobře tehdejšímu jejich hlavnímu úkolu, tj. zabezpečovat výchozími podklady především operačně taktické rakety. Přitom jsme mohli počítat na zabezpečení jednoho raketového oddílu brigády s jedním geodetickým oddělením odřadu.

Od té doby se však postupně zvětšoval objem úkolů topograficko-geodetických jednotek topografické služby i ve prospěch jiných druhů vojsk, takže se počet topograficko-geodetických jednotek dostává zákonitě do rozporu s potřebami raketového vojska a dělostřelectva.

Každé zvětšení počtu topograficko-geodetických jednotek nejen topografické služby, ale i RVD v budoucnu by znamenalo vždy zmenšení potřebného času pro topograficko-geodetickou přípravu.

Změna součinnostních vztahů ve vztah podřízenosti

Formy vzájemného vztahu topograficko-geodetických jednotek topografické služby a raketového vojska a dělostřelectva při plnění společného úkolu jsou v Čs. lidové armádě dány ustanovením čl. 299 služebního předpisu Děl-6-4 takto: „Topograficko-geodetické jednotky TS se raketovému vojsku a dělostřelectvu armády buď dočasně přidělují, nebo plní úkoly ve prospěch raketového vojska a dělostřelectva na základě součinnosti...“

Předpis staví obě formy vedle sebe rovnocenně a ponechává v praxi štábu RVD armády (frontu) a topografickému oddělení armády (frontu) na rozhodnutí, které z nich dát přednost.

Podle zahraniční odborné literatury mohou mít některé svazky (útvary) operačně taktických raket topograficko-geodetické jednotky topografické služby i trvale ve své organizační struktuře.

Společné plnění úkolů topograficko-geodetické přípravy na základě součinnosti vyžaduje řadu součinnostních vztahů mezi RVD a topografickou službou (štáb RVD – topografické oddělení, brigáda – odřad, oddíl – oddělení, případně ještě nižší stupně).

Konkrétní řešení součinnostních vztahů v boji je a bude vždy otázkou velmi složitou, která vyžaduje značného úsilí štábů, vždy – ať chceme nebo nechceme – času. Zejména na nižších stupních je často součinnost (a to nejen její organizace, nýbrž hlavně její realizace) na úkor vlastních topograficko-geodetických prací.

Každá změna součinnostních vztahů ve vztah dočasné podřízenosti znamená zjednodušení topograficko-geodetické přípravy a tím i zmenšení potřebného času.

Jsem přesvědčen, že význam navrhovaných opatření je pro včasnou a přesnou přípravu raketových úderů operačně taktických raket a pro zvýšení jejich účinnosti nesporný.

SOUČINNOST SVAZKŮ PVOS

Soudobá taktika vyšších svazků protivzdušné obrany státu zařazuje divizi PVOS do kategorie **taktických**, sbor PVOS do kategorie **operačně taktických** vševojskových svazků. Tyto svazky jsou prvním velitelsko-štábním stupněm, který organizuje a vede bojovou činnost druhů vojsk protivzdušné obrany státu — protiletadlového raketového vojska, stíhacího letectva, radiotechnického vojska a útvarů radioelektronického boje.

Mezi rozhodující úkoly, které taktika svazků PVOS řeší, je stanovení způsobů a organizace součinnosti druhů vojsk ve svazku PVOS, se sousedními svazky PVOS, s vojsky PVO a stíhacím letectvem frontu. Složitost tohoto úkolu vyplývá nejen z velkého počtu součinnostních partnerů, ale i z charakteru, charakteristických rysů, podmínek a úkolů bojové činnosti svazku PVOS.

Charakter bojové činnosti svazku PVOS závisí na jeho místě v systému protivzdušné obrany státu (a ve značné míře i na jeho místě v jednotném systému PVO členských států Varšavské smlouvy), jeho složení, charakteru vzdušné a kosmické operace, taktice bojové činnosti nepřítelů a konečně i na všeobecných podmínkách vedení války.

Charakteristickými rysy bojové činnosti svazku PVOS jsou vysoká rozhodnost cílů a složitost vedení úderů, velký prostorový rozmach bojů, rychlý časový průběh, výjimečné vypětí v důsledku náhlých změn situace, hromadné použití sil a prostředků protivzdušné obrany a vedení bojové činnosti v podmínkách vysokých ztrát živé síly a bojové techniky.

Nejsložitější **podmínky** pro vedení bojové činnosti jsou v pohraničním svazku PVOS, především v důsledku minimální přiletové doby prostředků vzdušného napadení, velké intenzity působení prostředků vzdušného napadení v malých výškách a do celé hloubky prostoru bojové činnosti pohraničního svazku. Složitost podmínek se dále zvyšuje plněním úkolů protivzdušné obrany operační sestavy pozemních vojsk a bezprostředním ohrožením bojových sestav vojsk PVOS pozemními palebnými, tankovými a radioelektronickými prostředky nepřítelů.

Hlavním úkolem pohraničního svazku v prvním sledu systému PVOS je zničit prostředky vzdušného napadení nepřítelů na dalekých přístupech a zabránit jim v proniknutí do hloubky území státu. Hlavním úkolem svazku PVOS druhého sledu je dokončit zničení prostředků vzdušného napadení, které pronikly do hloubky teritoria.

Divize (sbor) protivzdušné obrany státu organizuje a realizuje součinnost se sousedními svazky PVOS i svazky jednotného systému PVO členských států

Varšavské smlouvy, s protiletadlovými raketovými a radiotechnickými útvary vojska PVO vševojskových armád a divizí a se stíhacím letectvem letecké armády frontu.

Cílem součinnosti svazku PVOS je sladit bojovou činností všech sil a prostředků PVO se stanovenými cíli boje, sladit ničení prostředků vzdušného napadení v čase a prostoru, poskytnout vzájemnou pomoc ve prospěch splnění dílčích bojových úkolů i v zájmu zničení vzdušného nepřítele na daném vzdušném operačním směru.

Základním předpokladem součinnosti mezi svazky PVOS je dokonalé a spolehlivé zabezpečení styků jejich prostorů bojové činnosti. Styky svazku PVOS (zejména křídelní styky mezi svazky prvního sledu) se za určitých podmínek mohou stát prostorem průlomu vlastního systému protivzdušné obrany nepřítelem. Proto zabezpečení styku koordinovaným vzdušným průzkumem, překrytím, palbou protiletadlového raketového vojska a sladěním bojové činnosti stíhacího letectva je jedním ze základních požadavků na odolnost a nepropustnost systému PVO.

V souladu s tímto základním úkolem se realizace součinnosti svazků PVOS v podstatě dělí na organizaci a realizaci součinnosti druhů vojsk, jejichž dislokace a prostory bojové činnosti jsou na styku se sousedními svazky PVOS.

Úkolem s poměrně nejmenší složitostí je organizace součinnosti útvarů a svazků **protiletadlového raketového vojska** sousedních svazků PVOS.

Stacionární charakter bojových sestav po důsledné analýze reálných prostorů překrytí systémů paléb umožňuje stanovit odpovědnosti za přidělování a ničení vzdušných cílů na stycích a při narušení systému velení stanovit zásady pro změnu podřízenosti, palebných jednotek sousedních útvarů.

Základní podmínkou pro zabezpečení spolehlivé součinnosti protiletadlového raketového vojska je souvislé radiolokační pole a dostatečně součinnostní spojení.

Součinnost **stíhacího letectva** sousedních svazků PVOS vytváří základní předpoklady pro okamžité soustředění hlavního úsilí PVO na v dané době nejvýznamnějším náletovém směru. Cílevědomá organizace a pružná součinnost stíhacího letectva zvyšuje efektivnost využití tohoto nejmanévrovějšího prostředku protivzdušné obrany.

Organizace součinnosti stíhacích leteckých útvarů sousedních svazků PVOS klade mimořádnou náročnost na sladění čar zasazení do boje, střetnutí a vyjítí z boje sousedních stíhacích leteckých útvarů, stanovení a osvojení způsobů předání a převzetí velení nad stíhači mezi naváděcími stanovišti sousedních svazků PVOS, organizaci přípravy pilotů a součinnostních letišť k opakovanému vzletu po přistání na těchto letištích.

Složitost situace na stycích zvyšuje nároky na organizaci součinnosti stíhacího letectva a protiletadlového raketového vojska sousedních svazků PVOS.

Praxe vedení bojové činnosti stíhacího letectva ve složitých podmínkách a za velké intenzity náletů ukazuje, že součinnost mezi sousedními svazky PVOS je nutné organizovat pružně a hlavně nepřetržitě. Vlétávání stíhačů do prostoru bojové činnosti sousedního svazku bývá velmi často spojeno se záměnami těchto stíhačů za cíle a s neúměrným komplikováním vzdušné situace v pásmech styku.

Základním východiskem pro organizaci součinnosti **radiotechnického vojska** sousedních svazků PVOS je analýza radiolokačního pole v pásmech styku. Na jejím základě můžeme určit kapacity uvědomování, hloubku a spolehlivost

vzájemného radiolokačního zabezpečení sousedních svazků PVOS a v souladu s těmito závěry organizovat součinnost aktivních prostředků PVO, především stíhacího letectva.

Velmi závažnou otázkou organizace součinnosti radiotechnického vojska sousedních svazků PVOS je cílevědomé stanovení obsahu a objemu vyměňovaných informací o vzdušné situaci. Analýza pravděpodobných hustot náletů i praxe operační přípravy vojsk ukazují, že při organizaci součinnosti radiotechnického vojska svazků PVOS nelze na obsah a objem informací uplatňovat tytéž požadavky, jako při organizaci součinnosti uvnitř svazku PVOS.

Kapacity součinnostních kanálů mezi průzkumnými informačními středisky svazků PVOS a především faktor času si vynucují stanovit takový obsah a objem vzájemných informací, které v první řadě zabezpečí sousedovi možnost včasného uvedení vojsk sousedního svazku PVOS do bojové pohotovosti, údaje pro základní rozhodnutí velitele na vedení bojové činnosti svazku a včasný vzlet stíhacího letectva. Bezpodmínečně nutné jsou informace o činnosti vlastních stíhačů v prostoru styku mezi svazky, popř. v prostoru bojové činnosti souseda. Praxe vedení bojové činnosti v neautomatizovaném systému velení ukazuje, že ve složité vzdušné situaci nepronikají k sousedovi informace o určitém počtu vedených cílů. Proto výměnu většího objemu informací o vzdušné situaci, především o polohách a charakteristikách vzdušných cílů, je nutné organizovat na nižších stupních radiotechnického vojska sousedních svazků.

Z těchto zásad a závěrů vyplývá, že organizace součinnosti svazků PVOS je nepřetržitým procesem, probíhajícím v závislosti na změnách organizačních struktur, výzbroje i taktiky prostředků vzdušného nepřítelů i vlastních vojsk. Organizace součinnosti svazků PVOS v míru musí zabezpečit, aby v okamžiku zahájení bojové činnosti i v případě nenadálého napadení vstoupily všechny stanovené zásady součinnosti v platnost. Zabezpečení tohoto závažného úkolu vyžaduje, abychom ve všech oblastech přípravy svazků PVOS přijali potřebná opatření.

Je to především zpracování plánů součinnosti a jejich udržování v použitelnosti a zkvalitňování součinnostního spojení. Všechny otázky výstavby, rozvoje systému velení a organizačních struktur musíme řešit v souladu s požadavky na zabezpečení součinnosti.

Rozhodující vliv na zkvalitňování součinnosti má komplexní automatizace velení svazků PVOS a propojování automatizovaných systémů mezi součinnostními svazky PVOS.

Jedním z hlavních úkolů je i systematická a cílevědomá příprava velitelů, štábů, směn velitelských (naváděcích) stanovišť a osádek letounů. Nedílnou součástí operačně taktické přípravy vojsk PVOS jsou nácviky součinnosti se sousedy v nejsložitějších podmínkách, spojené s působením stíhačů v prostorech bojové činnosti sousedů a s přistáním na součinnostních letištích.

Přesná a důsledná organizace součinnosti a systematické procvičování velitelů, štábů a vojsk je jedním z rozhodujících úkolů, který zabezpečuje koordinovanou činnost všech sil a prostředků PVO a v konečném výsledku vysokou efektivnost, odolnost a nepropustnost protivzdušné obrany.

ŽENIJNÍ ZABEZPEČENÍ RADIOELEKTRONICKÉHO BOJE

Nedílnou součástí vedení operace a boje je radioelektronický boj, který se stal jedním z rozhodujících druhů jejich zabezpečení. Vyvinul se jako komplex opatření radioelektronického rušení, jaderného a palebného ničení nepřátelských radioelektronických prostředků, boje s nepřátelským technickým průzkumem a ochrany vlastních radioelektronických prostředků.

Úkoly radioelektronického boje proto jsou:

- narušit nebo znemožnit činnost nejdůležitějších nepřátelských radioelektronických prostředků,
- zabezpečit spolehlivou činnost vlastních radioelektronických prostředků,
- znemožnit nebo maximálně ztížit vedení nepřátelského technického průzkumu.

Obsahem radioelektronického boje je

- jaderné a palebné ničení systému velení a řízení vojsk a zbraňových systémů nepřítele,
- radioelektronické rušení radioelektronických systémů a prostředků nepřítele,
- radioelektronická ochrana vlastních elektrotechnických systémů řízení a velení a zbraňových systémů,
- boj s technickým průzkumem nepřítele.

Úkoly a obsah radioelektronického boje se nutně promítá i do oblasti ženijního zabezpečení. Těžiště ženijních opatření je nutné položit zvláště na:

- ženijní opatření ke snížení účinnosti nepřátelských prostředků radioelektronického boje a prostředků technického průzkumu,
- ženijní opatření k zabezpečení efektivní činnosti vlastních prostředků radioelektronického boje,
- plánování a řízení ženijních opatření radioelektronického boje.

Organizační struktura a bojová sestava útvarů radioelektronického boje

Ženijní opatření k zabezpečení vlastních prostředků radioelektronického boje musí vycházet mimo jiné i z organizační struktury a bojového použití útvarů radioelektronického boje (pro krácení dále jen REB).

V sestavě pozemních vojsk, letectva a vojska PVOS mohou být tyto typy útvarů REB: frontový rádiový prapor REB, armádní rádiový prapor REB, rádiová vrtulníková letka REB a radiotechnický prapor REB.

Frontový rádiový prapor REB má dvě rotu těžkých rušičů, spojovací rotu, zaměřovací základnu a řídicí stanoviště rušení. Je začleněn do bojové sestavy frontu a jeho hlavním bojovým úkolem je rušit nepřátelské KV rádiové spoje operačně taktického stupně.

Rozmísťuje se ve vzdálenosti 100—200 km od předního okraje. Rušiče se rozmísťují ve dvou až třech skupinách ve vzdálenosti 5—10 km od velitelského stanoviště. Rušiče ve skupině se obvykle rozmísťují od sebe na vzdálenost 0,5—1 km. Rádiové zaměřovače se rozmísťují na křídlech ve vzdálenosti 100 až 150 km od VS útvaru.

Armádní rádiový prapor REB je složen z rot KV rušičů, rot VKV rušičů, spojovací roty, rot technického zabezpečení a řídicího stanoviště rušení. Je začleněn do bojové sestavy vševojskové armády a rozvíjí se v prostoru prvosledových divizí. Jeho úkolem je rušit nepřátelské KV a VKV rádiové spoje taktického stupně. K zabezpečení efektivního rušení se KV rušiče rozmísťují ve vzdálenosti 10—15 km a VKV rušiče 3—5 km od předního okraje.

Bojovou sestavu zpravidla tvoří čára rozmístění rušičů po četách o celkové šířce 20 km s mezerou mezi četami 4—8 km v 1. sledu, čára rozmístění rušičů po četách o celkové šířce do 8 km ve 1. sledu. Velitelské stanoviště praporu se zpravidla rozvíjí v hloubce 12—18 km za středem rozvinutých jednotek.

Rádiová vrtulníková letka REB je složena z vrtulníků — rušičů, rot radiového průzkumu a navedení rušičů, velitelského stanoviště a skupinou ILS. Je zařazena do bojové sestavy frontu. Prostor bojové činnosti vrtulníků — rušičů je vzdálen od předního okraje 15—20 km. Bojovou sestavu prostředků rot radiového průzkumu a navedení rušičů zpravidla tvoří čára rozvinutí po četových úsecích 10—12 km, o celkové šířce 30—36 km, ve vzdálenosti 5—7 km od předního okraje. Velitelské stanoviště letky bývá zpravidla umístěno poblíž operačního letiště vrtulníků — rušičů ve vzdálenosti 50—80 km od předního okraje.

Radiotechnický prapor REB je složen z rot rušičů palubních radiolokátorů, rot rušičů VKV leteckého rádiového spojení, rot rušičů radionavigace, rot řízení a velitelského stanoviště. Může být začleněn do bojové sestavy frontu, vševojskové armády, letecké armády nebo vojska PVOS a rozvíjí se v prostoru bojové činnosti v závislosti na bojovém úkolu. Jeho úkolem je rušit nepřátelské palubní radioelektronické prostředky (palubní radiolokátory, letecké VKV rádiové spojení a systém blízké radionavigace — TACAN).

Radiotechnický prapor může plnit bojový úkol jako celek, nebo po jednotlivých rotách (četách). Jednotky pro rušení palubních radiolokátorů se rozmísťují v prostorech bráněných objektů. Jednotky pro rušení blízké radionavigace a VKV leteckého rádiového spojení se rozmísťují na čáře rozvinutí ve vzdálenosti 5—10 km od předního okraje.

Ženíjní opatření k zabezpečení efektivní činnosti vlastních prostředků radioelektronického boje

Ženíjní opatření k zabezpečení činnosti prostředků REB jsou ztěženy skutečností, že bojovou činnost vedou jednotlivé prostředky na velkém prostoru a sami ve své organizaci nemají ženíjní jednotky ani ženíjní prostředky, mimo ženíjního nářadí a maskovacích prostředků. Musí proto ženíjní opatření zabezpečovat z části vlastními silami a složitá, technicky a výkonově náročná

opatření musí zabezpečovat velitel frontu nebo armády svými organickými ženijními silami a prostředky, nebo použitím jiných druhů vojsk.

Ženijní budování

Ochrana prostředků REB v bojové sestavě proti ničivým účinkům jaderných i klasických prostředků je nezbytná. Jde o budování ochranných okopů pro techniku, pro obsluhu jednotlivých prostředků, vybudování komplexu opevnovacích ochranných objektů pro velitelská stanoviště praporů, komplex řízení a navedení rušičů a spojovacích uzlů. Mimo to obsluhy jednotlivých prostředků budují ochranné okopy pro svoji ochranu.

A. Budování ochranných okopů pro možnou bojovou sestavu frontových prostředků REB (jeden frontový rádiový prapor REB, jeden radiotechnický prapor REB a jedna vrtulníková letka REB) obsahuje:

a) u frontového rádiového praporu REB

– vybudování 18 stanovišť pro těžké rušiče (3 vozidla) à 240 m ³	4320 m ³
– vybudování stanoviště řízení a navedení rušičů a VS (6 vozidel) à 80 m ³	480 m ³
	4800 m ³

b) u radiotechnického praporu REB

– vybudování 6 stanovišť pro radiolokační šumové rušiče (3 vozidla) à 180 m ³	540 m ³
– vybudování 16 stanovišť pro radiolokační rušiče odpovídače (2 vozidla) à 160 m ³	2560 m ³
– vybudování 6 stanovišť rušičů leteckého VKV rádiového spojení (1 vozidlo) à 80 m ³	480 m ³
– vybudování 2 stanovišť rušičů blízké radionavigace (1 vozidlo) à 80 m ³	160 m ³
– vybudování VS praporu (6 vozidel) à 80 m ³	480 m ³
	4220 m ³

c) u rádiové vrtulníkové letky REB

– vybudování 9 stanovišť pro prostředky průzkumu a navedení rušičů (2 vozidla) à 160 m ³	1440 m ³
– vybudování VS letky (5 vozidel) à 60 m ³	300 m ³
	1740 m ³

Mimo vybudování okopů pro hlavní stanoviště je třeba vybudovat okopy i pro záložní stanoviště v hodnotě nejméně 50 % frontových prostředků, tj. 5380 m³.

Celková hodnota výkopových prací pro zřízení ochranných okopů pro frontové prostředky REB činí 16 140 m³.

Tento velký objem zemních prací nemohou obsluhy rádiových rušičů zvládnout svými silami a z hlediska hlavního poslání by to nebylo ani účelné.

Příznivou okolností pro budování okopů ve prospěch frontového rádiového praporu REB je, že stanoviště těžkých rušičů jsou vzdálena od předního okraje 150–200 km a další prvky bojové sestavy praporu i více. To umožňuje využívat ke zřízení stanovišť rušičů dříve vybudovaných opevňovacích objektů vlastními i nepřátelskými vojsky, využívat ochranných vlastností staveb a přizpůsobit je potřebám stanovišť. Tam, kde uvedené možnosti nelze využít, bude nutné budovat okopy pro prostředky frontového rádiového praporu REB silami ženijních útvarů frontu, které v daném prostoru plní úkoly podle plánu.

Náročnějším úkolem bude vybudování ochranných opevňovacích objektů pro jednotky radiotechnického praporu REB.

Bojovcu sestavu rušičů blízké radionavigace TACAN a leteckého VKV rádiového spojení tvoří čára rozvinutí stanovišť rušičů vzdálená 5–10 km od předního okraje. Jejich stanoviště je nutné budovat s využitím příznivých terénních podmínek i dříve vybudovaných opevňovacích objektů. V případě nutnosti úplného budování stanovišť je nezbytné ukládat tento úkol prvosledovým svazkům, v jejichž pásnu jsou rušiče rozmístěny.

Stanoviště radiolokačních rušičů včetně VS praporu, která jsou rozmístěna v prostorech chráněných objektů operační sestavy, jsou svým rozsahem velmi náročná a musí je budovat frontové nebo armádní ženijní útvary s vysokou dotací ženijní techniky pro zemní práce. V nutném případě můžeme využít i tanky s dozerovými radlicemi.

Stanoviště pro prostředky průzkumu a navedení rádiové vrtulníkové letky, které jsou 5–7 km od předního okraje, budeme budovat rovněž s využitím dříve vybudovaných opevňovacích objektů, i když s ohledem na nasycenost daného prostoru vojsky, bude vyhledání vhodných objektů podstatně obtížnější. Budeme proto předpokládat budování chráněných stanovišť ve větší míře. Vybudovat část těchto stanovišť by mělo být uloženo prvosledovým svazkům, v jejichž pásmech jsou umístěna, a část stanovišť a VS letky vybudovat s využitím armádních ženijních útvarů, které v daném prostoru plní plánované úkoly.

B. Budování ochranných okopů pro možnou bojovou sestavu armádních prostředků REB (armádního rádiového praporu REB a radiotechnického praporu REB) obsahuje:

a) u armádního rádiového praporu REB

— vybudování 12 stanovišť pro rušiče VKV (1 vozidlo) à 60 m ³	720 m ³
— vybudování 6 stanovišť pro rušiče KV (1 vozidlo) à 80 m ³	480 m ³
— vybudování VS praporu (6 vozidel) à 80 m ³	480 m ³
	1680 m ³

b) u radiotechnického praporu REB

— údaje shodné s radiotechnickým praporem uvedeným v sestavě frontových prostředků REB	4220 m ³
---	---------------------

Mimo okopů pro hlavní stanoviště je potřebné vybudovat okopy i pro záložní stanoviště v hodnotě nejméně 50 % armádních prostředků REB, tj. 2950 m³.

Celková hodnota výkopových prací pro armádní prostředky REB činí 8850 m³.

Stanoviště rušičů VKV armádního rádiového praporu REB, jejichž bojová sestava je vzdálená od čáry dotyku 3–5 km, musíme budovat s využitím dříve vybudovaných opevňovacích objektů a přirozených terénních podmínek. V případě nutnosti budování chráněných stanovišť je nezbytné ukládat tento úkol prvosledovým svazkům, v jejichž pásmu rušiče VKV působí.

Stanoviště rušičů KV armádního rádiového praporu REB a velitelská stanoviště, která se zpravidla umísťují v hloubce 10–18 km od předního okraje, se budují s využitím všech příznivých podmínek jako pro rušiče VKV. V případě nutnosti vybudovat ochranné okopy pro rušiče KV a prostředky VS je účelné tímto úkolem pověřovat armádní ženijní útvary, které v souladu s plánem plní úkoly v daném prostoru.

Celkový čas budování opevňovacích objektů bojových sestav rádiových a radiotechnických útvarů REB bude úměrný vyčleněným silám a prostředkům. Vzhledem k tomu, že stanoviště rušičů jsou rozložena na velkém prostoru, je nutné předpokládat na každé stanoviště zasazení samostatného ženijního prostředku nebo samostatné ženijní jednotky. V příznivých podmínkách můžeme uvažovat využití jednoho zemního stroje pro vybudování dvou stanovišť. Je žádoucí učinit taková opatření, aby stanoviště jednotlivých rušičů a dalších prvků bojových sestav útvarů REB byla ženijně vybudována před jejich obsazením prostředky REB.

Před zahájením prací je nezbytné organizovat ženijní průzkum všech plánovaných stanovišť a prostorů rozmístění útvarů REB na přítomnost výbušných zátarasů a zabezpečit jejich odstranění.

K vlastní ochraně stanovišť rušičů, které jsou rozmísťovány v taktické hloubce, je třeba zřídit ochranná minová pole, zvláště na směrech možného proniknutí nepřátelských tanků.

Průzkum prostorů pro rozmístění prostředků REB, odstranění zátarasů v prostorech plánovaných stanovišť i zřízení ochranných minových polí musí zabezpečit ženijní jednotky prvosledových svazků, v jejichž pásmu prostředky REB působí.

Maskování

Prostředky radioelektronického boje budou středem zvýšené pozornosti všech průzkumných technik nepřítele. Je proto nezbytné umísťovat stanoviště rušičů v prostorech s vysokou přirozenou maskovací kapacitou. Ženijně je vybudovat pod vodorovnými nebo šikmými maskami a po jeho ukončení využít všech přirozených i normovaných maskovacích prostředků k dokonalému zamaskování všech objektů REB proti vizuálnímu pozemnímu a leteckému průzkumu, fotoprůzkumu a družicovému průzkumu. Je výhodné používat maskovacích nátěrů a maskovacích nástaveb a tím dosáhnout změny charakteristických tvarů a siluet.

K ochraně stanovišť rušičů proti radiolokačnímu průzkumu nepřítele je potřebné umísťovat je v prostorech radiolokačních stínů za vhodnými terénními

tvary, při okrajích lesních komplexů, v blízkosti hospodářských stavení, samot nebo přímo v nich. Mimo to můžeme připravit i radiolokační maskování vytvořením klamných stanovišť prostředků REB a center jejich řízení pomocí koutových odražečů různých typů.

Nedílnou součástí maskování prostředků REB je jejich častý manévry a užívání záložních stanovišť a prostorů v souladu s plánem jejich činnosti.

Zabezpečení manévru

Vzhledem k rozrušení systému pozemních komunikací a terénu bojovou činností nepřítele, zvláště při vedení operace za použití jaderných zbraní, je třeba zabezpečit včasný a pružný manévry prostředků REB.

Jednotlivé rušiče a jednotky REB, rozmístěné v taktické hloubce, musí využívat při přemísťování na další stanoviště plukovní a divizní podélné cesty a při příčném manévru rokádní komunikace.

Rušiče a jednotky REB v operační hloubce využívají armádní a frontové komunikace. Proto je třeba, aby velitelé útvarů REB byli včas informováni, které komunikace jsou udržovány péčí divizí, armády i frontu, a mohli účelně manévry svých podřízených jednotek usměrňovat.

K zaujetí plánovaných stanovišť jednotlivých rušičů v terénu je nutné včas prozkoumat přístupové cesty, využít polní cesty nebo vhodné trasy v terénu s ohledem na průchodnost jednotlivých prostředků. Pro případ nutnosti menších místních úprav přístupových cest ke stanovištím rušičů nebo odstranění malých překážek musí být obsluha rušičů materiálně vybavena a vycvičena. Je proto účelné při zachování technických podmínek pro účinnou funkci jednotlivých prostředků REB umisťovat je do prostorů v blízkosti udržovaných komunikací.

Vodní překážky překonávají prostředky a jednotky REB převážně po zřízených divizních a armádních mostových přepravištích, výjimečně využívají plukovních přívozových nebo frontových mostových přepravišť. Údaje o místě zřízených přepravišť a o časových možnostech jejich využití velitelům útvarů REB upřesňují náčelníci ženijního vojska cestou náčelníků REB svazů.

Ženijní materiálně technické zabezpečení

Ženijní materiálně technické zabezpečení musí svým obsahem respektovat zvláštnosti činnosti prostředků, jednotek a útvarů REB.

Především musí být zabezpečen bezporuchový provoz pohyblivých zdrojů elektrické energie včasným a pravidelným technickým ošetřením elektrických agregátů, jejich plánovitými technickými prohlídkami a dostatečnou zásobou náhradních dílů. Opravy elektrocentrál zabezpečují opravárenské ženijní útvary armád a frontu.

Prostředky a jednotky REB musí být dostatečně vybaveny maskovacím materiálem, zejména předepsanými maskami, soupravami barev pro maskování techniky maskovacími nátěry všeho druhu a i koutovými odražeči pro zřízení radiolokační masky.

Pro případ nutnosti budovat stanoviště rušičů vlastními silami obsluh, stejně jako nutnosti upravovat cesty nebo odstraňovat překážky pohybu, musí být vybaven každý prostředek REB dostatkem ženijního nářadí a ženijní municí, k jejímž použití je třeba některého člena obsluhy vycvičit.

Vodou je nejvýhodnější zásobovat odběrem se zřízených vodních stanic divizními, armádními nebo frontovými hydrotechnickými jednotkami. Mimo této možnosti je nutné vybavit jednotky a útvary REB filtry na úpravu pitné vody.

Ženíjní opatření ke snížení účinnosti prostředků radioelektronického boje nepřítele

Snížení účinnosti prostředků technického průzkumu u REB nepřítele můžeme dosáhnout zejména těmito ženijními opatřeními:

- ukrytím a dokonalým zamaskováním rozhodujících prvků bojových a operačních sestav a důležitých bojových pozemních i vzdušných prostředků,
- klamnou činností s využitím prostředků radiolokačního a jiných druhů maskování,
- včasným zjištěním prostředků REB nepřítele ovládajících dálkovou aktivaci jaderných i klasických zátarasů a ničení objektů operačního významu a jejich následným vyřazením z funkce.

Ukrytí a zamaskování rozhodujících prvků bojových a operačních sestav a prostředků ničení nepovažujeme za nové specifické ženijní opatření, je však možnostmi prostředků REB nepřítele velmi zvýrazněno a vyžaduje kvalitativně novou rovinu řešení.

Je nezbytné vynaložit maximální úsilí k efektivnímu využití všech přirozených maskovacích kapacit terénu a terénních předmětů, používat správných maskovacích technik vzhledem k okolnímu terénu, roční době a počasí, správně využívat radiolokačních stínů, využívat manévru, zaujímání záložních prostorů a postavení, důsledně maskovat příznaky pobytu vojsk i stopy po jejich činnosti.

K rozptýlení úsilí prostředků REB nepřítele zřizovat protiradiolokační masky k ochraně rozhodujících prvků bojových a operačních sestav, zejména prostorů bojového rozmístění raketového vojska, raketových útvarů PVO, míst velení, spojovacích uzlů, prostorů rozmístění 2. sledů a záloh, důležitých přepravišť apod. K ochraně vojsk při přesunech zřizovat radiolokační masky na komunikacích. Důležitým prvkem maskovacích opatření je tepelné maskování motorové techniky.

Nedílnou součástí těchto opatření je klamná činnost vojsk a klamné maskování. Obojí musí být v souladu s centrálním plánem operačního maskování. I klamná činnost vojsk a klamné maskování mají za cíl rozptýlit úsilí prostředků REB nepřítele.

Klamnými opatřeními ženijní úpravy terénu vytváříme klamná postavení, klamné prostory rozmístění, velitelská sthanoviště apod., a tím můžeme vyvolat u nepřítele chybnou představu o uspořádání bojové a operační sestavy našich vojsk i o zámyslu jejich použití.

Zvláštní důležitost v boji proti radioelektronickým prostředkům nepřítele má klamné protiradiolokační maskování. Pomocí koutových odražečů různých typů můžeme vytvářet fiktivní soustředění vojsk, charakterizovat určité druhy bojových prostředků a techniky, použitím zavěšených koutových odražečů vytvářet dojem intenzivního provozu vojenské techniky po komunikacích, pomocí plovoucích koutových odražečů znázorňovat mostová nebo přívozová přepraviště apod. Komplex takto sladěné činnosti podstatně sníží účinnost prostředků

REB nepříteli a tím i použití jeho prostředků ničení na naše vojska bude nepřesné a méně účinné.

Nepřítel používá radioelektronických prostředků i k aktivaci jaderných a klasických výbušných zátarasů, k aktivaci adjustovaných hydrotechnických děl, významných stálých přepravišť nebo jiných operačně důležitých objektů. Jejich zničením zamýšlí ovlivnit situaci na bojišti ve svůj prospěch. Musí být proto snahou všech druhů průzkumu, včetně ženijního, včas zjistit stanoviště těchto prostředků, znát provozní údaje a způsob provozu, dosáhnout jejich zarušení nebo vyřazení z provozu činností palebných prostředků nebo úderů letectva.

Plánování a řízení ženijních opatření radioelektronického boje

Ženijní opatření radioelektronického boje plánují a řídí náčelníci ženijního vojska armád a frontu jako přímou součást ženijního zabezpečení operace.

K dosažení plného souladu všech opatření k účinnému bojovému použití útvarů a jednotek REB musí mít úzkou součinnost s odděleními REB, se zpravodajským oddělením (správou), s operačním oddělením (správou), s oddělením (správou) raketového vojska a dělostřelectva a se skupinou bojového řízení letectva. Významná opatření ženijního zabezpečení se zakreslují do „plánu ženijního zabezpečení“ a do „pracovních map náčelníka ženijního vojska“. Zvláštní plánovací mapová dokumentace není účelná.

Plánovaná ženijní opatření ve prospěch útvarů a jednotek REB předávají náčelníci ženijního vojska formou příspěvku do „bojového nařízení útvarům REB“ náčelníku oddělení radioelektronického boje. Ženijní opatření, plánovaná ve prospěch útvarů a jednotek REB, ukládá svým podřízeným ženijního útvarům v „bojových nařízeních“ a opatření, která mají realizovat k zabezpečení činnosti útvarů a jednotek REB svazky 1. sledu, uvádí v „nařízeních pro ženijní zabezpečení“ těchto svazků.

V průběhu vedení operace udržuje náčelník ženijního vojska stálou součinnost s náčelníkem oddělení radioelektronického boje a na základě vývoje situace a změn v bojovém použití útvarů REB usměrňuje obsah konkrétních ženijních opatření a ukládá doplňující úkoly ženijním prvkům operační sestavy k jejich realizaci. Uskutečněná opatření ženijního zabezpečení útvarů a jednotek REB se zaznamenávají do „výkazové mapy“.

Je účelné rozpracovat úkoly ženijního zabezpečení REB do metodiky práce oddělení ženijního vojska armád a operačního oddělení správy ženijního vojska frontu, stanovit je jako úkol jednoho pracovníka, který musí být s problematikou REB a bojovým použitím prostředků, jednotek a útvarů radioelektronického boje dokonale seznámen.

Závěrem chci uvést, že radioelektronický boj je významným faktorem ve vedení soudobých operací a není pochyb o tom, že jeho význam bude vzrůstat. Jeho důležitost vyžaduje dokonale zvládnout dovedné využití prostředků, jednotek a útvarů REB a vytvořit všechny podmínky k jejich účinnému bojovému použití.

Opatření ženijního zabezpečení, zejména ženijní úprava terénu k ochraně prostředků REB před ničivými účinky jaderných i klasických zbraní, maskovací opatření a ženijní opatření k zabezpečení manévru jsou důležitým předpokladem jejich efektivní bojové činnosti.

PRAKTICKÁ OPATŘENÍ K ZABEZPEČENÍ ELEKTROMAGNETICKÉ KOEXISTENCE RADIOELEKTRONICKÝCH PROSTŘEDKŮ

Mimořádná pozornost, kterou v posledních letech věnuje velení ozbrojených seskupení otázkám využívání spektra rádiových kmitočtů a zabezpečování elektromagnetické koexistence, vyplývá především ze skutečnosti, že existuje poměrná rovnováha v kvalitě i kvantitě ozbrojených sil mezi NATO a Varšavskou smlouvou. Z toho vzniká nutnost hledat nové cesty k získání převahy. Jednu z možností naskytá elektronická válka. Zkušenosti z posledních let ukazují, že se těžiště v elektronické válce stále více posunuje na otázky elektronické ochrany, zvláště do oblasti využívání spektra rádiových kmitočtů a elektromagnetické koexistence.

Rozvoj elektronických systémů velení a elektronických systémů řízení bojové techniky je úzce spojen se stále omezenějšími možnostmi využití spektra rádiových kmitočtů. Prudký rozvoj radioelektroniky způsobuje, že většina úseků spektra rádiových kmitočtů musí být využívána pro prostředky různého určení, které jsou často navzájem neslučitelnými. V řadě kmitočtových pásem společně pracují vojenské radioelektronické prostředky s důležitými civilními službami (rozhlasem, televizí, radioreléovými spoji, pozemní pohyblivou službou atd.).

Státy NATO se v rámci úsilí o získání hegemonie v dané oblasti snaží dosáhnout celosvětově takového rozdělení spektra rádiových kmitočtů, které by jim dovolilo na jedné straně další plánovitý rozvoj vlastní vojenské i civilní radioelektroniky a na druhé straně co nejvíce narušilo racionální využití spektra rádiových kmitočtů i uskutečňování opatření elektromagnetické koexistence v socialistických státech.

Toto mínění potvrzuje i článek jednoho z vedoucích činitelů ozbrojených sil USA uveřejněný v americkém časopisu Signál. Autor v něm mimo jiné uvádí, „že ... zabezpečení velení a tedy i bojeschopnost soudobých armád je stále více spojeno s hromadným využitím radioelektronických prostředků. Ten kdo ovládne spektrum rádiových kmitočtů, má nejlepší předpoklady zvítězit v příští válce...“.

Poznatky z ozbrojených konfliktů ve Vietnamu a na Blízkém východě ukazují na velký význam otázek zabezpečení provozu radioelektronických prostředků a systémů velení a řízení zbraní bez vzájemného neúmyslného rušení. Tím, že byla nedostatečně při hromadném zasazení radioelektronických prostředků plánována opatření elektromagnetické koexistence, došlo v mnoha případech k úplnému narušení velení vojskům a činnosti elektronických systémů řízení zbraní (PLRV, systému vzájemného uvědomování, prostředků letecké radionavigace, spojení, průzkumu atd.), aniž byly nasazeny speciální rušící prostředky protivníka. Tyto skutečnosti se výrazně projevily zvláště v posledním egyptsko-izraelském konfliktu.

Z toho je vidět, že v současné době není již aktuální jen otázka situace po použití zbraní hromadného ničení. Stejně významná bude i situace, když při zahájení operací budou v masovém měřítku uvedeny v činnost radioelektronické prostředky a systémy, na jejichž spolehlivé činnosti závisí velení a řízení nejdůležitějších systémů bojové techniky. Vyřešení tohoto problému je důležitým úkolem, jehož úspěšné splnění může významně přispět ke zvýšení bojovosti.

I Československá lidová armáda je stále více vybavována radioelektronickými prostředky všech druhů. Tyto se staly nejen součástí velení vojskům, nýbrž i základem elektronických systémů řízení moderní bojové techniky. Toto masové využívání radioelektronických prostředků velmi komplikuje předpoklady pro vznik vzájemného rušení.

Vzájemné rušení mezi radioelektronickými prostředky snižuje efektivnost velení vojskům a spolehlivost elektronických systémů řízení bojové techniky a tím vytváří předpoklady pro neplnění bojových úkolů, na jejichž zabezpečení se tyto prostředky podílí.

Proto opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence radioelektronických prostředků, tj. předcházení vzájemnému rušení a jeho odstraňování, společně s opatřeními k ochraně před rádiovým průzkumem nepřítele a před jeho úmyslným rušením je jednou z důležitých podmínek zvýšení bojové pohotovosti vojsk. Zvláště musíme věnovat pozornost organizačním opatřením, které se uskutečňují bezprostředně ve vojscích a která jsou zaměřena na odstranění nebo snížení vzájemného rušení mezi radioelektronickými prostředky.

V pásmu operace frontu může být rozmístěno několik desítek tisíc radioelektronických prostředků. Přitom je jejich rozmístění velmi nerovnoměrné. Jestliže je v pásmu frontu průměrně 1 radioelektronický prostředek na 1 km², tak v místech velitelských stanovišť a divizí a stejně tak v blízkosti čáry dotyku může být 20–25 prostředků na 1 km² a v některých případech i více. Na velitelských stanovištích svazů může být rozmístěno 100 i více radioelektronických prostředků, z toho 50–60 krátkovlnných rádiových stanic, 25–30 velmikrátkovlnných a 30–35 radioreléových a troposférických stanic. Značný počet různých typů radioelektronických prostředků je soustředěn i v letadlech, velitelských rádiových stanicích atd. V moderních letadlech může být umístěno až 25–30 různých radioelektronických prostředků.

Zvyšování počtů radioelektronických prostředků u vojsk zvyšuje i pravděpodobnost vzájemného rušení mezi nimi a přitom i růst potřeby kmitočtů. Problém však spočívá v tom, že narůstání potřeby kmitočtů převyšuje tempo osvojování nových pásem spektra kmitočtů. Za posledních deset let vzrostla potřeba kmitočtů více než desetkrát, zatímco tempo využívání nových úseků spektra rádiových kmitočtů je podstatně pomalejší.

V pásmu 20—60 MHz je pro organizaci spojení na stupni frontu třeba asi deset tisíc kmitočtů. Počítáme-li, že je v zájmu zamezení vzájemného rušení mezi jednotlivými spoji nezbytný odstup kmitočtu 25 kHz, pak v uvedeném kmitočtovém pásmu máme pouze 1600 kmitočtů. Obdobně i v kmitočtovém pásmu 3—30 MHz převyšuje potřeba kmitočtů skutečné možnosti 3—4krát. Mnohonásobné využití těchto kmitočtů, vyplývající z jejich nedostatků, je spojeno s nezbytností provozu radioelektronických prostředků na shodných kmitočtech, což je základní příčinou vzniku vzájemného rušení. A tak můžeme pokračovat ve výčtu příčin, které mají vliv na vznik vzájemného rušení mezi radioelektronickými prostředky.

Zabezpečení elektromagnetické koexistence radioelektronických prostředků řešíme organizačními a technickými opatřeními, jak při vývoji prostředků a při jejich bojovém využití ve vojscích.

Technická opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence uskutečňujeme v etapách vývoje radioelektronických prostředků, při jejich modernizaci a využívání. Tato opatření mají zabezpečit, aby byly do výzbroje vojsk dodávány radioelektronické prostředky odolné z hlediska zabezpečení elektromagnetické koexistence. Úplného vyloučení vzájemného rušení pouze technickými opatřeními však nemůžeme dosáhnout. Proto jsou velmi důležitá organizační opatření přímo ve vojscích.

Mezi tyto základní organizační opatření především patří:

- neustálé studium, vyhodnocování a předvídání radioelektronické situace;
- promyšlené rozdělování a přidělování pracovních kmitočtů pro radioelektronické prostředky;
- zabezpečení ochranných vzdáleností mezi radioelektronickými prostředky a stanovení pracovních sektorů;
- organizace součinnosti mezi radioelektronickými prostředky podle časového rozvrhu;
- výběr a zřizování stanovišť radioelektronických prostředků s využitím terénních překážek k zamezení vyzařování energie v požadovaných směrech;
- zjišťování zdrojů vzájemného rušení a odstraňování jejich nežádoucího působení na další radioelektronické prostředky;
- kontrola dodržování nařízených druhů provozu u radioelektronických prostředků.

Zabezpečování elektromagnetické koexistence radioelektronických prostředků ve frontových a armádních operacích představuje souhrn organizačních a technických opatření, která je nezbytné koordinovat z hlediska cílů, místa a času pro jednotlivé stupně velení. Je to nepřetržitý proces spojený s řešením vzniklých situací, při nichž dochází ke vzájemnému rušení mezi nejdůležitějšími radioelektronickými prostředky.

Opatření ke snížení nebo vyloučení vzájemného rušení mezi radioelektronickými prostředky musí organizovat, plánovat a řídit vševojskové štáby, náčelníci druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb všech stupňů velení v rámci plánování a přípravy každé bojové činnosti. Přitom musíme dodržovat určité zásady, jako např.:

- odpovědnost za organizaci opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence radioelektronických prostředků mají ti funkcionáři, kteří plánují jejich bojové zasazení;

— opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence musí být v souladu se zámyslem a plánem operace;

— k odstraňování nebezpečí vzniku vzájemného rušení v průběhu operace (bojové činnosti) přijímat včas a pružně dostatečná opatření;

— utajovat přijímaná opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence před rádiovým a radiotechnickým průzkumem a ochranu před rádiovým rušením protivníka.

V oblasti elektromagnetické koexistence při plánování a v průběhu vedení operací (bojové činnosti) pro štáby budou vyplývat tyto hlavní úkoly:

— nepřetržitě shromažďovat údaje o vlastních radioelektronických prostředcích, studovat a vyhodnocovat radioelektronickou situaci s cílem vytvořit předpoklady pro přijetí takových opatření, která zabezpečí vyloučení vzájemného rušení;

— zabezpečit racionální přidělování pracovních kmitočtů pro radioelektronické prostředky podřízených vojsk a správné rozmístění prostředků v terénu v zájmu co nejefektivnějšího plnění bojových úkolů s přihlédnutím na celkovou radioelektronickou situaci v daném prostoru;

— organizovat opatření pro současné využívání radioelektronických prostředků bez vzájemného rušení uvnitř operační (bojové) sestavy a se sousedy;

— stanovit pořadí ve využívání radioelektronických prostředků různého určení, které zabezpečují velení podřízeným vojskům;

— učinit opatření k předcházení a vyloučení vzájemného rušení mezi nejdůležitějšími radioelektronickými prostředky;

— organizovat prověrky a cvičení ke zjištění, zda přijatá opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence a stanovené kmitočtové odstupy a ochranné vzdálenosti mezi radioelektronickými prostředky pro různé taktické situace jsou reálná;

— organizovat kontroly dodržování kmitočtových, výkonových a časových režimů provozu radioelektronických prostředků;

— předkládat hlášení nadřízenému štábu o zjištěných zdrojích vzájemného rušení, o přijatých opatřeních k zabezpečení elektromagnetické koexistence radioelektronických prostředků a o jejich účinnosti.

Jak vidíme za celkovou organizaci činnosti štábu v oblasti zabezpečování elektromagnetické koexistence radioelektronických prostředků jak při plánování, tak i při vedení operací (bojové činnosti) musí odpovídat náčelník štábu.

Náčelník štábu jako hlavní osoba, která řídí veškerou činnost štábu, musí organizovat a usměrňovat činnost správ a oddělení štábu i při zabezpečování elektromagnetické koexistence. Přitom musí vycházet ze stanovených bojových úkolů, z jejich důležitosti, pořadí jejich plnění a z nezbytnosti využití jednotlivých radioelektronických prostředků pro tyto úkoly. Musí stanovit prostory, časové lhůty a uskupení vojsk, kterým je třeba při organizaci a uskutečňování opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence věnovat zvláštní pozornost.

Vlastní koordinaci opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence při plánování a vedení operací je nutné, aby ve štábech svazů (svazků) organizovala operační správa (oddělení) v součinnosti s oddělením (skupinou), které bezprostředně odpovídá za zabezpečení elektromagnetické koexistence.

Orgány vševojskového štábu při plánování a realizaci opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence budou plnit především tyto úkoly:

- při přípravě rozhodnutí velitele svazu (svazku) navrhnout operační (bojovou) sestavu svazu (svazku) tak, aby odpovídala požadavkům zabezpečení elektromagnetické koexistence;

- určovat nejdůležitější stupně velení a prvky operační (bojové) sestavy v jednotlivých fázích operace (bojové činnosti), v nichž je nezbytné zabezpečit spolehlivý provoz radioelektronických prostředků;

- určovat pořadí jednotlivých svazků (útvárů) při používání nejdůležitějších typů radioelektronických prostředků v operaci (boji);

- rozpracovat rozhodnutí náčelníka štábu v oblasti zabezpečení elektromagnetické koexistence a ve formě nařízení je vydat podřízeným štábům a vojskům;

- organizovat plnění opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence přímo ve vojscích;

- kontrolovat dodržování přidělených kmitočtů, stanovených zásad režimů provozu a dočasných zákazů nebo omezení v použití radioelektronických prostředků;

- zjišťovat zdroje vzájemného narušení, analyzovat příčiny vzniku vzájemného rušení a přijímat opatření k jeho vyloučení nebo snížení.

Náčelníci druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb musí v zájmu zabezpečení elektromagnetické koexistence vlastních radioelektronických prostředků respektovat pokyny orgána štábu pro elektromagnetickou koexistenci. Přesně a včas plnit nařízení náčelníka štábu v oblasti elektromagnetické koexistence u svých podřízených svazků a útvárů. K tomu zpracovat a vydat pokyny a nařízení pro podřízená vojska.

Opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence musí odpovídat celkovému zámyslu operace (boje), musí přihlížet ke zvláštnostem použití jednotlivých druhů vojsk v operaci (boji) a k typům radioelektronických prostředků. Metodika řešení uvedených otázek musí odpovídat celkové metodice činnosti štábu při plánování a řízení operací a bojové činnosti.

V souladu s odpovědností jednotlivých stupňů velení určený orgán vševojskového štábu koordinuje všechna opatření přijímaná k zabezpečení elektromagnetické koexistence radioelektronických prostředků u podřízených vojsk a mezi druhy vojsk. Přitom úzce spolupracuje se správami, odděleními a skupinami druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb.

V metodice činnosti je vhodné dodržet tyto zásady:

1. V souladu s pokyny náčelníka štábu stanovit nejdůležitější svazky, útvary v jednotlivých fázích operace (bojové činnosti), u nichž je třeba přednostně zabezpečit spolehlivý provoz radioelektronických prostředků.

2. Podle údajů o radioelektronických prostředcích sestavit souhrnný přehled potenciálně neslučitelných radioelektronických prostředků s ohledem na plánované varianty jejich společného bojového zasazení. Možnou formu přehledu — viz **tabulku 1**.

**POTENCIÁLNĚ NESLUČITELNÉ RADIOELEKTRONICKÉ
PROSTŘEDKY**

Druh vojska	Typy rušených radioelektronických prostředků	Radioelektronické prostředky – potenciální zdroje vzájemného rušení	
		typy	uživatel
Pozemní vojsko	P-12M	R-824, SPS-5, televizní vysílače	Letectvo ministerstva spoju
Letectvo	P-21M	SNAR-2A, RPK-1	Pozemní vojsko
Vojsko PVOS			

3. Za spolupráce specialistů druhů vojsk, vyčleněných pro řešení elektromagnetické koexistence, určit nejdůležitější radioelektronické prostředky, jejichž provoz je nezbytně přednostně zabezpečit. Tyto prostředky a zdroje vzájemného rušení zakreslit na pracovní mapu (viz **obr. 1**).

4. Vyhodnotit možnost současného provozu nejdůležitějších prostředků a pro ně nejnebezpečnějších zdrojů vzájemného rušení.

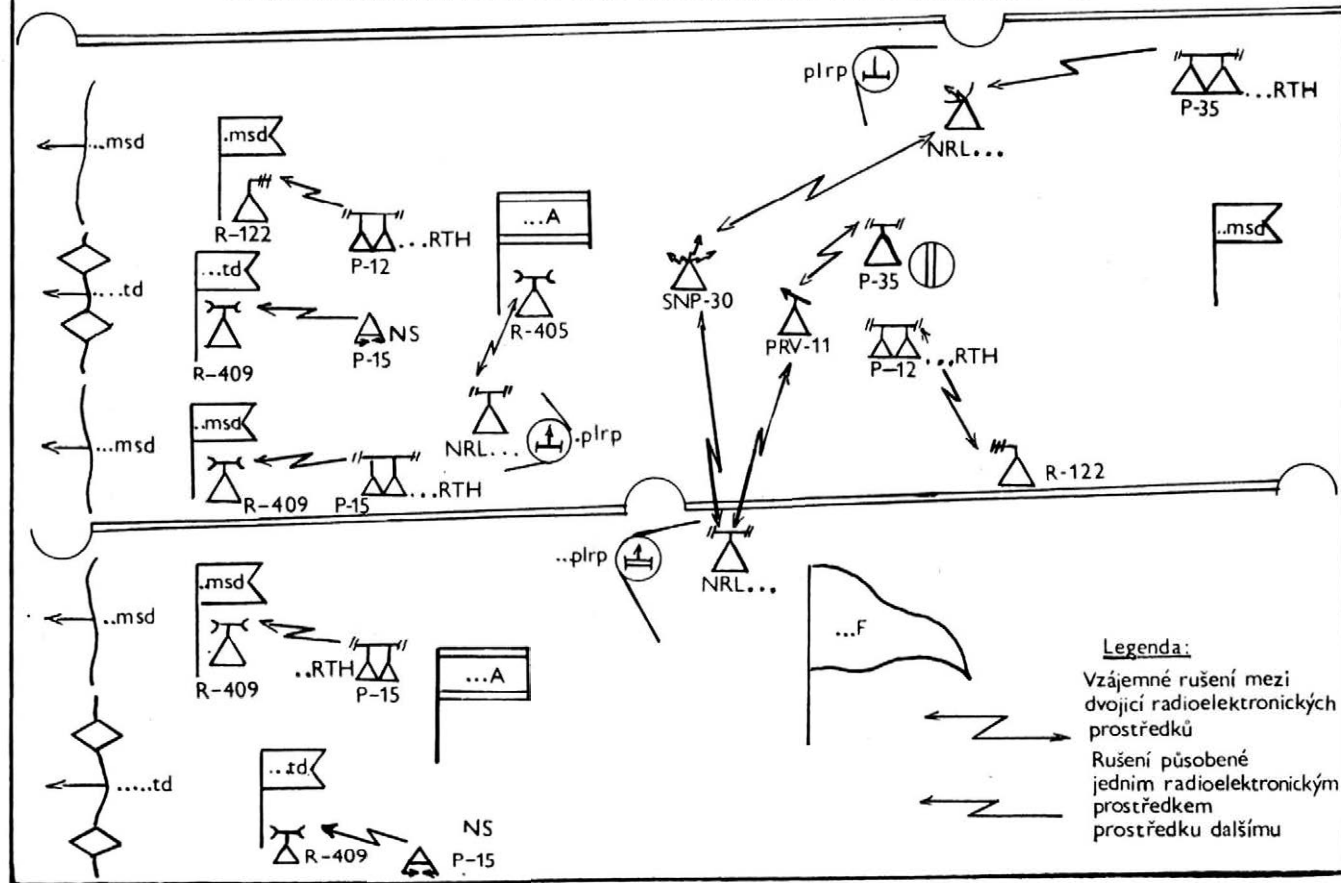
5. Porovnat druhy vojsk (svazky, útvary) předběžně plánované podmínky bojového zasazení zbývajících neslučitelných radioelektronických prostředků (pracovní kmitočty, dobu a režimy provozu z hlediska donosnosti, vzájemné vzdálenosti mezi prostředky) se stanovenými normami kmitočtových odstupů a ochranných vzdáleností. Na základě tohoto porovnání stanovit dvojice těch radioelektronických prostředků, u kterých uvedené normy nejsou splněny a u kterých je nezbytné vypracovat opatření, jež zabezpečí jejich společný provoz bez vzájemného rušení. Výsledky rozboru radioelektronické situace sepíšeme ve formě tabulky (možný vzor — viz **tabulku 2**).

6. U ostatních potenciálně neslučitelných radioelektronických prostředků vyhodnotíme možné důsledky rušení, působené nejdůležitějším radioelektronickým prostředkům, a na základě toho zpracujeme příslušné návrhy k vyloučení vzájemného rušení.

7. V součinnosti s představiteli správ (oddělení) druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb stanovíme možná opatření, která mohou zabezpečit druhy vojsk např.:

- změna pracovních kmitočtů;
- úprava vzdáleností mezi radioelektronickými prostředky, vyhledáním nových stanovišť nebo změnou osy přesunu (letu);
- změna vyzařovacího (přijímacího) sektoru;
- provoz radioelektronických prostředků stanovit ve střídavých časových relacích;

SCHEMA ROZMÍSTĚNÍ POTENCIÁLNĚ NESLUČITELNÝCH RADIOELEKTRONICKÝCH PROSTŘEDKŮ

Obr.1

VÝSLEDKY ROZBORU RADIOELEKTRONICKÉ SITUACE

Radioelektronické prostředky – rušené objekty						Radioelektronické prostředky – zdroje vzájemného rušení					Výsledky vyhodnocení podmínek elektromagnetické koexistence					Opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence radioelektronických prostředků
Pořadové číslo	Typ prostředku	Příslušnost	Kmitočet přijímače (MHz)	Doba provozu	Stanovený sektor (směr) provozu (ve stupních)	Typ prostředku	Příslušnost	Kmitočet vysílače (MHz)	Doba provozu	Stanovený sektor (směr) provozu (ve stupních)	Z hlediska překrytí doby provozu	Z hlediska kmitočtů	Z hlediska vzájemné polohy látek směrového diagramu antény	Z hlediska vzdálenosti $R_{skut.}$ (v km)	Závěry	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
1	SNR-75 V	plrp S-75	$f_1 - \dots$	v období činnosti letectva	220-320	PRV-11	RLP 102	$f_1 - \dots$	v období činnosti letectva	210-300	ano	nejdou shodné	HB	20 30	neslučitelné	zákaz provozu PRV-11 v sektoru 180°-210°
2	RPK-1	plp	$f_1 - \dots$	v období činnosti letectva	220-360	P-35	RLP 101	$f_1 - \dots$	nepřetržitě	0-360	ano	nejdou shodné	BB	20 25	neslučitelné	vypnout vysílač nízkého paprsku P-35
3	DRLS-	letišťe	$f_6 - \dots$	nepřetržitě	0-360	P-15	RLP 102	$f_6 - \dots$	nepřetržitě	0-360	ano	shodné	HH	10 15	neslučitelné	stanoviště RLP 102 vybrat ne blíže než 15 km od letišťe
4	R-409A RDM12	VS divize	$f_{10} + f_{14}$	nepřetržitě	30-150	R-824	stanoviště navedení stíhacího letectva	$f_{10} - \dots$	letecký boj	0-360	ano	shodné	BB	10 30	neslučitelné	u RDM12 změnit kmitočet f_{10}
5	P-12M	RLP	$f_{17} + f_{80}$	nepřetržitě	0-360	R-122 M2	VS divize	$f_{11} + f_{80}$	nepřetržitě	30 150	ano	nejdou shodné	BH	5 18	neslučitelné	u R-122 M2 zakázat kmitočty: $1/3 f_{17} \div 20 \pm 0,24$ MHz

**OPATŘENÍ K ZABEZPEČENÍ ELEKTROMAGNETICKÉ KOEXISTENCE
RADIOELEKTRONICKÝCH PROSTŘEDKŮ**

Cíl: Zabezpečit spolehlivé velení vojskům a zbraňovým systémům vyloučením vzájemného rušení mezi radioelektronickými prostředky v pásmu operace 2. F

(varianta)

Řešené otázky	Nejdůležitější objekty, které mohou být rušeny		Zdroje vzájemného rušení		Předpokládané snížení efektivity provozu radioelektronických prostředků v důsledku vzájemného rušení	Opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence	Kdo je odpovědný za plnění opatření
	svazky, útvary	typy radio-lokačních prostředků	svazky, útvary	typy radio-lokačních prostředků			
1	2	3	4	5	6	7	8

- zákaz provozu rušícího radioelektronického prostředku ve stanovených časech nebo na určeném kmitočtu (kmitočtech);
- využití jiných typů radioelektronických prostředků pro plnění uloženého úkolu apod.

Při stanovení jednotlivých opatření bereme v úvahu možnost jejich realizace a jak přispějí ke splnění úkolů.

8. Připravíme návrhy na zabezpečení elektromagnetické koexistence radioelektronických prostředků pro náčelníka štábu, které by měly obsahovat:

- období a prostory bojové činnosti, ve kterých mohou vzniknout nejnebezpečnější situace, kdy může dojít ke vzájemnému rušení;
- svazky a útvary, které mají nejdůležitější radioelektronické prostředky, potenciální objekty a zdroje vzájemného rušení a možné následky vzájemného rušení;
- návrhy na omezení provozu (činnosti) jednotlivých skupin radioelektronických prostředků, aby se zamezilo vzájemnému rušení.

Na základě pokynů náčelníka štábu zpracujeme dokument „Opatření k zabezpečení elektromagnetické koexistence radioelektronických prostředků“ (možnou formu — viz **tabulku 3**).

Teorie hluboké operace a tendence jejího rozvoje

*Redakčně zpracovaný a zkrácený článek plukovníka L. I. Vo-
lošina, kandidáta vojenských věd, uveřejněný v sovětském ča-
sopise „VOJENNAJA MYSL“ čís. 8/1978.*

Koncem dvacátých let rozpracovala sovětská vojenská věda obecnou teorii operací, která zahrnovala otázky operačního použití všech, v té době existujících druhů pozemních vojsk a letectva. Nejvýznamnějším výsledkem sovětského vojenskoteoretického myšlení v období mezi dvěma světovými válkami bylo rozpracování teorie hluboké operace.

Sovětská vojenská věda, s přihlédnutím k výsledkům v rozvoji výzbroje a bojové techniky armád hlavních kapitalistických států a k perspektivám přezbrojení Rudé armády, dala vypracováním teorie hluboké operace návod na řešení problému prudkého a rozhodného rozvíjení útoku do operační hloubky.

Byla to principiálně nová teorie vedení útočné operace, která umožňovala upustit od způsobů pomalého a postupného překonávání obranných postavení nepřítele a přejít k rozhodnějším a manévrovějším formám ozbrojeného zápasu.

Problém rozhodného a hlubokého rozvíjení operací nebyl řešen izolovaně, ale v těsné vzájemné spojitosti s rozpracováním takových vzniklých problémů, jako např. organizační struktura vojsk, jejich technické vybavení a příprava určení charakteru budoucí války, operace a boje.

Sovětská vojenská věda charakterizovala budoucí válku jako ozbrojený zápas mohutných armád, ve kterém budou sledovat bojující strany rozhodné cíle, tj. úplné zničení nepřítele. Předpokládala,

že válka bude mít široký prostorový rozmach a bude charakterizována velkým výpětím sil. Bude trvat dlouho a bude se skládat z celé řady operací strategického významu.

Vznik nových druhů výzbroje a bojové techniky, vytvoření masových a dobře připravených armád značně zvýšily možnosti obrany. Spojení mohutných prostředků boje s přirozenými překážkami, opevněnými objekty a ženíjnými zátarasy umožnilo vojskům vytvářet souvislou obranu a nejen pevně držet obsazené čáry a prostory, ale také působit nepříteli značné ztráty. V těchto podmínkách musel útočník správně řešit problém průlomu obrany nepřítele a rozvíjení útoku do hloubky.

Sovětská vojenská věda počítala s tím, že k řešení takových složitých úkolů je nutné vést mohutné údery do celé hloubky operační sestavy obrany nepřítele. Bylo to možné uskutečnit jen vojsky, členěnými do hloubky, těsnou součinností mezi nimi, spojením vlastní činnosti s údery dělostřelectva a letectva na objekty nepřítele v hloubce obrany a vysazením vzduš-

ných výsadek. Tato forma bojové činnosti byla pojmenována **hlubokou operací**.

Základem jejího rozpracování byl především rozvoj mohutných a pohyblivých prostředků boje, zdokonalování (na základě dodávek nových druhů zbraní a bojové techniky vojskům) organizační struktury svazků a operačních svazů. Ty byly schopny nejen umlčovat a prolamovat nepřátelskou obranu do celé taktické hloubky, působit na jeho bližší zálohy, ale i rozvíjet taktický úspěch v operační.

Hluboká operace zahrnovala několik období:

- průlom taktické hloubky obrany;
- rozvíjení taktického úspěchu v operační;
- rozvíjení operačního úspěchu.

Hlavní zvláštností průlomu v hluboké operaci bylo působení na nepřítele do značné hloubky, současně umlčování, ničení, poutání, obklíčování a úplné ničení jeho hlavního uskupení. Obranu prolamovala pěchota v součinnosti s dělostřelctvem, tanky a letectvem. Současně ničily bojové sestavy nepřítele do celé jejich hloubky. Překvapivým, hlubokým a mohutným úderem prolamovala vojska obranu a po vytvoření mezery v ní se snažila vyjít do operační hloubky. Při tom součinnost vojsk byla organizována a udržována ve prospěch pěchoty.

K dalšímu rozvíjení úspěchu útoku a zvýšení manévrovosti bojové činnosti byla zasazována rychlá vojska a vysazovány taktické vzdušné výsadky. V sestavě druhých sledů armád a frontů proto měly být mechanizované nebo jezdecko-mechanizované svazky jako tzv. rychlé skupiny vojsk. Rychlé skupiny byly považovány za jednu z nejdůležitějších prvků sestavy vojsk armády a frontu a rozhodujícím prostředkem, na kterém závisela hloubka a rozmach operace, i vysoká tempa jejího vedení.

Hluboká operace vyžadovala i hlubokou sestavu vojsk armády a frontu. **Operační sestava úderného uskupení** zahrnovala:

- sled průlomu,
- sled rozvíjení průlomu (rychlá vojska),
- leteckou skupinu,
- skupinu vzdušných výsadkových vojsk.

Úderné armády, dokonale vybavené bojovou technikou, dopravními a spojovací-

mi prostředky, měly být používány na hlavním směru.

Za důležitou podmínku dosažení úspěchu hluboké operace bylo dále považováno vybojování nadvlády ve vzduchu, zabránění přísunu nepřátelských záloh do prostoru bojové činnosti a materiálních prostředků vojskům v obraně.

Při plnění těchto úkolů mělo zvláštní úlohu letectvo. Údery na odcházejícího nepřítele, mosty a přepravy, obranná zařízení na mezilehlých postaveních, přísunované zálohy z hloubky a v prostorech soustředění napomáhalo k dosažení vysokých temp útoku, nedovolovalo nepříteli odpoutat se od pronásledujících svazků, deorganizovalo jeho sestavy a bránilo přísunu čerstvých sil do prostoru bojové činnosti. To mělo za následek zničení nepřítele po částech.

Teorie hluboké útočné operace nastolila **nový způsob bojové činnosti**. Jeho podstatou bylo spojení úsilí, takticky rozdělených: sledu průlomu, sledu rozvíjení průlomu, úderných poutajících a dalších skupin do jednoho úderného mechanismu, který zabezpečoval zničení a rozbití nepřítele v celé jeho operační hloubce.

Na základě manévrového charakteru útočných operací byly stanoveny i odpovídající formy manévru:

- čelní úder,
- úder na sbíhavých směrech,
- kombinovaný úder (řada dílčích úderů různé síly na široké frontě),
- obejítí,
- obklíčení.

Teorie, tím že uznávala prioritu útoku, věnovala určitou pozornost i rozvoji taktických operačních forem obrany. Obrana byla hodnocena jako způsob činnosti, používaný s cílem šetřit síly, získat čas, změnit poměr sil a prostředků ve svůj prospěch. Měla úlohu nástroje v operačním zabezpečení a přípravě útoku.

Rozpracování **základů teorie hluboké operace**, která předpokládala současně umlčení obrany nepřítele a vedení hlubokých ničivých úderů na všechny prvky operační sestavy jeho vojsk (tím byly vytvořeny podmínky k rozhodnému rozvíjení útoku do velké hloubky a přerůstání taktického úspěchu v operační), bylo kvalitativně novým obdobím rozvoje sovětského vojenského umění, jeho významným výsledkem. Poprvé byla postřehnuta tendence narůstání rozmachu budoucích operací, zvýšení pohyblivosti manévrovosti vojsk.

Hlavní zásady teorie hluboké operace a boje našly **praktické uplatnění a další rozvinutí v operacích Velké vlastenecké války.**

Rozvoj umění průlomu probíhal v podmínkách neustálého zdokonalování nepřátelské obrany. Od počátku léta 1943 až do konce války byla nepřátelská obrana charakterizována vysokou pevností a houževnatostí vojsk, aktivností a manévrovostí bojové činnosti. Průlom takové obrany vyžadoval vysoké umění sovětského vedení a vojsk. V těchto podmínkách mělo velký význam určení nejdůležitějších **metod průlomu obrany a forem operačního manévru.**

V závislosti na zámyslu operace byly používány:

- čelní úder k hlubokému průlomu obrany a rozdělení protistojícího uskupení vojsk;

- čelní úder s následujícím obchvatem a obejítím uskupení nepřítele k jeho obklíčení samostatně nebo v součinnosti se sousedy;

- čelní údery k rozdělení uskupení a jeho ničení po částech.

Obránce byl vystaven současnému mohutnému palebnému působení a úderům letectva do celé hloubky jeho sestavy. S největší intenzitou byl nepřítel ničen (umlčován) v první pásmu obrany. Po dělostřelecké a letecké přípravě zahájily útok střelecké útvary a svazky. V bojových sestavách střeleckých jednotek působily tanky přímé podpory pěchoty a samohybná děla.

Útok byl nepřetržitě podporován palbou dělostřelce a údery letectva. Letectvo a dalekonosné dělostřelcevo ničily zálohy nepřítele v taktické a operační hloubce, zabráňovaly jejich manévru a dezorganizovaly jejich činnost. V těsném spojení palby a úderů byla rychle prolomována obrana.

V úseku průlomu bylo soustředováno více než 50 % střeleckých svazků, 60 až 80 % dělostřelce a minometů, 80 až 100 % tanků a letectva. To zabezpečovalo vytvoření potřebné převahy nad nepřítelem.

K rozvíjení úspěchu byly zasazovány rychlé skupiny armád a frontů (tankové armády, tankové, mechanizované a jezdecké sbory, jezdecko-mechanizované skupiny), které přenášely bojovou činnost do operační hloubky. Dosažení prudkého průlomu obrany a vysokého tempa útoku bylo zabezpečováno vedením mohutných úderů na úzkých úsecích fronty s následujícím rozšířením průlomu do boků a jeho neustálým rozvíjením do hloubky.

Větší palebná síla, manévrovost a úderná síla pozemních vojsk zabezpečovaly úspěch průlomu připravené obrany v poměrně vysokém tempu a do velké hloubky.

K udržení převahy nad nepřítelem a narůstání úsilí v průběhu operace byla neustále zdokonalována **operační sestava vojsk.** Např. v prvním období války měly fronty operační sestavy většinou v jednom sledu, slabé zálohy a nedostatky letectva. Od poloviny roku 1943 vytvářely fronty již silnější první a druhé sledy, mohutné sledy rozvíjení úspěchu (rychlé skupiny armád a frontů) a značné zálohy všech druhů vojsk.

Hluboké operační sestavy vojsk a v souvislosti s tím také rozvíjení operace do velké hloubky a ve vysokém tempu napomáhalo neustálé zvyšování množství a zdokonalování kvality bojové techniky, kterou byla vybavována vojska, zdokonalování způsobů jejího používání.

Dělostřelecko bylo hlavním prostředkem palebného ničení nepřítele. Růst jeho úlohy byl nerozlučně spjat s uměním jeho soustřeďování na zvolených směrech. Rozpracování teorie a praxe **dělostřeleckého útoku** vycházela z teorie hluboké operace. Spolehlivé umlčení obrany v období dělostřelecké přípravy do velké hloubky, nepřetržitá dělostřelecká podpora útoku a dělostřelecký doprovod útoku vojsk v hloubce změnila útok v jeden proces postupu vojsk za neustálé palby dělostřelce.

Dalším rozvinutím zásad teorie hluboké operace byl také **letecký útok.** Od nepravdělných úderů nevelkých skupin letounů došlo k nepřetržitě činnosti značných sil letectva v těsné součinnosti s pozemními vojsky.

Dosažení cílů operace bylo do značné míry podmíněno **včasným narůstáním úsilí** vlastních vojsk, zvláště tankových svazků a svazů. Jedním z nejdůležitějších problémů při řešení tohoto úkolu bylo určení doby a způsobu zasazení tankových armád, které tvořily hlavní údernou sílu frontů, do sražení.

Jejich zasazení do sražení bylo účelné po průlomu taktické obrany. Zkušenosti ovšem potvrdily, že vševojskové armády prvního sledu frontu v řadě případů nebyly schopny prolomit obranu ve vysokém tempu. Proto, aby nepřítel nemohl přisunout zálohy, obsadit připravené čáry v hloubce a tím podstatně ovlivnit průběh frontové operace, první sledy tankových armád byly zasazovány k dokončení průlomu taktické hloubky obrany. Tankové armády byly zpravidla zasazovány po průlomu taktické hloubky obrany nepřítele.

Toto bylo podmíněno především **zvýšením úderné síly vševojskových armád** — prvního sledu frontu. Byly zesilovány velkým množstvím dělostřelectva, tanky přímé podpory pěchoty, samostatnými tankovými a mechanizovanými sbory. To umožňovalo úspěšně prolamovat obranu nepřítele. V těchto podmínkách byly tankové armády zasazovány do sražení v operační hloubce, což zabezpečovalo výhodné podmínky k rozvíjení útoku ve vysokém tempu a k dosažení konečných cílů operace.

Bereme-li v úvahu, že v řadě operací byly tankové armády s úspěchem používány v sestavě prvního sledu k průlomu obrany na samostatných směrech, potom můžeme říci, že v letech Velké vlastenecké války sovětské velení řešilo úplně nový problém operačního umění, tj. přípravu a vedení útočné operace tankové armády.

Zkušenosti, získané z organizace a vedení takových operací, jsou velmi cenné pro operační přípravu tankových a vševojskových svazků a jejich štábů i v současných podmínkách.

Rychlé prolomení nepřátelské obrany vytvářelo výhodné podmínky pro rychlé pronásledování, používání rozhodných forem manévru v operační hloubce ke zničení operačních záloh, k překonání mezilehlých postavení, vodních překážek z chodu, odříznutí ústupových cest a obklíčení mohutných uskupení nepřítele.

Obklíčení a zničení mohutných uskupení bylo hlavní formou vedení útočné činnosti sovětských vojsk. Teorie hluboké operace byla obohacena praxí obklíčení a zničení nepřítele silami jednoho nebo několika frontů. Sovětská vojska obklíčila nepřítele jak v taktické a bližší operační hloubce, tak také ve velké operační hloubce.

Sovětské operační umění bylo dále obohaceno praxí **organizace a vedení postupných frontových a armádních útočných operací**. Dokončení jedné útočné operace ve většině případů vytvářelo podmínky k vedení další operace bez přestávky. To mu značně napomáhalo tvrdě a nepřetržitě velení vojskům v průběhu celé ope-

race. Včasné získání a vyhodnocení zpráv ve štábech všech stupňů, zvláště v podmínkách rychlé změny situace, výrazného manévrového charakteru bojové činnosti vojsk zejména rychlých, umožňovalo velení frontu (armády) přijmout vhodné rozhodnutí a dovedně je prosadit do života.

Nejdůležitějším ukazatelem růstu umění přípravy a vedení frontových a armádních útočných operací v letech války bylo neustálé zvětšování jejich rozmachu.

Ve třetím období války byly frontové operace vedeny do hloubky 400—600 km se středním tempem 25—30 km i více za den; armádní do hloubky 100—180 km. Tyto údaje značně převyšovaly normy, rozpracované na základě teorie hluboké operace v předválečných letech. Zvětšení rozmachu operace bylo důsledkem růstu množství bojové techniky, použité v operacích, neustálého růstu mohutnosti palby, hromadného používání tankových a mechanizovaných vojsk, neustálého zdokonaňování bojového mistrovství vojsk a štábů a jejich umění vést manévrovou činnost.

Sovětské operační umění ve Velké vlastenecké válce prokázalo, že je nejpokrokovějším uměním té doby. Překonalo umění přípravy a vedení operací německým fašistickým velením. Teorie hluboké útočné operace, rozpracovaná sovětskou vojenskou vědou před válkou, našla své použití v mnohých operacích sovětských ozbrojených sil.

Mezi nejdůležitější výsledky sovětského vojenského umění můžeme s plnou odpovědností zařadit rozpracování a úspěšné praktické uskutečnění **nové formy strategického útoku — operace skupiny frontů**, vedené k dosažení určených strategických cílů sladěným úsilím několika frontů společně se svazy a svazky dalších druhů ozbrojených sil.

Toto bylo zcela novým jevem ve vojenském umění.

Velká vlastenecká válka značně pozměnila teorii hluboké operace. Ponechala obecnou myšlenku, avšak zásadně změnila obsah vytváření úderných uskupení a operačních sestav vojsk, organizace průlomu nepřátelské obrany a rozvíjení útoku.

Všechny prostředky ozbrojeného zápasu pokračovaly v poválečném období v rychlém zdokonaňování a v potřebném množství se dostávaly k vojskům.

Teorie útočného boje a operace v prv-

ních poválečných letech byla rozvíjena na základě získaných zkušeností, avšak na nové technické základně. Byly v ní zachovány tytéž charakteristické rysy útoku. Vznikly však dokonalejší způsoby jeho vedení.

Sovětská vojenská teorie počítala s tím, že útočná operace frontu (armády) může být zahájena v podmínkách:

- průlomu připravené obrany, opevněného prostoru a spěšně zaujaté obrany;
- střetného sražení.

Útočné operace s průlomem připravené obrany nepřítele byly považovány za nejtypičtější druh operace a nejsložitější druh útočné činnosti. Spočívaly ve vytvoření mezery v obraně nepřítele zničením jeho živé síly, bojové techniky a obsazením opevněných prostorů do celé taktické hloubky se současným rozšířením průlomu do boků a jeho dalším rozvíjením do hloubky. Jen po prolomení taktické hloubky obrany nepřítele a zničení bližších operačních záloh získala vojska dostatek volnosti pro svou činnost k rozvíjení úspěchu, rozdělení a obklíčení uskupení nepřítele.

Nezávisle na podmínkách zahájení útočné operace, její základ tvořilo obklíčení nepřítele s jeho současným zničením. Jen rozhodný útok s obklíčením mohutných uskupení nepřítele vede k jeho zničení a zajetí. Vytváří podmínky k rychlému ovládnutí strategických nebo operačních objektů a prostorů.

K úspěšnému uskutečnění průlomu na zvolených směrech bylo zapotřebí hromadné použití všech druhů bojové techniky, zvláště dělostřelectva a tanků, současně ničení nepřítele do celé hloubky jeho operační sestavy.

Počítalo se s tím, že kvalitativní ukazatele sil a prostředků, které byly používány v minulé válce k vedení mohutných útočných operací, neztratily na svém významu. Požadovalo se, aby uskupení, vytvářené k vedení úderů, měla takovou sílu, která by byla schopna překonat jakýkoli odpor nepřítele, zabezpečit zničení jeho přisunovaných záloh a úspěšné vyjít vojsk do celé hloubky operace. Průměrná taktická hustota sil a prostředků na 1 km úseku průlomu byla stanovena v:

- pěchotě 3—4 prapory,
- dělech a minometech (bez protitankového dělostřelectva) na dobu dělostřelecké přípravy 180—220,
- tancích přímé podpory pěchoty a samohybných dělech 25—30 (pro svazky prvních sledů),
- ženijních rotách 4—6.

Za charakteristické rysy útočné operace byly považovány: rozhodnost cílů; účast velkého množství pozemních vojsk vybavených různou bojovou technikou, mohutných sil letectva, vzdušných výsadko-

vých vojsk; velký prostorový rozmach, intenzita a nepetržitost bojové činnosti a rovněž její vysoká manévrovost.

Celkově sovětské vojenské teoretické myšlení po válce správně určovalo charakter útoku v bojové činnosti bez použití jaderných zbraní. Útok byl zkoumán v klasické formě průlomu připravené obrany, po vytvoření strategické fronty té či oné strany, kdy všechny nebo hlavní část ozbrojených sil byly již rozvinuty a mohou být použity k vedení operací. V dalším, kdy armáda byla vyzbrojena jadernými zbraněmi, byly tyto zásady upřesňovány.

Jaderné zbraně byly považovány za hlavní prostředek ničení nepřítele (jeho jaderných prostředků, uskupení vojsk, letectva a dalších důležitých objektů). Úkol dokončit zničení uskupení nepřítele měla plnit pozemní vojska.

V teorii útočné operace převažovala snaha přihlídnout ke zkušenostem Velké vlastenecké války a uplatňovat je na podmínky jaderné války.

Široké vybavení druhů ozbrojených sil raketovými jadernými zbraněmi v pozdější době změnilo jejich úlohu.

V té době byla věnována hlavní pozornost problematice **přípravy a vedení útočných operací v podmínkách použití jaderných zbraní**. Obecné zásady teorie hluboké operace, které se týkaly charakteru útočných operací, jejich cílů, prostorového rozmachu, způsobu přípravy, vedení zabezpečení a využití sil i prostředků v útoku, byly dále rozvíjeny.

Použití jaderných zbraní a značné zvýšení pohyblivosti a bojové síly měly za následek, že útočné operace byly manévrovější, dynamičtější a rozhodnější, zvětlil se jejich prostorový rozmach a zkrátila se doba jejich trvání. V armádách kapitalistických států existovaly názory, že útok v důsledku nesouvislé fronty bude veden na samostatných směrech, ve značném odtržení nebojeschopnějších operačních uskupení, především tankových, od hlavních sil.

Na rozhodující význam nabývají hromadné jaderné údery, manévry sil a prostředků po frontě a do hloubky a rozhodná činnost vojsk vzápětí po jaderných úderech. Útočná činnost se bude vyznačovat úporným bojem o získání a udržení iniciativy, různorodostí používaných způsobů ničení nepřítele v podmínkách silného radioaktivního zamoření, záplav a rozrušení.

Přesto však, bez ohledu na rozhodující úlohu jaderných zbraní v operacích, úspěchu může být dosaženo jen **společným úsilím všech druhů pozemních vojsk v sou-**

činnosti s útvary a svazky jiných druhů ozbrojených sil. Nově byl řešen problém vedení hlubokých úderů. Zvětšení hloubky operační sestavy obrany nepřítele a rozmístění nejdůležitějších objektů ve velké vzdálenosti od čáry dotyku měly za následek nutné zvětšení hloubky úderů vojsk v útoku. Zvýšená palebná síla, značný dosah prostředků ničení, jejich vysoká mobilita a úderná síla umožnily zabezpečit vedení útoku do značné hloubky a ve vysokém tempu. Vznikla možnost současného ničení všech objektů nepřítele v operační hloubce jadernými zbraněmi a využívání jejich výsledků pozemními vojsky a vzdušnými výsadbami.

Útočná operace měla tvořit souhrn sladěných sražení podle cílů, místa, času a bojů, vedených pozemními vojsky a letectvem v součinnosti s vojsky jiných druhů ozbrojených sil na určitém území. Činnost vojsk měla být vedena na základě jednoho zámýslu a směřovat k rychlému zničení uskupení nepřítele.

Útočná operace mohla zahrnovat první a následující operace vojsk prvního sledu; přesun, zasazení vojsk druhého sledu do sražení a operace; bojovou činnost letectva, útvary a svazků druhů vojsk a speciálních vojsk a záloh. Nejdůležitější součástí této operace v podmínkách použití jaderných zbraní byly první a další jaderné úder.

Dále byla rozvinuta **problematika operační sestavy vojsk v útočné operaci.** Zahrnovala nejen první a druhý sled, ale také uskupení druhů vojsk a druhů ozbrojených sil, dále zálohy všech druhů.

K rychlému zničení protistojících uskupení nepřítele a rozhodnému vyjití do operační hloubky se považovalo za správné mít silný první sled, který by zahrnoval většinu sil a prostředků.

Druhý sled byl předurčen k:

- narůstání úsilí vojsk a rozvíjení úspěchu prvního sledu na hlavním směru;
- nahrazení některých útvarů a svazků prvního sledu, které měly velké ztráty;
- vedení úderů na nových směrech;
- zničení záloh a odrážení protiúderů (protiztečí) nepřítele;
- dokončení zničení nepřítele, který zůstal na bocích a v týlu vojsk v útoku;
- plnění celé řady dalších úkolů.

V závislosti na vzniklé situaci mohla operační sestava zahrnovat druhý sled nebo zálohu, nebo oba prvky současně.

Základem jakéhokoli způsobu útočné operace mělo být **sladění jaderných úderů s rozhodným útokem vojsk.** V armádách

kapitalistických států panoval názor, že rozhodné zničení nepřítele může být dosaženo vedením jaderných úderů a rozhodným útokem vojsk na nejkratších směrech, což by umožňovalo rozdělení vojsk v obraně a jejich zničení po částech.

Více pozornosti bylo věnováno také **zdůvodnění volbě směru hlavního úderu,** který v podmínkách jaderné války může být veden nejen na slabá, ale i na silná místa obrany. Zvolený směr měl zabezpečit výhodné podmínky k zasazení vlastních vojsk do sražení, účinné použití prostředků ničení, rychlé zničení obrany nepřítele, odolnosti jeho hlavních uskupení a včasné splnění stanovených úkolů.

Základem plánování, organizace a vedení útočných operací byly tyto principy:

- vytvoření převahy nad nepřítelem na hlavním směru;
- předejití nepřítele při vedení jaderných úderů a v rozvinování vojsk;
- zabezpečení spolehlivého zničení celého uskupení vojsk v obraně;
- rozhodný útok do hloubky a rozšíření průlomu do boků;
- neustálé narůstání úsilí na nejdůležitějších směrech;
- široký manévr silami a prostředky;
- rozčlenění vojsk nepřítele a jejich ničení po částech.

Nebude-li existovat souvislá obrana, vznikne po vytvoření mezery v operační sestavě nepřítele možnost již při zahájení operace postupovat v proudech a ve vysokém tempu. K rozhodnému postupu do operační hloubky bude nutné využívat především tanková vojska prvního sledu, dále i uskupení druhého sledu.

Značná pozornost byla věnována otázce **zvýšení tempa útoku.**

Předpokládalo se, že k dosažení vysokého tempa v podmínkách jaderné války je potřebná řada operačně taktických opatření. Mezi ně patří:

- způsobit nepříteli rozhodující ztráty jadernými zbraněmi;
- včas a účinně využít výsledků těchto úderů;
- zvolit nejvýhodnější formy použití vojsk a způsobů plnění operačně taktických úkolů;
- dosáhnout převahy v pohyblivosti v průběhu operace;
- dovedně organizovat všechny druhy zabezpečení.

Ke zvýšení tempa útoku se předpokládalo široké využití předem stanovených odřadů, vzdušných výsadb, silných tankových

uskupení, měly manévr a včasné narůstání úsilí. Přitom zvláštní úlohu mělo překvapení a předejití nepřítele ve vedení úderů.

V teorii útočné operace se dále rozvíjely otázky **boje s protitankovými prostředky a zabezpečení nepřetržitosti velení**. Zcela nový problém byl boj s aeromobilními vojsky.

Problém boje s protitankovými prostředky nepříteli byl řešen v těchto směrech. Především bylo nutné naučit vojska ničit protitankové prostředky palbou všech druhů zbraní, které měla vojska v útoku, mařit navádění PTRS. Kromě toho zvyšovat odolnost vlastních tanků a jiných obrněných objektů jak zdokonalováním taktiky jejich používání, tak i zaváděním doplňujících přístrojů ke snížení zranitelnosti obrněných objektů.

Mezi nejúčinnější opatření k zabezpečení nepřetržitosti velení, patřily:

- zdokonalování organizace řízení vojsk, systému míst velení a spojení;
- zlepšení stylu práce velitelů a štábů;
- plánování a uskutečnění opatření k ochraně míst velení proti zbraním hromadného ničení;
- zabezpečení nepřetržité práce radioelektronických prostředků v podmínkách silného rádiového rušení;
- včasné rozpracování opatření k obnově narušeného velení.

Řešení problematiky **boje s aeromobilními vojsky** nepříteli je jedním z aktuálních úkolů teorie útočné operace. Boj s aeromobilními vojsky musí být veden na taktickém stupni, protože tam jsou soustředěny prostředky PVO, které jsou schopny ničit cíle v malých výškách. K boji proti aeromobilním vojskům můžeme vyčlenit protitankové a pěchotní zbraně, instalované na obrněných objektech. Za hlavní prostředky boje s nimi však považujeme protiletadlové raketové a hlavňové komplety malého dosahu.

V minulém období byly hlouběji rozpracovány i další otázky útočné operace, jako např. ničení operačních záloh nepřítele a odrážení jeho protiúderů, činnost vojsk v zamořených a zničených prostorech, překonávání vodních překážek, použití taktických a operačních vzdušných výsadek atd.

Hodnotí-li sovětská vojenská doktrína přípravu imperialismu a pekingského vedení na jadernou válku, vychází z toho, že možná příští válka bude válka jaderná. Proto **všechny problémy útočné operace zkoumá z hlediska jaderné války**.

Nicméně v průběhu války s použitím jaderných zbraní může být vedena bojová činnost na samostatných směrech jen klasickými prostředky boje. Ve spojitosti s tím byla věnována značná pozornost také **útočné činnosti bez použití jaderných zbraní**.

V tomto směru byly řešeny problémy volby směru hlavního úderu, vytváření rozhodující převahy sil a prostředků na zvolených směrech, zvláště palebných, vytváření operační sestavy vojsk, způsobů vedení útočné činnosti, plánování operací, organizace a udržování trvalé součinnosti a velení atd.

Hlavní podmínkou úspěšného útoku bez použití jaderných zbraní je vytvoření převahy nad nepřítelem, zvláště v tancích, dělostřelectvu a letectvu na směrech hlavních úderů.

Volba směru hlavního úderu musí zabezpečit úspěšné překonání taktické hloubky obrany, vyjití vojsk v nejkratší době do prostorů rozmístění nejdůležitějších objektů nepřítele (prostředků jaderného napadení, míst velení, letišť atd.), do boků a týlu hlavního uskupení s cílem jeho zničení.

Operační sestava vojsk může zahrnovat stejné prvky jako při útoku s použitím jaderných zbraní. Je však nutné vytvářet silnější první sled. Druhé sledy a zálohy mohou být rozmístěny o něco blíže k prvnímu sledu, což zabezpečí jejich rychlejší zasazení do sražení a zmenší hloubku operační sestavy.

Byly zkoumány i různé způsoby vedení útočných operací v těchto podmínkách. Mohly zahrnovat postupné hromadné údery letectva a dělostřelectva do celé hloubky obrany nepřítele ve spojení s rozhodným útokem vojsk. Na začátku operace je nutné zničit prostředky jaderného napadení nepřítele a letectvo, umlčet jeho zálohy, narušit velení a v průběhu útoku neustále zesilovat údery, především zasazením druhých sledů a záloh do sražení.

Podle stupně prohlubování vědeckotechnické revoluce **pokračuje zdokonalování technického vybavení ozbrojených sil, organizace vojsk a způsobů vedení bojové činnosti**.

Po zavedení raketových jaderných zbraní se zásadně změnily názory na charakter vedení válečné činnosti a organizaci operací. V přípravě a výcviku vojsk bylo počítáno s tím, že nové zbraně značně rozšířily rámec operací, zvýšil se význam morálně politických a psychologických kvalit vojáků.

Hlavním úkolem pozemních vojsk, vybrojených raketovými jadernými zbraně-

mi operačně taktického a taktického určení, je zničit prostředky jaderného napadení a další objekty nepřítele, zničit jeho bojeschopná uskupení. Principiálně nové je úplné využívaní výsledků jaderných úderů k rychlému splnění stanovených úkolů. Hlavní úlohu při dosažení cílů operace mají raketová vojska operačně taktického určení a letectvo, dále tanky, mostostřelecká a vzdušná výsadková vojska.

Výcvik vojáků vycházel z toho, že v soudobých operacích bude útok charakterizovaný nesouvislou frontou a bude postřádat lineární činnost vojsk. Bojová činnost může být zahájena současně na velké šířce a do značné hloubky.

Vojska byla cvičena k vedení útoku na řadě samostatných směrů k rozčleňování protistojícího uskupení nepřítele a jeho ničení po částech. Ve všech případech bylo soustředěno hlavní úsilí útočníka na nejdůležitější směry, kde byly vedeny hromadné raketové jaderné údery. Rozšířila se pásma vojsk v útoku. To umožnilo široký manévry silami prostředky.

Značná pozornost byla věnována **vedení manévrové bojové činnosti**. Byl to důsledek hromadného vyzbrojení vojsk tanky, bojovými vozidly pěchoty, obrněnými transportéry a další vysoce pohyblivou technikou. V průběhu operace mělo důležitý význam použití taktických a operačních vzdušných výsadků, frontového letectva, sil a prostředků PVO, speciálních vojsk, opatření k ochraně proti zbraním hromadného ničení atd.

Ve spojitosti se zásadními změnami podstaty boje a operace byly zákonitě také podstatné a náhlé změny situace. To zvýšilo význam samostatnosti útvarů a svazků, iniciativy velitelů všech stupňů, vyžadovalo smělou a rozhodnou činnost vojsk, rozhodné rozvíjení útoků do hloubky, široké používání obchvatů a obejítí.

I když se od šedesátých let v oficiálních dokumentech nepoužívá termínu „hluboká operace (boj)“, obecné principy této teorie neztratily na svém významu. Na současné materiální základně ozbrojeného zápasu pokračuje její zdokonalování.

z kapitalistických armád

VOJENSKÉ VÝDAJE

Historie válek dokazuje, že s rozvojem výrobních sil, s růstem množství a složitosti bojové techniky zvyšují se absolutní i relativní rozměry jak materiálových nákladů, tak i finančních výdajů na válečné účely. Zatímco v 1. světové válce výdaje válčících států činily 208 miliard dolarů, tak ve 2. světové válce dosáhly již 1 117 miliard dolarů. Na přípravu příští možné války proti socialismu vydaly a vydávají imperialistické státy nevídané finanční prostředky, jejichž absolutní výše již přesáhla výdaje na obě dvě světové války dohromady. Jen od roku 1949 do konce roku 1977 vynaložily země NATO na zbrojení astronomickou částku 2 438,2 miliardy dolarů.

Hlavním motivem stoupenců horečného zbrojení, zvyšování vojenských výdajů je tvrzení o tzv. sovětském nebezpečí. Spolu s L. I. Brežněvem na XXV. sjezdu KSSS však jasně prohlásil: „Sovětský svaz nehodlá nikoho napadnout. Sovětský svaz válku nepotřebuje. Sovětský svaz nezvyšuje svůj vojenský rozpočet, nesnižuje, nýbrž zvyšuje výdaje na růst životní úrovně lidu. Naše země bojuje důsledně a neochvějně za mír, neustále předkládá návrhy na omezení výzbroje a na odzbrojení.“

Vojenské výdaje států NATO se však budou nadále zvyšovat. V roce 1978 přijaly dlouhodobý plán rozšíření a modernizace výzbroje a zvyšování bojové síly NATO rozpracovaný až do roku 1995. Vyžádá si zvýšení vojenských výdajů o 80 až 100 miliard dolarů již v příštích 10 letech. Proto musí být problematika vojenských výdajů stále v pozornosti marxisticko-leninských ekonomických věd a zvláště válečné ekonomiky.

Klasifikace a ukazatele vojenských výdajů

Vojenské výdaje v nejobecnější rovině představují souhrnné náklady na přípravu a vedení válek.

Klasifikace vojenských výdajů napomáhá blíže určit jejich strukturu, místo ve

Nadporučík

PhDr. Jan Šelešovský, CSc.

kapitán PhDr. Vladimír Šefčík, CSc.

válečných přípravách a vliv na ekonomiku země. Vojenské výdaje se člení podle různých kritérií. Za základní můžeme považovat toto členění:

Podle vlivu na vojenskou sílu státu na:

- a) přímé,
- b) nepřímé.

Podle způsobu financování na:

- a) zjevné (oficiální),
- b) skryté.

Podle struktury na:

- a) — osobní,
 - věcné (materiálové),
- b) — režijní (udržovací),
 - investiční (rozvojové),
- c) podle druhů ozbrojených sil,
- d) podle rozpočtových položek,
- e) podle programových komplexů.

Přímé vojenské výdaje představují náklady na udržování a rozvíjení vojenské síly i válečně ekonomického potenciálu státu v období míru i na vedení ozbrojeného zápasu v období války. Tyto výdaje se vydávají především na přípravu a udržování příslušníků ozbrojených sil, jejich vybavení zbraněmi a bojovou technikou, na výstavbu vojenských objektů, rozvoj vojenské vědeckovýzkumné základny, na rozvoj vývojově konstruktérských prací i vojenskou výrobu. K těmto výdajům patří v převážné míře i výdaje na kosmický a jaderný program, náklady na nákup strategických materiálů a vojenskou pomoc spojeneckým zemím. Rovněž tam patří výdaje na vojenskou infrastrukturu, mobilizační opatření, civilní obranu apod.

Nepřímé výdaje zahrnují náklady, které bezprostředně neovlivňují vojenskou sílu a válečně ekonomický potenciál, nýbrž souvisí s likvidací pozůstatků předcházejících válek nebo jsou vyvolány minulými válečnými přípravami. Základní druhy nepřímých vojenských výdajů jsou peníze a výsluhy veteránům válek, platby státního dluhu, hrazení válečných náhrad a škod a ostatní výdaje, které souvisí s předcházejícími válkami a jejich válečnými přípravami.

Tyto výdaje dosahují v kapitalistických zemích neuvěřitelné výše. Např. výdaje USA na občanskou válku v letech 1862 až 1866 činily 3,2 miliardy dolarů a peníze veteránům a jejich dědicům dosáhly výše

8,6 miliardy dolarů. V roce 1977 vojenské peníze činily již 17,8 miliardy dolarů oproti 6,2 miliardám dolarů v roce 1960. Penze veteránům 2. světové války, korejské a vietnamské války dosáhnou nejvyššího rozsahu na začátku příštího století, veteráni vietnamské války, respektive jejich pozůstalí, mohou dostávat peníze až do XXI. století. Asi tři čtvrtiny státního dluhu USA jsou přímým důsledkem vysokých vojenských výdajů (výplata procent ze státního dluhu činí dnes již 40 miliard dolarů).

Zjevné vojenské výdaje jsou oficiálně přiznávané vojenské rozpočty, zpravidla financované prostřednictvím ministerstva obrany.

Skryté vojenské výdaje jsou financovány prostřednictvím jiných (civilních) ministerstev. Např. výzkum a vývoj jaderných zbraní se ve Spojených státech financuje prostřednictvím ministerstva energetiky. V jeho rozpočtu se skrývá, kromě jiného, výzkum celým světem odsuzované neutronové pumy. Na finanční rok 1978/1979 bylo na výzkum jaderných zbraní navrženo 1,4 miliardy dolarů. Značná část z toho měla být věnována na práce na neutronové zbraně. (Návrh na celkové výdaje spojené s obranou v rámci ministerstva energetiky činil 2536 miliard dolarů.) Některé druhy skrytých výdajů berou v úvahu vojenské aspekty potencionálně. V mírovém období slouží jiným než vojenským účelům. Např. výstavba civilních letišť, přístavů, komunikací, mostů, náklady na vybudování výrobních kapacit, s nimiž se počítá pro konverzi, náklady na civilní výzkum s vojenským zaměřením apod. Tak např. vojenský rozpočet USA na finanční rok 1978/1979, který dosáhl 111,9 miliardy dolarů, byl ve skutečnosti, podle odhadů expertů, vyšší nejméně o 60 miliard dolarů. Byly zahrnuty do výdajů jiných resortů, avšak fakticky sloužily vojenským účelům. Stejně tak návrh vojenských výdajů ve státním rozpočtu NSR na rok 1978 činil něco přes 36 miliard marek. Další miliardy byly v jiných položkách, včetně oblasti výzkumu a výstavby. Skutečné vojenské výdaje NSR tak činily kolem 54 miliard marek. Skryté vojenské výdaje zpravidla představují 1/3 oficiálně přiznávaných vojenských výdajů.

Osobní výdaje zahrnují náklady na udržování příslušníků ozbrojených sil, náklady na jejich kvalifikaci a vzdělání.

Věcné (materiálové) výdaje představují především výdaje na nákup zbraní a techniky.

Členění vojenských výdajů na osobní a materiálové vyjadřuje historickou tendenci a dynamiku změn v systému vyzbrojování, nahrazování člověka technikou, nasycenost ozbrojených sil zbraněmi a materiálem.

Již v 1. světové válce činil podíl výdajů na vojenskou techniku téměř 50 %, ve 2. světové válce pak dosáhl dokonce 70 % celkových výdajů na zabezpečování válečných potřeb. Po 2. světové válce v důsledku vědeckotechnické revoluce ve vojenství udržovala se převaha věcných výdajů. Teprve v posledních letech vzhledem k profesionalizaci armád v hlavních kapitalistických státech se opět zvýšil podíl osobních výdajů na celkovém vojenském rozpočtu.

Režijní (provozní, běžné, udržovací) výdaje slouží k udržování vojenské síly státu na dané úrovni. Jejich rozsah závisí především na množství ozbrojených sil a podmínkách jejich činnosti.

Investiční (rozvojové) výdaje jsou orientovány na rozvoj vojenské síly státu a jeho ozbrojených sil. Blíže se člení na dlouhodobé a krátkodobé investice, na investice ve prospěch konvenčních zbraní a ve prospěch ZHN apod. Rozsah těchto výdajů závisí zejména na cíli a charakteru válečných příprav. Zatímco v minulosti v mírovém období převažovaly výdaje režijní, po 2. světové válce se v důsledku vědeckotechnické revoluce objevuje tendence růstu, vyrovnání a mnohdy i překročení výdajů investičních.

Výdaje podle **druhů ozbrojených sil** ukazují na rozvoj a změny ve struktuře ozbrojených sil, na hlavní směr jejich výstavby. Jsou podmíněny charakterem války, prostředky a způsoby vedení ozbrojeného zápasu, geografickými a demografickými zvláštnostmi, vojenskostrategickými cíli, členstvím v koalici, ekonomickými možnostmi apod.

Struktura výdajů dle **rozpočtových položek a programových komplexů** souvisí především se zvláštnostmi členění vojenského rozpočtu v té které zemi. Na druhé straně však odráží obecné tendence vlastního ozbrojením silám a válečným přípravám vůbec dané historické epochy, jejich třídnímu charakteru a vědeckotechnickému pokroku. Struktura vojenských výdajů Pentagonu podle programových komplexů např. zahrnuje tyto složky: strategické síly, síly všeobecného určení, síly pro přepravu vojsk, zpravodajství a spojení, zálohy ozbrojených sil, výzkum a vývoj, týlové zabezpečení, výcvik a MTZ, administrativu, vojenskou pomoc a ostatní.

Souhrnné vojenské výdaje, které se vy-
dávají na vojenskou oblast, není možné
prakticky vyčíslit, neboť se promítají ve
všech ostatních sférách života společnosti.
Např. podíl komplexních vojenských vý-
dajů na národním důchodu Spojených stá-
tů se odhaduje na 14 %.

Pokud státy uveřejňují své vojenské
výdaje, uvádějí je pochopitelně v jednot-
kách národní měny. Proto ke srovnání vo-
jenských výdajů v mezinárodním měřítku
je nutné přepočítat je podle existujících
měnových kursů na srovnatelnou měnu
(zpravidla dolar). Dalším problémem je
cenová soustava v dané zemi. Rozdílná
tvorba cen zbraňových systémů může do
jisté míry vzájemné srovnání zkreslit. Přes
tato úskalí se srovnávají vojenské výdaje
jednotlivých zemí. Používají se k tomu ty-
to základní ukazatele vojenských výdajů:

- absolutní výše vojenských výdajů,
- vojenské výdaje na 1 obyvatele,
- vojenské výdaje na 1 vojáka,
- podíl vojenských výdajů na státním rozpočtu,
- podíl vojenských výdajů na národním důchodu, úhrnném společenském produktu, hrubém národním produktu nebo hrubém domácím produktu.

Absolutní výše vojenských výdajů vy-
jadřuje, do jaké míry, celkovou velikost
vojenské síly státu či koalice. V dlouhodo-
bější časové řadě může naznačovat ten-
denci růstu vojenské síly. Nehovoří však
o efektivnosti využití vojenských výdajů.
Kromě toho srovnání absolutní výše vo-
jenských výdajů je omezeno proto, že
chybí vazba na počet obyvatel, na množ-
ství ozbrojených sil, na rozlohu území
apod.

Vojenské výdaje **na 1 obyvatele** ukazu-
jí především na zdanění obyvatelstva for-
mou vojenských výdajů. Dále dokumentují
úsilí dané země dosáhnout určité úrovně
vojenské síly státu.

Vojenské výdaje **na 1 vojáka**, po struk-
turním rozčlenění na režijní a investič-
ní, na osobní a věcné výdaje, dávají před-
stavu o intenzitě vyzbrojovacího procesu
a o technickém vybavení ozbrojených sil.
Historickou tendencí je růst vojenských
výdajů na 1 obyvatele i na 1 vojáka v dů-
sledku absolutního růstu vojenských vý-
dajů, jejichž přírůstek předbíhá přírůstek
populace, a v důsledku realizace vědecko-
technického pokroku v ozbrojených silách
— (viz **tabulku 1**).

Tabulka 1

**Vojenské výdaje v hlavních imperialistických státech
(v dolarech)**

Rok 1977	USA	Francie	NSR	V. Británie
Na 1 obyvatele	520	223	216	204
Na 1 vojáka	53 285	19 966	27 483	33 430

Podíl vojenských výdajů na státním rozpočtu vyjadřuje zatížení státního rozpočtu. Vzhledem k tomu, že státní rozpočet má v každé zemi jinou roli (v mnoha státech soustřeďuje značnou část vytvořeného a užitého národního důchodu, zatímco v jiných jen malou část), má tento ukazatel omezenou vypovídající schopnost. Rovněž historické srovnání podílu vojenských výdajů na státním rozpočtu je značně zkreslené. Zatímco v minulosti, v klasickém kapitalismu, objem národního důchodu soustředěný v rukou buržoazního státu byl minimální a ještě na počátku imperialismu dosahoval 5–10 % národního důchodu, dnes, v etapě státně

monopolistického kapitalismu, koncentrují buržoazní státy, především západoevropských zemí, 30–45 % národního důchodu.

Podíl vojenských výdajů na národním důchodu, úhrnném společenském produktu, hrubém národním produktu a hrubém domácím produktu velmi dobře charakterizuje proces užití produkce na vojenské účely a celkový vliv zbrojení na reprodukční proces. V buržoazní statistické praxi a odborné literatuře se obvykle používá ukazatel podílu vojenských výdajů na hrubém národním produktu. Jako nové kritérium zavádí NATO podíl vojenských výdajů na hrubém domácím produktu — (viz tabulku 2).

Tabulka 2

Podíl vojenských výdajů na hrubém národním produktu v hlavních imperialistických státech (v %)

	USA	V. Británie	NSR (Německo)	Francie
1950	7,8	6,6	3,7	4,1
1960	9,4	7,7	3,5	5,6
1970	7,4	4,9	3,3	3,3
1975	5,6	5,7	3,1	3,3
1977	5,3	5,5	2,7	3,4

Příčiny růstu vojenských výdajů po 2. světové válce

Militarizace státních rozpočtů kapitalistických zemí po 2. světové válce dosáhla nebývalých rozměrů, podíl vojenských výdajů na národním důchodu již v mírovém období představuje relativně vysoké procento. V XIX. století v míru či-

nily vojenské výdaje 1–3 % národního důchodu, na rozhraní třicátých let mezi 1. a 2. světovou válkou rovněž 1–3 % národního důchodu, po 2. světové válce dosahují vojenské výdaje 4–14 % národního důchodu vyspělých kapitalistických

zemí. Několikanásobně vzrostl absolutní objem vojenských výdajů.

V čem spočívají příčiny prudkého růstu vojenských výdajů kapitalistických států po 2. světové válce?

Za prvé v **agresivním charakteru imperialismu**. Militaristické síly ve státech NATO, zejména v USA a NSR, se ještě nevzdaly možnosti vyřešit historický spor se socialismem ozbrojenými prostředky a vynakládají značnou část svých finančních prostředků na udržování a posilování ozbrojených sil, na přípravu války proti zemím socialismu. Zároveň podporují reakční režimy v celém světě, organizují válečná dobrodružství a další akce proti národně osvobozenkému hnutí. Např. Korejská válka stála Spojené státy 54 000 milionů dolarů a Vietnamská válka 128 000 milionů dolarů. Narůstají náklady i na tzv. zahraniční vojenskou pomoc. USA poskytl tuto „pomoc“ již 140 zemím světa a od roku 1946 do roku 1976 na ni vydaly 46 miliard dolarů. Na finanční rok 1978/1979 plánují Spojené státy vojenskou pomoc 49 zemím v celkové výši 4,14 miliardy dolarů, z toho jen Izraeli 1,78 miliardy dolarů a Egyptu 750,4 milionů dolarů.

Za druhé **honbou vojenskoprůmyslových monopolů za nadhodnotou (ziskem)** ze zbrojní výroby. Výroba zbraní je z hlediska zhodnocování kapitálu mnohem atraktivnější než produkce civilního zboží. Podle údajů z roku 1973 dosahovalo 2552 největších amerických nevojenských firem zisk 10,1 %, ale 196 firem, které se zabývaly vojenskou výrobou, dosahovalo míru zisku kolem 56 %. To vede vojenskoprůmyslový komplex k provokačním vojenským, politickým, ekonomickým a ideologickým akcím proti uvolňování mezinárodního napětí. Na konferenci evropských zemí komunistických a dělnických stran v Berlíně soudruh L. I. Brežněv právem prohlásil: „Úspěšné uvolňování mezinárodního napětí inspirovalo a upevnilo síly míru a pokroku, zvýšilo jejich autoritu a vliv v masách. Ukázalo opodstatněnost stanovisek, jež zaujali realisticky uvažující představitelé vládnoucích kruhů, buržoazních zemí. Současně však znepokojilo a zaktivizovalo reakční a militaristické síly, všechny ty, kdo by chtěli zavléci Evropu a celý svět do dob studené války a balancování na pokraji jaderné katastrofy. Poplášili se ti, kdo se obohacují na výrobě nástrojů smrti a zkázy...“

Za třetí **sociálně politickou a vojenskotechnickou povahou příští možné vál-**

ky. Rozhodující politické cíle války mezi koalicemi s protikladnými sociálně politickými systémy vyžadují značné prostředky na jejich zabezpečování, vynucují si vytvoření a udržování velkého a účinného vojenského mechanismu. Existence raketových jaderných zbraní, které umožňují již na samém počátku války předurčit její výsledek, přesunula těžiště zabezpečování příští možné války do období její přípravy, tj. do míru. Ekonomika proto musí již v míru materiálně zabezpečit početné ozbrojené síly, zajistit a obnovovat velké strategické rezervy a být permanentně připravena na přechod a fungování v podmínkách raketové jaderné války. To vyžaduje vytvoření mohutného vojenského průmyslu a uvolnění značné části národního důchodu na vojenské účely.

Za čtvrté z **vědeckotechnické revoluce ve vojenství**. Vzhledem k pracnosti, náročnosti a složitosti výroby rostou náklady na vojenskou techniku. Odborníci odhadují, že s každou novou generací zbraní roste jejich cena nejméně dvojnásobně. Vědeckotechnický pokrok způsobuje rychlé morální zastarávání jednotlivých vzorů bojové techniky. Zatímco na počátku našeho století bylo zapotřebí k vypracování dokonalejší zbraně a jejímu zavedení do výzbroje 20–30 i více let, nyní se tento proces v největších státech světa zrychlil 2–3krát. Zkracování přezbrojovacích etap vede k poměrně malému rozsahu produkce nejmodernějších zbraní a jejímu častému experimentálnímu charakteru. To ztěžuje používání automatizace a velkosériové výroby a tak zvyšuje hodnotu zbraňových systémů. Tím zároveň rostou náklady na kvalifikované kádry při výzkumu, vývoji, konstrukci, výrobě a obsluze zbraní. Podíl kvalifikované práce ve zbrojním průmyslu je vyšší jak v jiných odvětvích. Také v ozbrojených silách vzrůstá množství kvalifikovaných kádřů. Rostoucí nasycení vojsk technikou a zbraněmi si vynucuje i více prostředků na jejich udržování a exploataci. Náklady na provoz a údržbu dosahují ročně 6–10 % nákupní ceny nového zbraňového systému. U některých zbraní, jako např. raketových a protiraketových komplexů, převážují dokonce provozní náklady jejich pořízovací cenu.

Za páté **rostou výdaje na vojenskou infrastrukturu**. To vyplývá z obrovského prostorového rozsahu potenciálního válčiště, z mobilnosti a dynamiky prostředků ozbrojeného zápasu, z předpokládané devastace rozsáhlých prostorů a ze složitosti moderních zbraňových systémů, které

obsahují rozličné komplexy vyžadující speciální zabezpečení a pomocné soustavy. Např. NATO vynaložil do roku 1974 jen na společný program infrastruktury asi 6 miliard dolarů. Pro období 1975 až 1979 plánuje dalších 1,3—1,7 miliard dolarů.

Jde tedy o komplex vojenskopolitických, vojenskostrategických, vědeckotechnických a ekonomických faktorů, které vedou k nebývalému růstu vojenských výdajů kapitalistických států po 2. světové válce. Vojenské výdaje se rozrostly do takových rozměrů, že se stávají neúnosnými i pro ekonomicky nejsilnější kapitalistické státy. Proto se v posledních letech objevují opatření buržoazních vlád, zejména v USA, která by měla najít únosnou hranici vojenských výdajů a jejich optimální podíl na hrubém národním produktu, jakož i snahy o efektivnější a racionálnější využívání vojenských výdajů pomocí matematických a optimalizačních metod. Přes dosažené dílčí výsledky ukazuje hospodářská krize kapitalistického světa v sedmdesátých letech, na níž má militarizace ekonomiky svůj podíl, na neúspěšnost hospodářské politiky buržoazních vlád. Militarizační procesy, růst vojenských výdajů je také jednou z hlavních příčin současné mezinárodní měnové krize a permanentní inflace ve většině kapitalistických zemí světa.

DOCENTSKÉ HABILITAČNÍ PRÁCE

Před operačně taktickou sekcí vědecké rady Vojenské akademie Antonína Zápotockého v Brně proběhly habilitace. Cílem článku je informovat čtenáře o dvou docentských habilitačních pracích.

Podplukovník ing. Jaromír Lanka, CSc.
**PŘÍSPĚVEK K ANALÝZE ROZHODOVÁNÍ
O JADERNÝCH ÚDERECH**

Docentská habilitační práce podplukovníka ing. Jaromíra Lanky, CSc. obsahuje 100 stran textu, včetně 20 obrázků a 4 tabulek. Je rozdělena, kromě stručného úvodu, do sedmi kapitol, z nichž sedmá tvoří celkový závěr práce.

Cílem práce je ukázat podstatné informační vazby v systému velení na operačním stupni při přípravě a vedení jaderných úderů operačně taktickými prostředky jaderného napadení s důrazem na prostředků raketové, dále rozebrat průběh toku informací a algoritmus jejich transformace při rozhodování o jaderných úderech z hlediska času, množství a kvality nutných informací, vyhledat a definovat základní vzájemné vztahy jednotlivých složek, které se zúčastňují přípravy jaderných úderů, a to zejména složky vševojskové, zpravodajské, štábu RVD a letectvé. Na základě této analýzy naznačit možné směry racionalizace jak v procesu řízení těchto složek, tak i v celkovém procesu rozhodování o jaderných úderech na daném stupni velení.

Obsahem práce je systémová analýza celkového systému velení daných operačních stupňů při rozhodování o jaderných úderech. Při tom bere práce v úvahu fakt, že rozhodování o jaderných úderech je pouze částí procesu velení vojskům, i když jednou z nejdůležitějších.

V Úvodu zdůrazňuje autor vševojskový charakter soudobého boje a potřebu dokonalé součinnosti, zejména při plánování a vedení jaderných úderů. Formuluje jasně hlavní cíl práce i cíle další. Vševojskový charakter boje má samozřejmě vliv především na velení vojskům.

Z těchto skutečností vyplývá, že rozvoj velení jednotlivého druhu vojska nebo dokonce jedné složky systému velení nemůžeme v současných podmínkách chápat odděleně od rozvoje velení všech systémů velení vojskům.

V 1. kapitole — **Základní použité pojmy a termíny** — autor objasňuje hlavní, v práci použité pojmy a termíny z teorie řízení, aplikované do oblasti velení.

2. kapitola — **Místo a úloha jednotlivých systémů velení se zřetelem na rozhodování a přípravu jaderných úderů** —

obsahuje rozbor vztahů mezi systémy velení na operačním stupni při rozhodování a přípravě jaderných úderů, stanovení jejich podílu na uskutečnění úderu a na základě toho pak určení místa a úlohy každého z nich.

Postupně zkoumá a stanoví místo a úlohu vševojskového systému velení, místo a úlohu zpravodajského systému a místo a úlohu vykonavatelských systémů, zejména systému velení RVD a velení letectva. Zvláštní postavení v procesu rozhodování o jaderných úderech zaujímá skupina, která řeší většinu součinnostních otázek složek, které se účastní procesu rozhodování o jaderných úderech.

Ujasnění funkce jednotlivých systémů vytváří základnu pro další rozbor informačních souborů, jejich toků a určení kritické informační vazby mezi systémy.

Výsledkem hodnocení úlohy a místa systémů velení a jejich součinnostních vztahů při rozhodování o jaderných úderech je základní poznatek o tom, že je bezpodmínečně nutná spolupráce všech zúčastněných složek a že každý jaderný úder operačně taktickými raketami či letectvem schvaluje vševojskový velitel.

Ve 3. kapitole — Rozbor informačních souborů při rozhodování o jaderných úderech — zkoumá autor soubory základních informací, které jsou nutné k rozhodnutí o jaderném úderu, zejména raketovém.

Nejdříve rozebírá informace o vlastních prostředcích jaderného napadení, které dělí podle charakteru jejich obsahu do čtyř hlavních skupin: informace o prostorovém rozmístění palebných jednotek (útvarů) v operační sestavě frontu (armády), informace o situaci (stavu) palebných prostředků, zejména o jejich časové pohotovosti k úderu, dále parametry jaderných náloží a nastavení zapalovače a konečně i údaje o bojeschopnosti obsluh (osádek). Pak rozebírá zámysly vševojskového velitele o použití jaderných zbraní v operaci, který hodnotí jako základní, rozhodující vstupní informaci, která urychluje zejména rozhodnutí o stupni důležitosti objektu nepřítele, o pořadí vykonavatelů úderů a o době jejich provedení.

V dalších odstavcích rozebírá informace o objektu nepřítele a zvláštních pozornost věnuje tzv. paměťovým informacím, u různých složek. Paměťové informace, které umožňují sestavit model protivníka v případě nedostatku informací, hrají v procesu rozhodování důležitou roli. Dále zkoumá autor řídicí informace po rozhodnutí vševojskového velitele.

Výsledkem 3. kapitoly je vymezení souborů informací, nutných k objektivnímu

rozhodnutí o úderech. Kvalita i kvantita informací jsou zkoumány z hlediska požadavku omezit jejich počet na nejnutnější minimum, zcela vyloučit informace nepotřebné a tak zjednodušit jejich přenos.

Ve 4. kapitole — Čas jako základní kritérium kvality rozhodování o jaderném úderu — se zabývá autor úlohou času a jeho využitím při vedení jaderných úderů. Bez poznání úlohy času, bez rozboru všech činností z hlediska času nemůžeme dojít k reálným závěrům.

Nejdříve rozebírá autor kvalitativní a kvantitativní úlohu času. Prostředkem časové analýzy cyklu velení při raketových jaderných úderech jsou síťové grafy, které názorně ukazují obě stránky úlohy času. Poté zkoumá autor ve vzájemné souvislosti čas a efektivnost velení při jaderných úderech.

Efektivnost velení při jaderných úderech vychází ze základního předpokladu, že úder je účelný a jeho vedení hospodárné. Hledisko času sehraje rozhodující roli, neboť jaderný úder může být účelný a hospodárný jen v případě, že je včasný.

Výsledkem 4. kapitoly je stanovení minimální a maximální meze efektivnosti velení prostředků jaderného napadení.

V 5. kapitole — Algoritmus rozhodování o jaderných úderech a jeho stručný popis — vychází autor z dílčích závěrů předcházejících kapitol a formuluje posloupnost a vzájemnou návaznost rozhodovacích činností těch složek, které do procesu rozhodování vstupují. Plně respektuje úlohu a místo těchto složek v současné realitě velení, tj. za převážně manuálního režimu práce štábů.

Výsledkem 5. kapitoly je celkový algoritmus rozhodování o jaderných úderech, který je svázán logikou cyklu velení prostředků jaderného napadení.

V kapitole 6. — Zhodnocení dílčích výsledků rozboru a stanovení možných směrů racionalizace v procesu rozhodování o jaderných úderech — shrnuje autor dílčí výsledky a zhodnocuje je z hlediska racionalizace a zdokonalování cyklu velení. Řeší to po jednotlivých složkách: zpravodajská správa (oddělení), operační správa (oddělení), vševojskový velitel a vykonavatelské složky.

Zhodnocení dělá z těchto hledisek: množství nutných informací v dané etapě rozhodování, kvalita informací, která tvoří základ pro rozhodnutí, doba potřebná ke zpracování nutných informací, vhodnost algoritmu činnosti a možnost zařazení strojové práce.

Kapitola 7. Celkový závěr — ukazuje možné směry racionalizace procesu roz-

hodování o jaderném úderu, k jejichž realizaci je třeba řešit tyto problémy:

— organizovat sběr, uchování a obnovu paměťových informací tak, aby byl nepřetržitě k dispozici objem informací, potřebných k rozhodování;

— urychlit přenos informací mezi spolupracujícími složkami na základě unifikace a typizace informací a využití automatizačních zařízení;

— využít strojové práce číslicového počítače ke zpracování hlavních logických úloh rozhodování;

— ujednotit metodiku práce uvnitř složek, které se účastní procesu rozhodování o jaderných úderech, i mezi těmito složkami.

Závěr obsahuje i stanovisko k zařazování moderní výpočetní techniky do systému velení i způsobů zpracování údajů.

Podplukovník ing. Milan Novotný, CSc.

podplukovník ing. Josef Navrátil, CSc.

ZVLÁŠTNOSTI BOJE S PROTITANKOVÝMI PROSTŘEDKY NEPŘÍTELE NA PRAVDĚPODOBNÝCH SMĚRECH

Docentská habilitační práce podplukovníka ing. Milana Novotného, CSc. a podplukovníka ing. Josefa Navrátila, CSc. obsahuje 202 stran textu, včetně 23 obrázků a 48 tabulek. Je rozdělena do šesti kapitol, z nichž první tvoří stručný úvod a šestá celkový závěr práce. Podplukovník ing. Milan Novotný, CSc. zpracoval 2. a 3. kapitoly, podplukovník ing. Josef Navrátil, CSc. 4. a 5. kapitoly.

Cílem práce je, na podkladě analýzy protitankových prostředků protivníka a zásad jejich použití, rozbrat s přihlédnutím k podmínkám pohraničního prostoru ČSSR možný způsob organizace protitankové obrany předpokládaného nepřítele na možných směrech útoku vlastních tanků. Na základě toho stanovit možnosti a způsob ničení a umlčování protitankových prostředků nepřítele na pravděpodobných tankových směrech zbraňových systémů raketového vojska a dělostřelectva.

Obsahem práce je charakteristika protitankových prostředků protivníka a závažných tankových směrech s rozбором možností využití různých zbraňových systémů RVD k umlčování a ničení těchto protitankových prostředků, včetně stanovení střeleckotechnických zásad a způsobu vedení úderů raketovým vojskem a palbou dělostřelectvem na ně.

V 1. kapitole — Úvodu — zdůrazňují autoři skutečnost, že přes snižování napětí v mezinárodních vztazích pokračují členské státy NATO v plánované výstavbě svých ozbrojených sil, která byla v r. 1977 orientována na zvyšování úderné síly a mobilnosti armád a na zkvalitnění protitankové a protivzdušné obrany.

Máme-li tedy bezprostřední zájem na úspěšném bojovém použití vlastních tankových jednotek a útarů v soudobém boji a operaci, musíme dosáhnout zničení hlavních protitankových prostředků nepřítele ještě do zahájení útoku vlastních tanků.

Autoři uvádějí dále výchozí podmínky pro řešení své práce, která je částí vojenskovědeckého úkolu VV RZ-05.02.

Ve 2. kapitole — **Charakteristika protitankových prostředků nepřítele** — nejprve rozebírají protitankové prostředky armád pravděpodobného nepřítele, uvádějí jejich organizační strukturu a zásady jejich použití. Potom hodnotí vlastní možnosti průzkumu těchto prostředků.

Protitankové prostředky armád nepřítele tvoří jednak pozemní protitankové prostředky, jednak bitevní vrtulníky. Pozemní protitankové prostředky z hlediska zbraňových systémů představují ruční protitankové zbraně, stíhače tanků (kanónové či raketové) a protitankové řízené střely. Bitevní vrtulníky, které mají zvýšit sílu a mobilnost protitankové obrany, mají ve výzbroji protitankové řízené střely. Autoři se zabývají i perspektivami vývoje pozemních protitankových prostředků.

Organizaci protitankových prostředků armád NATO a zásady jejich použití přehledně rozebírají a zobecňují. Vyhodnocují i zvláštnosti jejich použití právě v pohraničním prostoru.

Možnosti průzkumu protitankových prostředků předpokládaného nepřítele obsahují podrobnější charakteristiky jednotlivých protitankových prostředků jako objektů našeho vlastního průzkumu. Protitankový prostředek jako objekt průzkumu se projevuje charakteristickým obrysem, činností obsluhy, trakčním prostředkem, manévrem a palbou. Po zhodnocení možností průzkumu uvádějí přehledně prostředky pro průzkum.

Dílčí závěry druhé kapitoly, které vyplývají z rozboru, ukazují, že pro zjišťování protitankových prostředků předpo-

kládaného nepřítele je nutné přijmout celý komplex opatření, který umožní využít všech průzkumných sil a prostředků.

Ve 3. kapitole — **Bojové použití RVD při ničení (umlčování) protitankových prostředků nepřítele na pravděpodobných tankových směrech** — vycházejí autoři z platných zásad bojové činnosti RVD. Bezou však v úvahu konkrétní terénní a povětrnostní podmínky zkoumaného prostoru a z toho vyplývající zvláštnosti ve vševojskovém boji i v použití jednotlivých zbraňových systémů RVD.

Terénní a povětrnostní podmínky ve zkoumaném prostoru hodnotí jak z hlediska obecné charakteristiky, tak i z hlediska vlivu terénu a klimatu na dělostřelecký průzkum, topograficko-geodetické a povětrnostní přípravy.

Zvláštnosti vševojskového boje v horském a zalesněném terénu a jejich vliv na použití RVD posuzují jak z hlediska možného způsobu vedení obranného boje nepřítele, tak i z hlediska možného způsobu vedení útočného boje vlastních vojsk.

Na základě těchto vyhodnocení přistupují autoři k použití raketového vojska a k použití dělostřelectva při ničení (umlčování) protitankových prostředků nepřítele.

Autoři vyvozují, že raketové jaderné zbraně zůstávají jedním z hlavních prostředků ničení protitankových zbraní nepřítele i v horském a zalesněném terénu. Jejich použití má však některé zvláštnosti, ke kterým je nutné přihlídnout při rozhodování o vedení jaderných úderů i při bojovém použití raketového vojska.

Autoři přisuzují v boji s protitankovými prostředky nepřítele při útoku v horském a zalesněném terénu nezastupitelnou úlohu všem zbraňovým systémům dělostřelectva. Nejdříve formulují a rozebírají zásady plánování a organizace boje dělostřelectva s protitankovými prostředky a pak postupně vytypovávají zvláštnosti jak v bojovém použití dělostřelectva a ze zakrytých palebných postavení, tak i v bojovém použití dělostřelectva pro přímou střelbu.

Zcela samostatně, vzhledem k její důležitosti, zkoumají autoři otázku organizace průzkumu protitankových prostředků nepřítele na jednotlivých směrech útoku divizí. Zcela konkrétně vyjmenovávají možné objekty průzkumu v pásmu jednotlivých divizí i možnosti pokrytí těchto objektů vlastními prostředky průzkumu.

Dílejší závěry třetí kapitoly vycházejí z rozboru terénních a povětrnostních podmínek a z charakteristiky vedení obranné-

ho boje nepřítele a útočného boje vlastních vojsk.

Ve 4. kapitole — **Možné použití protitankových prostředků nepřítele na pravděpodobných tankových směrech** — využívají autoři údajů z 2. a 3. kapitoly jako východiska k tomu, aby na jednotlivých předpokládaných směrech útoku vlastních vojsk stanovili možné počty protitankových prostředků nepřítele.

Uvažují ve čtyřech různých variantách operační sestavy nepřítele: dvě pro zahájení agrese a dvě — hlavní — pro vedení boje na zdrženou. Druhé dvě varianty rozpracovávají dále podrobně. Všechna schémata operační sestavy nepřítele v těchto variantách přehledně znázorňují na obrázcích.

Pro všechny tyto varianty v tabulkách vyčíslují maximální počty protitankových prostředků nepřítele a tak vytvářejí podmínky pro řešení střeleckotechnických otázek, spojených s ničením uvažovaných palebných prostředků. Počty protitankových prostředků na směrech útoku jednotlivých divizí tvoří podklad pro stanovení vlastních palebných možností.

5. kapitola — **Způsoby vedení raketových úderů a palby dělostřelectva na protitankové prostředky nepřítele** — je těžištěm celé habilitační práce. Autoři volí systémový přístup k řešení a nejdříve na základě poznatků o možné organizaci, výzbroji a zásadách bojového použití protitankových prostředků v armádách pravděpodobného nepřítele charakterizují exaktně a kriticky možné protitankové prostředky jako cíle pro jaderné úderů a palbu dělostřelectva. Tabulka, která uvádí přehledně možnosti palebného působení RVD na protitankové prostředky, obsahuje jak druh protitankového prostředku a jeho umístění, organickou jednotku, charakteristiku cíle (plochu a vzdálenost od předního okraje), tak i palebný prostředek, který může cíl ničit (umlčovat).

Pak postupně vybírají autoři pro jednotlivé zbraňové systémy a množiny všech cílů ty, které svým charakterem, důležitostí apod. jsou pro příslušný zbraňový systém vhodné.

Nejdříve zkoumají vyřazení protitankových prostředků nepřítele jadernými úderů raketového vojska a docházejí k závěru, že raketové vojsko je s to vést jaderné úderů na ty prostředky, které tvoří skupinové, plošné nebo lineární cíle. Uvádějí je konkrétně a pro hlavní varianty, vyčíslují i potřebné mohutnosti jaderných náplní na protitankové prostředky nepřítele na směrech útoku jednotlivých divizí.

Možnosti vyřazení protitankových prostředků nepřítele zkoumají pak zvlášť z hlediska palby dělostřelectva nepřímou střelbou (ze zakrytých palebných postavení) a zvlášť z hlediska přímé střelby dělostřelectva. Po výběru vhodných cílů pro nepřímou střelbu, vhodných vlastních palebných prostředků a stanovení spotřeby střeliva vyčíslují autoři pro obě hlavní varianty palebné možnosti dělostřelectva na jednotlivé druhy protitankových prostředků a stanoví průměrné hodnoty potřeby hlavní a střeliva k umlčení daných objektů. To umožní určit potřebu dělostřeleckých oddílů a střeliva k umlčení protitankových prostředků v útočných pásmech jednotlivých divízií. Po výběru vhodných cílů pro přímou střelbu vyčíslují autoři pro obě hlavní varianty pravděpodobné počty protitankových prostředků nepřítele na směrech útoku jednotlivých divízií s uvedením pořadí ničení, dále počty vlastních palebných prostředků pro vedení

přímé střelby a v závěru i poměry sil. Zvlášť zkoumají možnosti vyřazení bitevních vrtulníků nepřítele na čarách zteče přímou střelbou dělostřelectva.

Autoři docházejí k závěru, že vedení přímé střelby na pozemní protitankové prostředky je značně účinné a v porovnání s nepřímou střelbou také hospodárnější.

V 6. kapitole — **Celkový závěr** — znovu ukazují, že vedení boje s protitankovými prostředky nepřítele není jednorázovou záležitostí a není možné jej úspěšně realizovat pouze jedním druhem palebných prostředků. Naopak představuje celý komplex opatření, která vyúsťují do účinné palebné činnosti uskutečňované různými palebnými prostředky v celém průběhu vedení bojové činnosti. Optimální prostředky a způsoby boje s protitankovými prostředky nepřítele v práci konkrétně řeší.

СОДЕРЖАНИЕ

Великая победа 3

Автор вспоминает на 34-ую годовщину, когда Советские Вооруженные Силы победоносно закончили разгром фашистской Германии. Показывает победы в основных операциях Советской Армии, которые способствовали освобождению СССР и ее помощь в освободительной борьбе народов Европы. Во второй части статьи автор делает выводы из опыта второй мировой войны для подготовки командного состава и войск, которые касаются всех братских армий государств Варшавского Договора.

Подполковник Алоис Михняк, кандидат философских наук

Значение IX-го съезда КПЧ для строительства ЧНА 7

Статья обращает внимание читателей на 30-ую годовщину IX-го съезда КПЧ. Автор подчеркивает его значение для коммунистической партии, общества и строительства армии нового типа. В связи с этим он показывает значение победы рабочих в феврале 1948 года. В основных чертах он подчеркивает стратегическую концепцию и тактический подход коммунистической партии к строительству социалистического общества и армии.

Подполковник Ян Полашек

Философские аспекты воинской дисциплины 12

Автор рассматривает основу и сущность воинской дисциплины в социалистической армии, а также способы и формы воспитания солдат к сознательной дисциплине. При этом автор исходит из классиков марксизма-ленинизма, документов партии и уставов Дисциплинарного устава.

Полковник Йосеф Звержина
полковник Станислав Юржица

Партийно-политическая работа и тактические учения 17

Авторы статьи обобщают некоторый опыт из партийно-политической работы на тактических учениях, проводимых в 1978 году. Использование указанного опыта в новом учебном году и в ежедневной работе, является одним из возможных способов для повышения ее качества, эффективности и полезности.

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Генерал-майор Яромир Яшек, кандидат военных наук
подполковник Йиндржих Буреш

К некоторым вопросам военной географии 23

Авторы разбирают некоторые вопросы военной географии, как составной части военной науки, ее роль и место в условиях ведения современных операций. Далее авторы обращают внимание читателей на основные понятия из рассматриваемой области, а также влияние военно-географической оценки территории – театра военных действий на процесс выработки решения командира и работу штаба.

Подполковник Станислав Потужник

К подготовке контратаки дивизии 29

Автор разбирает актуальные вопросы активности обороняющихся войск общевойсковой дивизии. Показывает роль командира и штаба соединения в подготовке контратаки, а также условия и возможности, которые влияют на ее организацию и проведение.

Подполковник Йосеф Кашпар, кандидат военных наук

Подвижность пунктов управления 37

Автор рассматривает общую проблематику подвижности пунктов управления. При этом он исходит из современного понятия подвижности войск. Далее он объясняет подвижность пунктов управления и показывает решающие факторы этой подвижности и разбирает возможные мероприятия для дальнейшего ее улучшения.

Подполковник Мирослав Вепржек, кандидат военных наук, доцент

К топографическо-геодезической увязке оперативно-тактических ракет 42

Автор в первой части статьи разбирает количество времени, необходимое для топографическо-геодезической работы. Во второй части он рассматривает возможности решения противоречий между необходимой точностью топографическо-геодезической увязки и временем, необходимым для указанной работы.

Полковник Милош Винкларек

Взаимодействие соединений ПВО страны 50

Автор разбирает принципы взаимодействия между отдельными видами войск соединений ПВО страны, т.е. между зенитными ракетными войсками и истребительной авиацией, истребительной авиацией и радиотехническими войсками в тесной связи со средствами ПВО наземных войск.

Полковник Франтишек Паленик, кандидат военных наук, доцент

Мероприятия инженерного обеспечения радиоэлектронного боя 53

Автор рассматривает некоторые мероприятия инженерного обеспечения радиоэлектронного боя, задачи, содержание и организационную структуру. Особое внимание автор уделяет инженерному строительству, маскировке, обеспечению маневра, инженерным мероприятиям касающимся понижению действий средств РЭБ, а также инженерным руководством этими мероприятиями.

Подполковник Ян Качкович

Обеспечение работы радиоэлектронических средств для ослабления помех 61

Автор разбирает: основные организационные мероприятия, задачи штабов в планировании и в ходе операции, способствующие ослаблению помех в работе своих радиоэлектронических средств.

ИЗ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ АРМИЙ

Теория глубокой операции и тенденции ее развития 71

ИНФОРМАЦИИ

Старший лейтенант Ян Шелешовски, кандидат философских наук
капитан Владимир Шефчик, кандидат философских наук

Военные бюджетные расходы 79

Статья информирует читателей о основных формах распределения военных расходов, а также о их оценке, исходя из некоторых показателей. Авторы приводят отдельные примеры из военных расходов в современных условиях основных государств блока НАТО. Рассматривают главные причины повышения указанных расходов в капиталистических странах после второй мировой войны, особенно в последнем десятилетии.

Информация о работах по защите звания доцента 85

Статья знакомит читателей с двумя работами по защите звания «доцента» в Военной академии им. А. Запотоцкого. Темы работ: «К анализу решения о применении ядерных ударов» и «Особенности боя с противотанковыми средствами противника».